

POLGÁRI VÉDELMI SZEMLE

BUDAPEST, 2008

KIADVÁNYUNK SZERZŐI:

Bognár Balázs *pv. főhadnagy*
a Kormányzati Koordinációs Bizottság Titkársága vezető tanácsosa

Demeter István *nyugállományú pv. ezredes*
MPVSZ alelnök

Dr. univ. Dsupin Ottó *r. ezredes*
címzetes egyetemi docens
a Kormányzati Koordinációs Bizottság Titkársága vezetője

Gál Lászlóné
polgármester, pv. parancsnok

Gáspár Péter
Hajdú-Bihar megyei pv. szövetség titkára

Dr. Hornyacsek Júlia
MHTT Polgári Védelmi Szakosztály titkára

Dr. Keszely László *ezredes*
HM. Védelmi Hivatal

Orovecz István *nyugállományú vezérőrnagy*
főtanácsos, MPVSZ Szakmai elnök

Dr. Pataky Iván *nyugállományú ezredes*
a hadtudomány kandidátusa

Dr. Szendrei György
Hajdú-Bihar megyei pv. szövetség elnöke

Dr. Tokovicz József *mk. ezredes*
HM VH igazgató

Dr. Tóth Ferenc *pv. ezredes*
OKF főosztályvezető

Dr. Varga Imre *mk. pv. ezredes, Ph.D*
OKF főosztályvezető

DR. TOKOVICZ JÓZSEF

DR. KESZELY LÁSZLÓ

NEM CSAK KATONADOLOG

Katonadolog, hangzik el rendszeresen, amikor a honvédelemmel összefüggő kérdésekről beszélünk. Holott ezen a kifejezésen már régen túlhaladt az idő, hiszen a honvédelemmel kapcsolatos feladatok végrehajtásában legalább olyan fontos szerepet játszanak a polgári-civil szervezetek, mint a katonai csapatok. A részünkre megküldött felkérés alapján szeretnénk az alábbi cikk keretei között egy kicsit felvillantani azokat az újszerű elemeket, amelyek a közösen megoldandó, aktuális feladatainkat részletesen és tételesen számba veszik. A számunkra biztosított lehetőséggel élve rá kívánunk mutatni a civil – katonai együttműködés legfontosabb és legaktuálisabb kérdéseire is.

A honvédelmi tárca feladatai és napi működése során egyre bővülő kapcsolatrendszert ápol a közigazgatási, a nemzetgazdaságban érintett szervekkel, a civil szervezetekkel és a lakossággal egyaránt. A védelmi igazgatás rendszere ezer szállal kötődik a polgári szférához és szinte teljes egészében betagozódik a társadalmi, gazdasági közegekbe. Ezzel párhuzamosan a műveleti doktrínákban és eljárásrendekben is olyan változások álltak be amelyek a katonai és civil képességek komplex, a lehetőségekhez mérten leg-hatékonyabb alkalmazásának irányába hatnak. Itt példaként elég csak a „Comprehensive Approach” („átfogó megközelítés”) és „Effect Based Operations” („hatás alapú műveletek”) koncepciókat megemlíteni, melyeknek alapja pontosan a fentebb említett civil-katonai képességek együttes alkalmazása.

A múlt század végének legnagyobb politikai fordulata a keleti katonai blokk felbomlása volt. Ez jelentős átalakításokat indukált az egykori szocialista országok, köztük Magyarország honvédelmi rendszerében is. Ezek közül talán az egyik legnagyobb hatású változás alaptörvényünk szemlélet váltásában következett be. Míg a „szocialista” Alkotmányunk a rendkívüli helyzetekkel összefüggésben két alaphelyzetről, azaz békéről és háborúról illetve hadiállapotról beszélt, addig az új demokratikus berendezkedésnek megfelelő Alkotmány létrehozta **a minősített időszakok összetett rendszerét**. Ez az új megközelítésű rendszer magába foglalja valamennyi – a katonai és polgári típusú válság-, illetve rendkívüli helyzetek kezelésével kapcsolatos – időszakok feladatait.

Katonai jellegű minősített időszaknak nevezhető a hadiállapot, vagy háborús veszély esetén kihirdetendő rendkívüli állapot, a külső fegyveres támadás közvetlen veszélye, illetve szövetségi kötelezettség teljesítése esetén bevezetendő megelőző védelmi helyzet, továbbá külső fegyveres csoportok támadása esetén az Alkotmány 19/E. §-a szerinti minősített időszak. A polgári típusú minősített időszakokhoz sorolható a szükségállapot, amely több egymástól különböző tényállást tartalmaz, úgymint az alkotmányos rend megdöntésére vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekmények, az állampolgárok élet- és vagyónbiztonságát tömeges méretekben veszélyeztető, fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett súlyos erőszakos cselekmények, valamint elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség. Szintén a polgári oldalhoz tartozik a veszélyhelyzet, amely elemi csapások következtében kialakult katasztrófák esetén vezethető be, amennyiben nem indokolt szükségállapot elrendelése.

Minősített időszakok

Válság jellege	Katonai jelleg			Polgári jelleg	
Alkotmányos minősítés	Rendkívüli állapot (Alk.19 § (3) bek. h)	Alkotmány 19/E §	Megelőző védelmi helyzet (Alk.19 § (3) bek. n)	Szükségállapot (Alk.19 § (3) bek. i)	Veszélyhelyzet (Alk.35 § (1) bek. i és a Pvt 2 §)
Veszély iránya	Külső veszély	Külső veszély	Külső veszély	Belső társadalmi konfliktus, katasztrófa	Természeti katasztrófa
Alkotmányos tényállás	Hadi állapot Háborús veszély	Külső fegyveres csoport váratlan támadása	Külső fegyveres támadás veszélye Szövetségi kötelezettség végrehajtása	Az alkotmányos rend megdöntésére, a hatalom erőszakos megszerzésére irányuló cselekmények Terror jellegű cselekmények Természeti vagy ipari katasztrófa	Alkotmány szerinti elemi csapás A Pvt. szerinti veszélyhelyzet
Hatalmi centrum	Honvédelmi Tanács	Kormány	Kormány	Köztársasági elnök	Kormány

Mi olvasható ki ebből a rendszerből? A legszembeűnőbb változás az, hogy Alkotmányunk szakított a kizárólag katonai aspektusokon alapuló, hagyományos béke időszak – háborús időszak felosztással és **a rendkívüli jogrend intézményét egyaránt alkalmazza katonai és polgári jellegű kihívásokra**. E szemlélet már megelőlegezi a civil és katonai szféra korábbi viszonylag merevebb elválasztásának feloldódását. Nem csak arról van szó, hogy nem lehet a válságokat tisztán katonai és civil típusúvá szétválasztani, hanem arról is, hogy a válságok kezelésében résztvevő szervezetek is komplexen jelennek meg a végrehajtás során.

Míg a katonai jellegű minősített időszakokban is meghatározó szerepet játszanak a polgári szervezetek, addig a polgári típusú minősített időszakokban a katonai képességek alkalmazásának van meghatározó jelentősége. Gondoljunk csak például a nemzetgazdasági képességek honvédelmi célú alkalmazására katonai jellegű válság, vagy a katonai képességek alkalmazásának fontosságára mondjuk egy katasztrófa elhárítási feladat végrehajtása során. A képességek komplex és összehangolt felhasználása tesz képessé bennünket az adott helyzet leggyorsabb megoldására és a bevonásra került képességek leghatékonyabb alkalmazására egyaránt.

A Varsói Szerződés megszűnése után hazánk rövid időn belül egy másik katonai szövetség tagjai között találta magát, amely abban az időben maga is identitás válságban szenvedett. A NATO egyik pillanatról a másikra ellenség nélkül maradt és a szövetség létrehozásának, működtetésének legfőbb kiváltó oka gyakorlatilag megszűnt. A hagyományos fenyegetettség és a világrendszerek szemben állása helyett azonban szinte azonnal olyan új kihívások jelentek meg a világ különböző színterein, amelyek gyökeres szemléletváltásra készítették a NATO-t és annak valamennyi tagállamát is.

A reguláris haderők közötti háborúkat felváltotta az aszimmetrikus hadviselés, amelyet tisztán katonai eszközökkel egyszerűen nem lehet megvívni és ennek következtében megnyerni sem. Megjelent, pontosabban megerősödött és taktikát váltott a nemzetközi terrorizmus, amely ellen a hagyományos módszerek szinte teljesen hatástalannak bizonyultak. Az informatika technikai oldalán bekövetkezett robbanásszerű fejlődés létrehozta a modern információs társadalmi formát, amelynek léte a szinte mindent behálózó informatikai rendszerek nélkül elképzelhetetlen. Ezen rendszerek sebezhetősége olyan új veszélyforrást, támadási felületet képez, amely ellen hatékonyan védekezni ismételten csak teljesen új módszerekkel, eszközökkel lehet.

A fenti kihívásokra történő hatékony válaszadás keresésének folyamatában megfogalmazódtak azok az igények, amelyek valamennyi rendelkezésre álló és lehetséges képesség bevonását irányozták elő. Az elvi felvetésre a nemzetközi közösség, és közte a NATO a lehető legrövidebb idő alatt reagált. A békeidőszak-hadiállapot kifejezések helyett a korszerű felfogás ma már a természeti katasztrófáktól a belső társadalmi konfliktusokon keresztül a külső fegyveres összecsapásokig egységesen **a válság, illetve ezzel összefüggésben a válságkezelés** terminológiáját alkalmazza. Ennek megfelelően az Észak-atlanti Szövetség és annak tagországai ma már nem háborúkat vívnak, hanem válságokat kezelnek, illetve békétámogató műveleteket folytatnak.

E műveletek célja már nem az ellenség fizikai elpusztítása, térdre kényszerítése, hanem a válság megoldása, a békéhez vezető feltételek megteremtése, és a béke megőrzése, fenntartása. Ebben a folyamatban, és annak valamennyi ütemében – beleértve a végrehajtásra történő felkészüléstől a tényleges tevékenységen át az eredeti helyzet visszaállításáig – egyre fontosabb és meghatározó szerepet játszanak a katonai csapatok mellett a civil szervezetek.

A válságkezelési műveletek során a célok elérésére a katonai erő egymagában alkalmatlan. A balkáni háborúk és az Irakban valamint Afganisztánban folyamatban lévő műveletek egyértelműen bebizonyították, hogy kizárólag katonai eszközökkel nem lehet a modern válságokat kezelni. A megváltozott körülményekre tekintettel a NATO katonai erejének és a szövetség erejét jelentő más eszközök integrált koordinációval megvalósuló alkalmazásának ma sokkal nagyobb a jelentősége, mint valaha. Mindez a gyakorlat oldaláról abban nyilvánul meg, hogy a katonai erő szerepe jelentősen átalakul, miközben a civil (politikai, diplomáciai, gazdasági, technológiai, kommunikációs) képességek és erők hozzájárulása növekszik. Erre tekintettel a válságokat ma már nem lehet mesterségesen katonai és polgári típusú válságokra osztani, hiszen e két tényező elválaszthatatlanul át meg átszövi egymást a komplex válságokat alkotó események sorozatán, illetve egymást erősítő kumulatív hatásán keresztül.

A fentiek figyelembe vételével ma már elképzelhetetlen egy NATO vezetésű művelet polgári erők, eszközök alkalmazása nélkül, amelyek között rendkívül fontos szerepet játszanak a kormányzati és civil társadalmi szervezetek (NATO terminológiával élve „Non-Governmental Organisations” – NGO) egyaránt. Az együttműködés olyan szoros, hogy a civil minisztériumok, az általuk felügyelt szervezetek és az NGO-k tevékenysége nem marginális kiegészítő, vagy kisegítő jelleggel jelenik meg, hanem az szervesen beépül a műveleti koncepciókba, és a konkrét végrehajtási tervekbe. A gyakorlatban így kialakult kooperáció már doktrinálisan is megjelent a Szövetségben, illetve számos tagország nemzeti rendszerében „átfogó megközelítés” néven.

Ezen új megközelítés a civil-katonai képességek együttes, egymásra épülő, egymást kiegészítő alkalmazását szorgalmazza, ahol az egyes elemek támogatóként, vagy támogatóként jelennek meg. Ez természetesen nem jelent az elemek között kialakítandó alá-fölé rendeltséget, vagy más hierarchiát, illetve azt hogy az egyik elem irányítaná a másikat. Ellenkezőleg, az együttműködésen van a hangsúly. Ennek megfelelően a NATO sem kíván irányítási jogkört gyakorolni az NGO-k fölött, hanem az ő birtokukban lévő speciális képességeket, szakértelmet alkalmazza a velük történő együttműködés során.

Az átalakuló nemzeti katonai stratégiában **meghatározó jelentőséget kap az ország komplex védelmi rendszere** és abban a polgári (kormányzati, védelmi igazgatási, gazdasági) szereplők védelmi műveletekben való részvétele. Erre vonatkozóan a Nemzeti Katonai Stratégia tervezet az előszóban leszögezi, hogy „**A haderő más szervezetekkel együttműködve** nélkülözhetetlen eleme a veszélytényezők és jelenségek elhárításának.” Az ország védelmi (biztonsági) feladatrendszere nem bontható tisztán polgári és katonai feladatokra. Ez elsősorban a vezetés, irányítás és a feladatok végrehajtásának koordinációja terén érvényes. Bár a védelemhez, válságkezeléshez, katonai műveletekhez szükséges képességek „decentralizáltan” vannak jelen az érintett tárcáknál azok alkalmazása, felkészítése és irányítása csak egységes kormányzati döntés mentén valósulhat meg.

A honvédelem polgári oldalainak kapcsolódása leginkább az alábbi területeken igényli a polgári és katonai képességek együttműködését:

- vezetés/irányítás normáltól eltérő rendszerének kapcsolódásai,
- a Polgári Veszélyhelyzeti Tervezés funkcionális feladatainak megvalósítása (beleértve a feladatok végrehajtására vonatkozó felkészülést is),
- a NATO válságreakálási rendszerrel összhangban álló nemzeti intézkedések alkalmazásának, az alkalmazás eljárásrendjének kialakítása,
- a Kritikus Infrastruktúra Védelmének előkészítése és megvalósítása,
- a gazdasági erőforrások védelmi célú tervezése, felhasználása, a tartalékolás rendjének kialakítása,
- a Befogadó Nemzeti Támogatás nyújtása, illetve elfogadása, komplex rendszere, működési feltételeinek fenntartása.

A fenti feladatok végrehajtása során a katonai szervezetek szoros koordinációban és együttműködésben állnak a nemzetközi és helyi civil szervezetekkel. A honvédelem polgári elemeinek kialakítása és fenntartása terén kialakult szakmai munkamegosztás van az érintett tárcák között, amelyeket jogszabályok rögzítenek. Magyarországon a válság kezelését ill. a válságok következményeinek felszámolását a polgári szféra bevonásával kívánjuk megoldani. Ezen feladatok végrehajtására a védelmi igazgatás keretében és valamennyi érintett szervezet együttműködésével kerül sor.

A katonai műveletek végrehajtása során az magába kell, hogy foglalja a politikai, a katonai, a civil és a gazdasági eszközöket is, amelyek képesek valamennyi rendelkezésre álló hatalmi és érdekérvényesítő eszköz együttes és integrált alkalmazására. Erre azonban csak akkor nyílik lehetőség ha kormányzati stratégia szintjén is meghatározásra kerül ezen képességek köre, felkészítésük és alkalmazásuk alapelvei, valamint az elérendő kapacitás. A fenti megfogalmazás teljesen összhangban van a hadtudomány „hatás alapú műveletekre” vonatkozó elméletével, amely legjobban megfelel az újszerű kihívásokra adandó válasz követelményeinek.

Az újszerű megközelítésben a korábbi elszigetelt katonai és polgári erőfeszítések helyett komplex nemzeti és szövetségi erőfeszítésekről (polgári és katonai) és azok koordinált végrehajtásáról van szó. Ennek alapfeltétele a **katonai képességeknek a nem-katonai elemekkel összehangolt, hatékony alkalmazása**, ami egy egységes vezetési/irányítási rendszert, közös felkészítési és tervezési alapelveket, valamint eljárásrendet és hasonló alkalmazási elveket igényel mind a katonai mind a civil oldalon. A katonai és nem-katonai képességeket és kapcsolatokat, valamint azt, hogy ezek hogyan egészítik ki egymást mindenképpen szükséges részletesen már előre kidolgozni.

Az Alkotmány, illetve a NATO fent felvázolt szemléletét tükrözi a hatályos honvédelmi törvényünk is, amely a honvédelmet olyan nemzeti ügyként deklarálja, ahol a Magyar Köztársaság a nemzeti és szövetségi védelmi képességének fenntartásában és fejlesztésében

tésében a Magyar Honvédségen kívül, a rendvédelmi és más szervek közreműködésére, valamint állampolgárainak az elkötelezettségére épít, továbbá számol a NATO és EU tagállamok, illetve fegyveres erők együttműködésére, támogatására. Vagyis a honvédelem egy olyan komplex rendszer, amely magában foglalja az ország minden állampolgárát, illetve a közigazgatás minden elemét.

A honvédelmi törvény külön nevesíti a honvédelemben közreműködő szerveket, amelyek természetesen mind a polgári szférához tartoznak. Közülük a civil társadalmi szervezetek önkéntes alapon, a védelmi igazgatás szervei által koordináltan vehetnek részt a honvédelmi feladatok ellátásában. A honvédelem korábban és ma sem a katonai feladatok kizárólagos végrehajtásáról szól, a „**honvédelem nemzeti ügy**”, amelyben a szövetséges és nemzeti katonai erőkn kívül meghatározó szerepe van a társadalomnak, azon belül az állam- és közigazgatás szerveinek, a nemzetgazdaság szereplőinek, a civil szervezeteknek és a lakosság különböző honvédelmi kötelezettségeiben (hadkötelezettség, polgári védelmi kötelezettség, honvédelmi munkakötelezettség) érintett részének.

A honvédelem egymással összefüggésben lévő feladatainak eredményes és költséghatékony előkészítése egyetlen területen sem nélkülözheti a katonai és polgári együttműködést. Ezt **az együttműködést a védelmi igazgatás rendszere foglalja keretbe**, ahol a feladatok és a szervezetek oldaláról egyaránt érdemes és szükséges áttekinteni közös tevékenységeinket, amelyek a honvédelem és a katasztrófa-védelem vonatkozásában az alábbiakat jelentik:

1. Honvédelmi feladatok

a) A Magyar Köztársaság Alkotmányában **az ország függetlenségének, szuverenitásának és területi épségének megőrzése** a honvédelemben részt vevők teljes körét kötelezi arra, hogy az ehhez szükséges katonai és civil képességeket kifejlessze, illetve fenntartsa. Ennek konkrét megvalósulási formája a védelmi felkészítésben ölt testet. A védelmi felkészítés területén a következő feladatokban van szükség a polgári szféra bevonására:

- a **hadkötelezettség** visszaállításának előkészítése;
- a **meghagyás** szabályozása;
- a nemzeti **válságreagálási** intézkedési rendszer alkalmazása;
- együttműködés a **Polgári Veszélyhelyzeti Tervezés** területén, beleértve a a nemzeti erőforrások biztosítását a kollektív védelemhez, továbbá a vezetés – irányítás, a lakosság védelme, az anyagi javak megóvásának biztosítását;
- a **befogadó nemzeti támogatás** előkészítése;
- az ország területének **hadműveleti célú előkészítése**.

b) A kapcsolódó közös feladatok mellett a **honvédelem rendszerében** olyan együttműködést igénylő aktuális feladatok vannak jelen, mint:

- a **terrorizmus elleni küzdelem**;
- a **kritikus** (vagy létfontosságú) **infrastruktúra védelme**;
- a **nemzetgazdasági erőforrások** védelmi célú igénybevételének tervezése;
- a **rögzített ipari kapacitások** fenntartása.

2. Katasztrófavédelmi feladatok

A honvédség alapfeladatai között a **honvédelmi törvény 70. §-a** szerint konkrétan szerepel a **katasztrófavédelmi feladatokhoz történő hozzájárulás**. A katasztrófavédelem területén a lakosság és az anyagi javak megóvása, szükség esetén mentése során mind a múltban, mind a jelenben számítani lehetett a speciális katonai képességeket megtestesítő honvédségi erők és eszközök igénybevételére. Ezen a téren a katonai és civil kapcsolatrendszer különlegesen erős, jól kiépített és szabályozott keretek között működik. A katasztrófa jellegű események kezelésének sikere függ annak **polgári támogatásától és a katonai-civil együttműködés hatékonyságától**.

A közös katasztrófavédelmi felkészítés folytatása mellett további aktuális feladatot jelent az együttműködési területeken újszerűen felvetődő kérdések tisztázása, valamint a katasztrófavédelmi feladatok végrehajtása időszakában a beavatkozáshoz szükséges eljárásrend folyamatos, közös kidolgozása.

BEFEJEZŐ GONDOLATOK

A fentiekben ismertetett átfogó megközelítés, elve tetten érhető a honvédelmi valamint polgári védelmi törvények rendelkezései és a napi tevékenységünk során egyaránt. A polgári védelem rendszertanilag a honvédelem rendszerében helyezkedik el, és annak feladatait végrehajtjuk a fegyveres összeütközések, katasztrófák és más veszélyhelyzetek esetén egyaránt. Ez is alátámasztja azt, hogy a polgári védelem tipikusan a civil és a katonai szféra határán elhelyezkedő, azokat egyaránt átfedő intézmény és feladatrendszer. ■

DR. DSUPIN OTTÓ

BOGNÁR BALÁZS

A KORMÁNYZATI KOORDINÁCIÓ MEGVALÓSULÁSA A KATASZTRÓFAVÉDELEM RENDSZERÉBEN

Tisztelt Olvasó!

E cikk megírása során, melynek címe „A kormányzati koordináció megvalósulása a katasztrófavédelem rendszerében” az alábbi fő tartalmi kérdéseket kívánom érinteni, részletesen kifejezni:

A téma megértése, a rendszerben való elhelyezése megkönnyítése végett, elsőként a „szólnunk kell” a biztonság összetevőiről, a biztonsági kihívásokról, a védelmi igazgatás rendszerének meghatározó jogszabályairól – állami irányítás egyéb jogi eszközeiről. Ezt követően röviden bemutatnám a Kormányzati Koordinációs Bizottság (a továbbiakban: KKB) szerepét, feladatait, a haza veszélyhelyzet-kezelés rendszerében, végezetül, pedig pár gondolat elejéig kitérnék az aktualitás feladatokra.

A BIZTONSÁG, A BIZTONSÁG ÖSSZETEVŐI

A biztonságon legegyszerűbb megközelítésben a fenyegetettség nélküli állapotot, vagy bármiféle veszélyeztetettség hiányát értjük. A biztonság összetevői, tágabb, átfogó értelmezése alatt a társadalmi (jogi, szociális), politikai (diplomáciai), gazdasági, környezeti (ökológiai, katasztrófavédelmi), katonai (honvédelmi), informatikai, pénzügyi, egészségügyi (járványügyi), belügyi (rendészeti, katasztrófavédelmi) biztonságot értjük. Napjainkban a biztonság átfogó értelmezésével párhuzamosan bővült a biztonsági kockázatok köre is. A biztonságpolitikában a hagyományos nemzetállami szereplők mellett egyre nagyobb szerephez jutnak az ún. nem állami szereplők.¹

A biztonsággal kapcsolatosan három alapfogalmat kell megkülönböztetnünk, **a kihívásokat, a kockázatokat és a fenyegetéseket**. Ezeknek a fogalmaknak a meghatározása az elméleti értelmezés szempontjából fontosak, de a gyakorlatban gyakran egymást átfedve, összemosódva jelennek meg. A **fenyegetések** az általánosan értelmezett biztonság egyes összetevőire ható olyan helyzetek és állapotok összessége a lehetséges veszélyek legmagasabb megnyilvánulási szintjén, amikor a nemzeti érdekek sérülhetnek, és közvetve hatással lehetnek a nemzeti értékek megőrzésére. Az érdekek képviselésének módszerei és eszközei előnyben részesítik a kényszerítést vagy az erőszakos úton történő megoldás lehetőségét. A Nemzeti Biztonsági Stratégia² az alábbiak szerint jeleníti meg a **Globális fenyegetéseket**: terrorizmus; tömegpusztító fegyverek elterjedése; instabil régiók, működésképtelen államok; illegális migráció; gazdasági instabilitás; az információs társadalom kihívásai; globális természeti, civilizációs és egészségügyi veszélyforrások.

A **kockázatok** az általánosan értelmezett biztonság egyes összetevőire ható olyan helyzetek és állapotok összessége a lehetséges veszélyek olyan megnyilvánulási szintjén, amikor a nemzeti érdekek sérülhetnek, ezáltal veszteségek keletkezhetnek. A Nemzeti Biztonsági Stratégia alapján **belső kockázatokról** beszélhetünk: szervezett bűnözés, feketegazdaság és korrupció, kábítószeres terjedése, politikai és vallási szélsőségek, **katasztrófa-, veszélyhelyzetek** tekintetében.

A **kihívások** az általánosan értelmezett biztonság egyes összetevőire ható olyan helyzetek és állapotok összessége a lehetséges veszélyek legalacsonyabb megnyilvánulási szintjén, amelyek eredői általában hátrányosan befolyásolják a belső és külső stabilitást és kihatással lehetnek egy adott régió hatalmi viszonyaira.

A Hazai **kihívásokat, katasztrófa-, veszélyhelyzeteket a polgári védelemről szóló 1996. évi XXXVII. tv.** (a továbbiakban: Pvtv.) tartalmazza. A Ptvv szerint a "veszélyhelyzetet a szűkséghelyzetet (Alkotmány 19.§ (3) bek. i) pont) el nem érő mértékű, **az állampolgárok élet- és vagyonbiztonságát vagy a környezetet veszélyeztető természeti csapás, illetőleg ipari baleset okozta állapot, amelyet különösen a következő események válthatnak ki**") **a) tömeges megbetegedést előidéző kórokozó megjelenése, b) ivóvíz célú vizek szennyezése; c) légszennyezettség; d) veszélyes hulladékkal való szennyezés; e) sugárterhelését előidéző esemény; f) veszélyes anyag tárolása és szállítása közben bekövetkező baleset; g) árvízvédekezés; h) hóesés vagy hófúvás; i) régióon belül egyidejűleg járhatatlan vasútvonal, főút, valamint legalább öt mellékút; j) belvízvédekezés.**

Térségünkben a fegyveres összeütközés veszélye megszűnésével előtérbe kerültek a biztonság más aspektusai, a polgári veszélyhelyzet-kezelés kérdései. A veszélyhelyzet-kezelés (veszélyhelyzet-menedzsment) egy összetett folyamat, amely felöleli az érintett fizikai vagy elméleti terület minden olyan elemét, amelybe való beavatkozással a veszélyhelyzet

kialakulásának valószínűségét csökkenteni vagy a következményeket mérsékelni tudjuk. Fázisai: a megelőzés, a mentés és a helyreállítás (vizsgálat) mindenképpen eleme kell, hogy legyen.

A veszélyhelyzet-kezelés technológiája magába foglalja a veszélyhelyzetek kezelésére szolgáló rendszereket annak eszközeivel, eljárásával együtt. E terület egységes egészet alkot, viszont elemeit meg kell határozni annak érdekében, hogy a rendszervizsgálatnál meghatározzuk a gyenge pontokat és azok javítására intézkedni legyünk képesek. Ezek a területek az alábbiak: a jogi szabályozás kérdése a veszélyhelyzet-kezelésben részt vevő szervezetek szervezési, vezetési rendszere, a hazai és nemzetközi együttműködés helyzete, a készenlét foka, a képzettség színvonala, a reagálóképesség biztosítottasága, a technikai, informatikai felszereltség színvonala.

A veszélyhelyzet-kezelés megoldandó feladatait a folyamat időbeli lefolyása alapján csoportosíthatjuk az alábbiak szerint: Kockázatelemzés, amelynek során a lehetséges kockázati tényezőket vesszük számba és meghatározzuk a kockázat és a veszélyhelyzet kialakulása közötti kapcsolatot. Tervezés, amelynek során az előírásokat határozzuk meg, azok betartását ellenőrizzük, minősítjük, és terveket dolgozunk ki.

Helyzetelemzés, amelynek során a lehetséges veszélyhelyzetek kialakulásának valószínűségét vizsgáljuk, reális idejű situációelemzést végzünk, döntési variációkat dolgozunk ki. Veszélyhelyzet-felszámolás, amelynek során a tervekben foglaltakat végrehajtjuk. Vizsgálat, amelynek során a tapasztalatokat összegezzük, és annak alapján módosítjuk a folyamat első fázisában szereplő kitételeket.

A VÉDELMI IGAZGATÁS

A védelmi igazgatás köztudottan a közigazgatás része. De milyen módon vesz részt a közigazgatásban, és főleg milyen területeken? Ezekre a kérdésekre adott választ a jogalkotó, a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 71/2006. (IV. 3.) Korm. rendeletben (a továbbiakban: Hvt. Vhr.) ahol taxatívén definícióját adja a védelmi igazgatásnak. *„A közigazgatás részét képező feladat- és szervezeti rendszer. Az állam komplex védelmi feladatainak végrehajtására létrehozott, valamint e feladatra kijelölt közigazgatási szervek által végzett végrehajtó, rendelkező-tevékenység, amely magában foglalja az Alkotmányban szabályozott minősített időszakokra és az azokat kiváltó helyzetekre történő felkészülést, továbbá az említett időszakok és helyzetek honvédelmi, polgári védelmi, katasztrófavédelmi, védelemgazdasági, lakosság-ellátási feladatainak tervezésére, szervezésére, a feladatok végrehajtására irányuló állami tevékenységek összességét”.*

Napjainkra a Magyar Köztársaságban kialakult a védelmi igazgatásnak egy sajátos, nemzeti karaktert is érvényre juttató modellje, melyet a **jogszabályi megalapozottság**, a **komplex védelem biztosításának igénye**, (azaz minden szervnek, személynek van valamilyen feladata bármely jellegű veszélyeztetés éri az országot, a térséget), a **modul-elv** szerű alkalmazási képesség (csak az tevékenykedik, akire, amire szükség van), a **centrális irányítás és szubszidiaritás** együttes megléte, a **politikai, civil kontroll és a szakmai vezetés** érvényesülése jellemez leginkább.³

A védelmi igazgatás alapszintjén a települések polgármesterei állnak. Ennek jogszabályi alapját a helyi önkormányzatokról szóló törvény vonatkozó bekezdése⁴ adja, miszerint „Törvényben, vagy törvény felhatalmazása alapján kormányrendeletben előírt esetekben honvédelmi, polgári védelmi, katasztrófaelhárítási ügyekben a polgármester, a főpolgármester, a megyei közgyűlés elnöke részt vesz az országos államigazgatási feladatok helyi irányításában és végrehajtásában”.

A VÉDELMI IGAZGATÁS RENDSZERÉT ÉRINTŐ FONTOSABB JOGSZABÁLYOK

Mint minden igazgatási tevékenység, így a védelmi igazgatás is jogszabályokon alapul. Ezek közül is a legfontosabbak – a teljesség igénye nélkül – : **1949. évi XX. törvény** a Magyar Köztársaság Alkotmánya, a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló **1999. évi LXXIV. törvény** (a továbbiakban: Kat.), a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 1999. évi LXXIV. törvény végrehajtásáról szóló **179/1999. (XII. 10.) Korm. rendelet** (a továbbiakban: Kat. Vhr.), a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló **2004. évi CV. törvény** (a továbbiakban: Hvt.), a Hvt. Vhr., valamint a Pvtv.

Fontos még megemlítenünk az **állami irányítás egyéb jogi eszközei közül: 2266/2000. (XI. 7.) Korm. határozatot** a Kormányzati Koordinációs Bizottság szervezeti és működési rendjének, valamint eljárási szabályainak elfogadásáról, **2046/2007. (III. 19.) Korm. határozatot** A terrorizmus elleni küzdelem aktuális feladatairól szóló 2112/2004. (V. 7.) Korm. határozat módosításáról, a terrorizmus elleni fellépés egységes végrehajtásáról szóló **9/2007. sz. IRM-ÖTM együttes utasítást**.

A KKB SZEREPE, FELADATAI, A HAZA VESZÉLYHELYZET-KEZELÉS RENDSZERÉBEN

A KKB szerepének megfogalmazása előtt tekintsük át, hogy mit is értünk a katasztrófák elleni védekezés alatt. A katasztrófavédelem taxatív definíciója⁵ szerint: „**katasztrófavédelem**: a különböző katasztrófák elleni védekezésben azon tervezési, szervezési, össze-

hangolási, végrehajtási, irányítási, létesítési, működtetési, tájékoztatósi, riasztási, adatközlési és ellenőrzési tevékenységek összessége, amelyek a katasztrófa kialakulásának megelőzését, közvetlen veszélyek elhárítását, az előidéző okok megszüntetését, a károsító hatások csökkentését, a lakosság élet- és anyagi javainak védelmét, a katasztrófa sújtotta területen az alapvető életfeltételek biztosítását, valamint a mentés végrehajtását, továbbá a helyreállítás feltételeinek megteremtését szolgálják.”

Napjaink globalizált világában a különböző típusú és kiterjedésű veszélyhelyzetek (természeti, technológiai, környezeti katasztrófák, rendkívüli események) a társadalomnak elkerülhetetlen velejárói. A vonatkozó jogszabályok figyelembe vételével, a veszélyhelyzetek kezelésének központi szerve Magyarországon a **Kormány**.

E munkáját **elsősorban** Kat. és a végrehajtására hozott Kat.Vhr. által létre hozott **Kormányzati Koordinációs Bizottság** (a továbbiakban: KKB) segíti.

A Kormány a katasztrófavédelem megszervezése és irányítása érdekében megszervezi a katasztrófák elleni védekezés irányítását és a végrehajtás összehangolását, a tervezés kormány szintű feladatainak végrehajtását, a katasztrófák következményeinek felszámolására való felkészülés, a megelőzés és a végrehajtás feladatainak tárcák közötti koordinációját. E koordináció hozta létre a KKB-t.

A KKB a védekezés irányítása területén: összehangolja a megyei, a fővárosi védelmi bizottság elnöke, valamint a védekezésben részt vevő szervek katasztrófák elleni védelmi tevékenységét, összehangolja a minisztériumok és a központi közigazgatási szervek védekezéssel kapcsolatos tevékenységét, valamint összehangolja a Magyar Honvédség, és a rendvédelmi szervek védekezési tevékenységét.

A jelenlegi szabályozás szerint, a KKB **elnöke az önkormányzati miniszter**, elnökének általános helyettese az Önkormányzati Minisztérium **államtitkára**, elnökének helyettese katasztrófaveszély vagy bekövetkezett katasztrófa esetén a katasztrófa típusának megfelelően a védekezésben leginkább érintett tárca államtitkára, veszélyhelyzeti szintet elérő ár- és belvíz elleni védekezés esetén a **környezetvédelmi és vízügyi miniszter**, nukleáris-baleset esetén az **Országos Atomenergia Hivatal** (a továbbiakban OAH) **főigazgatója**. A KKB tagjai a minisztériumok államtitkárai és a Miniszterelnöki Hivatal (továbbiakban: MeH) illetékes államtitkára; az OAH főigazgatója. *(Fontos megjegyezni, hogy a Kat. Vhr. módosítása jelenleg is folyamatban van.)*

A KKB ülésein tanácskozási joggal részt vesz: az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság főigazgatója, a Miniszterelnöki Hivatal Nemzetbiztonsági Iroda vezetője, a kormányzati informatikáért felelős vezetője, a Honvédelmi Minisztérium Honvéd Vezérkar főnöke, az országos rendőrfőkapitány, az Országos Meteorológiai Szolgálat elnöke, a KKB

Operatív Törzs vezetője, a Nemzeti Közlekedési Hatóság elnöke, a Nemzeti Hírközlési Hatóság elnöke, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka, továbbá a KKB elnöke által meghívott szakemberek, az érintett megyei, fővárosi védelmi bizottságok elnökei.

Fontos megjegyezni, hogy a KKB nem kíván irányítási jogkört gyakorolni a honvédelem felett, hanem csak a katasztrófavédelmi feladatok tekintetében, mely feladatok ellátásában viszont a polgári védelmi szervezetek meghatározó szerepet töltenek be, mint ahogy azt a Kat. is rögzíti. Kétségtelen, hogy a Pvt. 2. §-ának (1) bekezdése szerint „*a polgári védelem a honvédelem rendszerében megvalósuló szervezet, feladat- és intézkedési rendszer*”.

Ugyanakkor a Pvt. 7. §-ának (1) bekezdése alapján a polgári védelem irányításáért és a polgári védelmi feladatok végrehajtásáért nem a honvédelmi miniszter, hanem a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter felelős. **A KKB működése tehát nem érinti a miniszterek ágazati felelősségét**, a más jogszabályokban meghatározott feladat és hatáskörét, az általuk vezetett minisztérium feletti vezetői, illetve az általuk irányított szervek feletti irányítási jogosítványait.

A KKB állandó jelleggel **titkárságot, Veszélyhelyzeti Központot**, valamint katasztrófavédelemben **Operatív Törzset** működtet.

A **KKB Operatív Törzs** a védekezési munkabizottság megalakulásáig végzi a katasztrófa következményeinek elhárítására vonatkozó operatív döntések előkészítését, és az alárendelt szervezetekre vonatkozóan javaslatot tesz a végrehajtásra az érintett tárcák részére. Ezt követően a KKB elnökének intézkedése szerinti feladatokat hajtja végre. Az egyes tárcáknál, az említett helyzetek kezelésére alkalmas szakmai szervek (úgynevezett védekezési munkabizottságok) kerültek kialakításra. A veszélyhelyzetek kezelésének feladata területi szinten a fővárosi, megyei védelmi bizottságokhoz, helyi szinten a helyi védelmi bizottságokhoz került telepítésre. Működési helye: ÖM Nemzeti Helyzetértékelő Központ

A **Veszélyhelyzeti Központ**: a Kat. Vhr. (5)[3] szerint: A Veszélyhelyzeti Központ a BM OKF szervezeti elemeként állandó ügyeleti szolgálattal biztosítja a katasztrófákkal összefüggő hazai és külföldi információk gyűjtését, elemzését és az érintettek részére történő biztosítását.

A **KKB Tudományos Tanácsa** a Kat. Vhr. 4. § szerint „*A KKB tevékenységének támogatása, a megalapozottabb döntés-előkészítés érdekében a KKB Tudományos Tanácsot működtet.*” A Tudományos Tanács tagjai a miniszterelnök által felkért tudományos intézetek, szervezetek vezetői, illetőleg nukleáris baleset esetén az Országos Atomenergia Hivatal (a továbbiakban: OAH) vezetője által felkért szakértők.

A **KKB Titkársága** előkészíti a KKB üléseit, gondoskodik az érintettek tájékoztatásáról, nyilvántartja a KKB elnöke által meghatározott személyek munkaidő alatti vagy munkaidőn túli

elérhetőségét, figyelemmel kíséri a jogszabályokban a KKB és annak elnöke számára meghatározott, a Nemzeti Katasztrófavédelmi Stratégiából adódó, és a KKB éves feladat-tervében meghatározott feladatok végrehajtásának helyzetét, melyről havonta tájékoztatja a KKB elnökét és az üléseken a KKB-t, összeállítja a KKB elnökének a Kormány részére szóló éves beszámolóját.

A Titkárság hatáskörét a hatályos jogszabályok és az ÖM Szervezeti és Működési Szabályzata határozza meg, az ebből következő feladatait ÖM utasítások, saját ügyrendje, valamint a szakállamtitkár utasításai szerint hajtja végre. A Titkárság fontosabb feladatait az alábbiak szerint lehet csoportosítani: részt vesz a védelmi igazgatás rendszerére és működtetésére vonatkozó elgondolások kialakításában.

Kezdeményezi és koordinálja a minősített időszaki rendkívüli intézkedéseket tartalmazó jogszabálytervezetek kidolgozását és naprakészen tartását. Ellátja a **Nemzeti Helyzetértékelő Központ** működtetésével kapcsolatos feladatokat.

Az ÖM KKBT Nemzeti Helyzetértékelő Központ (NHK) működtetésével összefüggő feladatai: közreműködik a tárca feladat- és hatáskörébe utalt, a védelmi igazgatással összefüggő értesítési, tájékoztatási, berendelési és készülségbe helyezési feladatok végrehajtásában; ellátja a minősített információ telefonon, faxon és elektronikus levélben történő vételével és továbbításával kapcsolatos feladatokat NATO TITKOS szintig, működteti ezen információk elektronikus továbbítására, koordinálja a hazai katasztrófa- és válsághelyzetek kezelésével kapcsolatos minisztériumi feladatokat; gondoskodik az NHK-ba kijelölt szakértők felkészítéséről; ellátja az NHK általános készenléti tevékenységét.

Ellátja a miniszter katasztrófavédelemmel **összefüggő törvényességi felügyeleti jogköréből adódó, megyei (fővárosi) védelmi bizottságokat, érintő feladatokat.** Részt vesz a polgári veszélyhelyzeti tervezéssel összefüggő tárca szintű feladatok ellátásában. Közreműködik a megyei (fővárosi) védelmi bizottságok elnökei felkészítésében. Részt vesz a polgári védelem feladatával, szervezetével, működéssel, az állampolgárok és szervezetek polgári védelmi kötelezettségével összefüggő jogi szabályozás és kormányzati döntések előkészítésében.

A **KKB Titkárság állománya** jelenleg berendelt hivatásos állományúakból (rendőr, polgári védelmi) és köztisztviselőkből (jogászok, védelmi igazgatási és biztonságpolitikai szakemberek) tevődik össze.

ÖSSZESEGÉBEN MEGÁLLAPÍTHATÓ

A védelmi igazgatási rendszer az elmúlt években folyamatosan biztosította, hogy a különféle jellegű és méretű veszélyhelyzetek esetén (pl.: a 2006. év tavaszán kialakult árvíz, madárinfluenza, fagykár, hőségriadó, váratlanul jelentkező szélsőséges időjárási helyzetek) a Kormány, a Minisztériumok, vagy a területileg illetékes védelmi igazgatási szervek hozzáértően tudják koordinálni a lakosság és a szakmai irányító és végrehajtó szervek közötti együttműködést, a különböző veszélyhelyzetek megfelelő szintű kezelése és hatóságos megoldása érdekében.

Az ÖM-nek, az önkormányzatoknak jelentős feladatai voltak és vannak az ország és állampolgárai biztonságának szavatolásában, a normál időszakos preventív tervezésben, az Alkotmányban rögzített minősített időszakokban, a veszélyhelyzetek kezelésében, a megfelelő dinamikával rendelkező reagáló képességek biztosításában.

Az ÖM védelmi igazgatással foglalkozó szervezeti egysége (KKB Titkárság) e feladatai ellátásában folyamatosan tudott *(és remélhetőleg ez a gyakorlat a jövőre nézve is megmarad)* támaszkodni a kormányzati szektoron kívüli szervek, szervezetek **(így különösen a Magyar Polgári Védelmi Szövetség)** munkájára, szakértelmére.

AKTUALITÁSOK

Végezetül pár gondolat az aktuális feladatainkról. A 2007. évi katasztrófavédelmi tevékenységről és **a 2008. évre vonatkozó megelőzési és felkészülési feladatokról szóló Korm. előterjesztést** és **a KKB 2008. évi feladattervét** elkészítettük, az elfogadott feladatok végrehajtásának folyamatos figyelemmel kísérését végezzük. KKB őszi ülését előkészítettük, megtartottuk.

A **Nemzeti Kritikus Infrastruktúra Védelmi Program** kidolgozásával kapcsolatos koordinációs munka végzése kiemelt feladat az idei évben.⁶ A **KKB Tudományos Tanács** új tisztségviselőinek kinevezésére, régi tagok felmentésére vonatkozó javaslat elkészítése folyamatban van.

A **közfeladatok felülvizsgálatáról szóló 2229/2006. (XII. 20.) Korm. határozatban**, valamint A közfeladatok felülvizsgálatával kapcsolatos további feladatokról szóló 2233/2007. (XII. 12.) Korm. határozatban megállapított feladatokat folyamatosan végezzük.

A 8891/2008. (VII. 09.) sz. Ellenőrzési Tervben kijelölt megyei-fővárosi védelmi bizottságok (Vas, Baranya, Békés, Budapest) **katasztrófavédelmi törvényességi felügyeleti ellenőrzései** végrehajtásra kerültek.

A megkötött **támogatási szerződések** szerint, a 2008. évi központi költségvetésből kapott támogatások (a felhasználásra készített ajánlás alapján) elszámolásából adódó feladatok még előttünk állnak. Az éves védelmi igazgatási konferenciánkat november elején megtartottuk.

KKB működésével kapcsolatos jogi normák átdolgozása folyamatos. Jelenleg az alábbi szabályzókra dolgozunk:

- **179/1999. (XII. 10.) Korm. rendelet** a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezésről szóló 1999. évi LXXIV. törvény végrehajtásáról,
- **2266/2000. (XI. 7.) Korm. határozat** a Kormányzati Koordinációs Bizottság szervezeti és működési rendjének, valamint eljárási szabályainak elfogadásáról,
- **48/1999. (XII. 15.) BM rendelet** a belügyminiszter irányítása alá tartozó szervek katasztrófavédelmi feladatairól és a védekezés végrehajtásának rendjéről, valamint e szervek irányítási és működési rendjéről,
- **248/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet** az Országos Nukleárisbaleset-elhárítási Rendszerről.

Végezzük az „**ONER-2009**” Nukleárisbaleset-elhárítási gyakorlat tervezésével kapcsolatos előkészítő feladatokat, valamint végezzük a **Nemzeti Helyzetértékelő Központ** Európai Unió központokkal való kompatibilitásának vizsgálatából, az NHK üzemeltetéséből és fejlesztéséből fakadó feladatokat. ■

JEGYZETEK

¹ Nemzetközi szervezetek, multinacionális vállalatok, a nemzetközi bűnözői és terrorista csoportok, valamint a nem kormányzati szervezetek, mint pld: tudományos műhelyek, karitatív szervezetek, civil – közhasznú – egyesületek (Magyar Polgári Védelmi Szövetség, Magyar Vöröskereszt, Magyar Rendészettudományi Társaság, Hadtudományi és Biztonságpolitikai Közhasznú Egyesület, és még hosszan sorolhatnánk.

² 2073/2004.(IV.15.) Korm. hat.

³ A védelmi közigazgatás szervezeti rendje, korszerűsítése lehetséges alternatívái. Kollektív pályamű. Budapest, 2003. szeptember. 6. oldal.

⁴ 1990. évi LXV. törvény 7 §-a (2)

⁵ Kat.tv. 3.§ j)

⁶ 2080/2008. (VI. 30.) Korm. határozatban (a Kritikus Infrastruktúra Védelem Nemzeti Programjáról) meghatározott feladatok ennek megfelelően végezzük.

FELHASZNÁLT IRODALOM / JOGSZABÁLYOK

1. KASZÁS Mihály – „A megyei védelmi bizottságok működése a regionális szervek megalakítása és a közigazgatásban bekövetkezett változások után.” Csongrád Megyei Védelmi Bizottság Titkársága MVB-5-23/4/2007.
2. A védelmi közigazgatás szervezeti rendje, korszerűsítése lehetséges alternatívái – Kollektív pályamű, „A védelmi közigazgatás korszerűsítése” című pályázatra. 2003. szeptember
3. Dr. SZIGETI Ernő – Az államigazgatás dekoncentrált területi szervezetrendszere regionalizálásának kérdései (BM. IDEA tanulmány)
4. dr. jure. BÓDI József – „A Magyar Köztársaság közigazgatási és védelmi igazgatási rendszere” című előadása. 2008. április 14-én a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.
5. 1949. évi XX. törvény – a Magyar Köztársaság Alkotmánya,
6. 1999. évi LXXIV. törvény – a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezéséről
7. 179/1999. (XII. 10.) Korm. rendelet – a katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezéséről szóló 1999. évi LXXIV. törvény végrehajtásáról
8. 2004. évi CV. törvény – a honvédelemről és a Magyar Honvédségről
9. 71/2006. (IV. 3.) Korm. rendelet – a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról
10. 1996. évi XXXVII. tv. – a polgári védelemről
11. 1990. évi LXV. Tv – az önkormányzatokról
12. 2266/2000. (XI. 7.) Korm. határozat – a Kormányzati Koordinációs Bizottság szervezeti és működési rendjének, valamint eljárási szabályainak elfogadásáról,
13. 2046/2007. (III. 19.) Korm. határozatot – A terrorizmus elleni küzdelem aktuális feladatairól szóló 2112/2004. (V. 7.) Korm. határozat módosításáról, a terrorizmus elleni fellépés egységes végrehajtásáról szóló 9/2007. sz. IRM-ÖTM együttes utasítást.
14. 2073/2004.(IV.15.) Korm. hat. – a Magyar Köztársaság Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról

DR. TÓTH FERENC

HÁBORÚ ÉS BÉKE

A kínai Szun-ce munkásságából is tudjuk, hogy a háborút, amely az ország legnagyobb vállalkozása, az élet vagy halál alapja, a megmaradás vagy pusztulás útja, mindenképpen alaposan tanulmányozni kell. De mára az emberiségnek valóban attól kell félnie, hogy békés alkotó tevékenysége fordul ellene? Fennmaradásunk érdekében a hadviselés művészetét kell segítségül hívnunk a történelemben példátlan katasztrófák bekövetkezése ellen? Felül tud-e emelkedni a polgári jogállam és a hadtudomány partikuláris érdekein?

Az utóbbi száz év az eddigi leghatalmasabb pusztításokat, a harckocsikat, a légi támadásokat és az atombombát is megismertette velünk. A polgári lakosság áldozata döbbenetes mértékben megnövekedett. A katonai és a civil oldalon egyaránt rohamtempóban gyarapodó tapasztalatokat elődeink eredményesen hasznosították. Példaként kiemelem Dr. Marinovich Imre jogászt, tűzrendészeti szakembert, az első magyar tűzrendészeti törvény megalkotóját, aki 1937-ben a következő precíz helyzetelemzést adta: *„A spanyol polgárháború, nemkülönben a japán-kínai hadjárat borzalmi kötelességévé teszik minden államnak, hogy a légi támadások által is veszélyeztetett biztonsága érdekében – netáni külbonyodalmak esetére – felkészüljön.”*

A bonyodalmak bekövetkezését, azok hatását mindannyian ismerjük, mint ahogy azt is, hogy alig egy évtized múlva hazánk a Varsói Szerződés nevű katonai blokkban találta magát. Abban a korban kézenfekvő volt, hogy minden az elkövetkezendő új világháború sikeres megvívásának legyen alárendelve. Ennek érdekében óriási erőfeszítéseket tettünk. Többek között megterveztük a magyar csapatok menetét a Szombathely – Klagenfurt – Torino, valamint a Kaposvár – Ljubljana – Gorizia – Torino irányokban. Feltételeztük, hogy a szovjet hadsereggel közösen atomcsapásokat mérünk az Ausztria területén lévő fegyveres erőkre, és azok szétverését követően birtokba vesszük az Alpokon átvezető hágókat, utakat. Preventíven értékeltük a budapesti Baross tér epicentrummal ránk mérhető egy megatonnás földi atomcsapás hatásait.

Másrészt a Néphadsereg idehaza ténylegesen bekapcsolódott az árvízvédelembé, az állatjárványok elleni küzdelembé, és rendszeresen részt vett a jelentős havazások miatt szükségessé váló mentésben, a lakosság ellátásában. A hadsereg mellett – a sokáig a hon-

védelmi miniszter irányítása alatt álló – polgári védelem is rendszeresen jól vizsgázott a természeti katasztrófák elleni védekezésben. Persze a fegyverbarátság itt is működött, így megtörtént, hogy szovjet BMP segített a magyar kismama kórházba szállításában. E történelmi előzmények miatt persze ma is él egy olyan közvélekedés, amely szerint Mészáros Lázár hadügyministersége óta a hazai árvízvédelem nagyrészt a katonai alakulatokra épül.

Tény, hogy napjainkra a rendszer jelentős átalakuláson ment át. Ebben a legelső lényeges állomás az volt, amikor a honvédelemről szóló 1939. évi II. törvény cikk új alapokra helyezte a magyar légoltalmat. Ez a törvény mondta ki, hogy a honvédelmi kötelezettség most már nemcsak a szorosan vett hadkötelezettséget jelenti, hanem egyebek között a levante és a munkaszolgálatot, a személyi és dologi légoltalmi kötelezettséget is.

A II. világháború utáni első honvédelmi törvényünk, az 1960. évi IV. törvény a légoltalom céljaként még csak az ország területét érő légitámadások esetére írta elő a védekezését, a lakosságnak a légitámadás esetére való előkészítését, valamint a légitámadások hatásainak csökkentését. A kubai rakétaválság a magyar haderőfejlesztést is felgyorsította, a légoltalmat a belügyi tárcától „átrendelte” a honvédelmi miniszterhez. Ennek érdekében, a látásunkat időnként elhomályosító korszellem pedig, az Elnöki Tanács 1964. évi 1. törvényerejű rendeletével egyszerűen megváltoztatta a honvédelmi törvényt.

Még az újabb honvédelmi törvényünk elfogadása előtt a Minisztertanács a 2041/1974. (XII.11.) számú határozatával, az ország honvédelmének szerves elemeként, kiterjesztette a légitámadásokra vonatkozó szervezési, lakosságfelkészítési, mentési és mentesítési feladatok ellátását, az elemi csapásokra, ipari és egyéb katasztrófákra is. Azóta a honvédelemről szóló törvényünk kétszer is megújult, de a polgári védelemről szóló 1996. évi XXXVII. törvény továbbra is hasonló módon definiálja, az immár teljes egészében a polgári oldalhoz tartozó polgári védelem fogalmát.

Az 1999-es NATO–csatlakozásunk évében kiadott NATO stratégiai koncepciója így fogalmaz: *„Annak ellenére, hogy a stratégiai környezetben pozitív fejlemények mutatkoznak, és a Szövetség ellen nagyméretű hagyományos agresszió rendkívül valószínűtlen, hosszútávon ilyen fenyegetés kialakulása lehetséges.”* Az azóta is elfogadott hadászati nézetek szerint – még egy-két évtizedig – csekély a valószínűsége egy totális háború ki-robbanásának. Így joggal gondolhatjuk, hogy napjainkban nem elsősorban a fegyveres fenyegetettséggel kell szembenéznünk, hanem a természeti és civilizációs katasztrófákkal. A teljes valósághoz persze hozzá tartozik, hogy az utóbbi húsz évben közel száz fegyveres összeütközés volt a Földön, és az azokban érintett országok mintegy 8 millió polgára veszítette életét.

A NATO–ban elfogadott álláspont szerint, a fegyveres harcra kiképzett és felszerelt csapatok – egy gyors felkészítés után – képesek bizonyos válságreagáló, vagy katasztrófavédelmi feladat ellátására is. Ugyanakkor a szövetséges műveletek tapasztalatai azt is mutatják, hogy egy komplexebb, a civil-katonai együttműködést jobban erősítő stratégia

kialakítására lenne szükség. A felvetődő kérdések megválaszolásában a polgári veszélyhelyzeti tervezésben közreműködő NATO testületeknek és bizottságoknak, köztük a NATO Polgári Védelmi Bizottságnak (CPC) is, kiemelt szerepet kell játszaniuk. A CPC a civil igények kiszolgálásában, és a civil képességek biztosításában egyformán nélkülözhetetlen testület a Szövetségben. Munkájában nagy jelentőséggel bír, hogy a polgári veszélyhelyzeti tervezésben a katasztrófák elleni védekezés és felkészülés mellett, egyre inkább előtérbe kerül a válságkezelési műveletekhez nyújtható civil támogatás.

A civil-katonai együttműködéssel kapcsolatban természetesen idézhetnék kisebb-nagyobb részleteket az AJP-9 NATO Civil-Military Cooperation (CIMIC) doktrínából, helyette inkább azt állítom, hogy a CIMIC azért rendkívül fontos, mert egyszerűen csökkenti a lakosság félelem- és bizonytalanságérzetét, javítja az emberek életminőségét, és pozitív hatással van a gazdaságra.

A polgári szakértők tapasztalata szerint a polgári és katonai képességek kiegészítik egymást az események kezelésében. A két képességcsoport megfelelő arányával biztosítani lehet, hogy a krízisek, az egyébként kiegyensúlyozott rendszerek zavarai csak átmenetiek legyenek, azok kezelése minél gyorsabban és eredményesebben valósuljon meg. Egy tisztán katonai fellépésnél azzal is számolni kell, hogy negatív visszhangja lehet a helyi lakosság körében, különösen a tagállamok területén kívül.

Katonai oldalról nézve az együttműködésben három területen lehet szerepe a fegyveres erőknek, így az erők, eszközök biztosításában, a polgári irányítás alatti munkavégzésben, és közvetlenül a katasztrófa bekövetkezését követő rendfenntartó funkciók ellátásában. Alapelnak tekinthetjük a helyi polgári hatóságok vezető szerepének szükségességét, és azt, hogy a NATO katonai szervezeteinek legnagyobb hozzáadott értéke a szállításban, annak koordinálásában azonosítható. Az eddigi tapasztalatok szerint a katonai erők bevetésénél alapvetően hat tényező meghatározó, ezek: az időzítés, az alkalmasság, a hatékonyság, a probléma súlyossága, a polgári-katonai koordináció és a költségek. A katonáknak figyelembe kell venniük, hogy a tagállamok esetében első beavatkozóként szinte mindig civil képességek kerülnek alkalmazásra a katasztrófák során. A kevésbé stabil államokban előfordul, hogy a hadseregnek kell ezt a feladatot ellátnia, ezért is kiemelten fontos a civil-katonai együttműködés erősítése.

A polgári hatóságoknak nyújtott katonai támogatással kapcsolatban kijelenthetjük, hogy a segítségnyújtás csak különleges körülmények között támaszkodhat katonai eszközökre, mint végső lehetőségre (last resort), és akkor is csak polgári irányítás alatt. Vezérelvként fogalmazható meg, hogy a segítségnyújtásnak a jövőben az igényeknek megfelelni elvire kell épülnie (pull and not push). Az együttműködés közepette kritikus szemlélettel kell elkerülnünk, hogy háromfrontos konfliktus alakuljon ki a polgári oldal, a katonai oldal és a veszélyt kiváltó jelenség között. Az előfordulhat, hogy nem látunk túl azokon a döntéseinken, amelyeket még nem hoztunk meg, de a hatékony együttműködés minimalizálni tudja a „blowback” hatást, azaz a bevetések előre nem látható következményeit.

Az alapos tudományos megalapozás érdekében tekintsünk meg egy európai elméletet is. Vegyük például William Occam angol filozófus híres borotváját. E tanítás szerint nincs értelme feltételezni olyan entitást, amelyre nincs szükség valamely tudomány eredményeinek magyarázatához. Ezt az igen hasznos, de kockázatos eszközt használva Bertrand Russell Nobel-díjas matematikus, filozófus leborotválta a kétféle elemből felépített, háromatomos molekulákat. Nem látván okot az ellenkezőjére, azt állította, hogy a hidrogén és az oxigén legegyszerűbb vegyülete a HO, a szén és az oxigéné a CO. Ma már tudjuk, az első képlet hibás, a második helyes volt. Az elsőnél a valódi megoldás az éltető víz, a másodikkál, a helyes megoldás, a mérgező szén-monoxid.

Mindez arra hívja fel a figyelmet, hogy egy elméletet nem minden esetben lehet tökéletesen átültetni a gyakorlatba. Önmagában minden elmélet csupán egy szókép, amely segíti a megértést, de ugyanakkor tökéletlen, mert a bonyolult szervezeteknek csak egy-egy vonatkozását emeli ki. Éppen ezért mindenkinek, aki az igazság, a béke és az emberiség védelmezője, fel kell tartóztatnia az olyan tudományos korszellemet, amely képes hatályon kívül helyezni az Alkotmányt.

Valóban megtörténhet, hogy a polgári jogállam legfőbb értékeit saját védői tiporják el? – Igen megtörténhet, ha csupán azt állítjuk, hogy az állampolgárok alapvető jogainak védelme a cél, és közben elkerülhetetlen bizonyos állampolgári jogok sérülése. Különösen akkor történhet meg, ha egy mindenek fölött álló, kizárólagosan irányító, univerzális válságkezelési intézményt fejlesztenénk ki. Napjainkban Magyarországon nem fenyeget ilyen veszély, hiszen civilek és katonák közösen, és mindig megfelelő koordinációval küzdünk a felbukkanó veszélyek ellen. Ezzel kapcsolatban a működési tapasztalatok azt mutatják, hogy hazánkban jelenleg nincs szükség egy olyan újabb kormányzati stratégiára, amely a helyzetek kezelésére, a prioritások, az eszköztár és a kommunikáció meghatározására vonatkozna. Egyszerűen, azért nincs szükség, mert az már rendelkezésre áll. Ez a Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról szóló hatályos kormányhatározat.

Mindannyian tudjuk, hogy a válságkezelés a NATO alapvető biztonsági feladatainak egyike. Az egyaránt jelenthet katonai és nem katonai intézkedéseket, melyek nemzeti vagy nemzetközi szinten egy fenyegetésre válaszolnak. Tapasztalhatjuk, hogy a NATO megalakulása óta a globalizáció új erőszakformák megjelenését hozta. Széles körben elterjedt vélemény szerint ezek az új világrend új hadviselési formái, köztük a nemzetközi terrorizmus, az aszimmetrikus harc, a polgári engedetlenséget túllépő anarchizmus, az új módszereket alkalmazó fegyverkezési verseny, és maga a válságkezelés. Ezek közül Magyarország már évekkal ezelőtt látta, hogy a válságkezelés nem sétagalopp. Ahogy az is látható volt, hogy a Magyar Honvédség afganisztáni fegyveres küldetése egy végtelenül kockázatos feladat. Szűkebb térségünkben várható volt, hogy Koszovó önálló államiságának kikiáltása befolyásolni fogja hétköznapijainkat. Mindez azt jelenti, hogy hazánk nem függetlenítheti magát a világban kialakuló válságoktól, azok kezelésével proaktív módon, a valós biztonsági környezethez igazodva számolnunk kell.

Ugyanakkor felmerül az is, hogy valóban új dolgok vannak a nap alatt, vagy inkább a hegeli dialektika tézis-antitézis párján felépülő elméletalkotásának vagyunk tanúi. A terrorizmussal kapcsolatban például látjuk, hogy az már a Római Birodalomban is előfordult. Josephus Flavius „*A zsidó háború*” című művében így ír róla: „*A gyilkosságoknál rosszabb volt a félelem, mert – akár csak a háborúban – mindenki állandóan tartott meggyilkolásától.*” A védtelen lakosságot érintő terrorcselekmények mind békében, mind háborúban elkövethetőek. Azok annak ellenére, hogy hatásukban akár összehasonlíthatóak a háborúban okozott károkkal, nem tekinthetőek hadműveleteknek. A terrorizmus nem hadviselési mód, hanem bűncselekmény, az ellene való küzdelmet ennek kriminológiai szabályai szerint kell folytatni. Ezt egy jogállamban akkor is be kell tartani, ha a kiképzett csapásmérő erők bevetése adott esetben teljesen evidens volna, hiszen az evidencia nem jogforrás. Amire ebben az esetben – mint ahogy a katasztrófák elleni védekezésnél is –, nagy szükség van, az a koordináció.

Lord Russell-Johnston, az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének, közelmúltban elhunyt egykori elnökének felismerése szerint megváltozott a nemzetközi politika két fő elve. A nemzeti integritás és a belügyekbe való be nem avatkozás ma már nem élvez elsőbbséget. Ezért a válságkezelés a NATO mellett más nemzetközi szervezetekben is kiemelt szerepet kap. Így az Európai Unióban (Unió) is. Az európai válságkezelő politika középpontjában viszont a területi elv helyett, az Unió tagállamainak polgárai állnak.

Az Unió válságkezelése az Európai Unióról szóló Szerződés konszolidált változata értelmében a II. pillér, azaz a Közös Kül- és Biztonságpolitika, azon belül az Európai Biztonsági és Védelempolitika (EBVP) körében kapott helyet. Az EBVP a közel múltban dinamikusan fejlődött, és az Unió a válságreakálásban betöltött globális és önálló szerepének növelése céljából tovább erősíti azt.

Az Unió a Tanács titkárságán belül létrehozta a Polgári Tervezési és Végrehajtási Szolgálatot (CPCC), amely az uniós műveletek főhadiszállásának polgári megfelelője. A CPCC nyújt támogatást a polgári EBVP-missziók tervezéséhez és végrehajtásához, ezáltal egyrészt megakadályozza, hogy a polgári missziók katonai parancsnokságnak legyenek alárendelve, másrészt biztosítja az elkülönült felelősséggel rendelkező polgári vezetési struktúrát. Ezt az egyensúlyt az Unió a polgári és katonai szervezetek adminisztratív felépítésétől kezdve, egészen az elvégzett tevékenységig fenn kívánja tartani. Ennek érdekében az Unió kifejezetten ösztönzi a tagállamokat, hogy rendszeresen vizsgálják felül a polgári EBVP-missziókba biztosítható képességeiket, és Finnország példáját követve, nemzeti cselekvési tervek fejlesszék hozzájárulásait.

A polgári védelem szempontjából ki kell emelni, hogy az Unió évről évre több nemzet részvételével természeti és civilizációs katasztrófa-elhárítási gyakorlatokat is szervez. Ilyen gyakorlat volt 2006-ban az EU-TACOM-SEE Bulgária, az EU-DANEX Dánia és Svédország,

2007-ben az EULUX Luxemburg, valamint 2008-ban az EU-HUROMEX Magyarország szervezésében. Az utóbbi évtized legnagyobb hazai polgári védelmi gyakorlatán a nemzetközi árvízi mentőcsapatok, a helyi mentőerőkkel, az önkéntes civil mentőszervezetekkel és az állampolgári kötelezettség alapján megalakított polgári védelmi szervezetek (lakosság bevonása) erőivel közösen hajtották végre feladataikat. Az uniós Polgári Védelmi Mechanizmusban való magyar közreműködést tovább fokozza, hogy a Fővárosi Polgári Védelmi Igazgatóság 2009 májusában EU-HUNEX Decathlon 2009 néven, egy újabb magyarországi gyakorlatot fog rendezni.

Az Unió jelenlegi francia, cseh és svéd hármasság elnöksége kimondottan hangsúlyozza, hogy az Uniónak az integrált összveszély-megközelítés keretében erősítenie kell mind az Unió határain belüli, mind az azokon kívüli sürgősségi helyzetekre és válságokra való reagálási képességét. Mindhárom elnökség fokozott figyelmet szentel a Polgári Védelmi Monitoring és Információs Központ megerősítésére, a polgári védelmi egységek létrehozására és fejlesztésére is.

Szerencsére a 27 tagállamot tömörítő Unió mintegy félmilliárd polgárának – köztük a magyaroknak – a mindennapjait nem a katonai vagy polgári válsághelyzetek határozzák meg. A leggyakrabban előforduló helyzetek az alacsony kockázatú, de ugyanakkor helyben kezelendő események. E helyzetek kezelésében az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (OKF) és alárendeltjeinek állománya, a 112 hivatásos önkormányzati tűzoltóság a civil és a karitatív szervezetekkel együttműködésében vesz részt. Lényeges körülmény, hogy az elmúlt évben a tűzoltóságok eseményszáma megközelítette a 70 000-et, ami 5 százalékkal több, mint az azt megelőző évi. Ez ismét azt bizonyította, hogy folyamatosan és állandó jelleggel nő a riasztások és a vonulások száma. Míg egy évvel korábban az árvízi, belvízi védekezés, a szélviharok és egyéb természeti kockázatok adták a legtöbb munkát, addig az elmúlt évben a tüzesetek száma növekedett a műszaki mentésekhez képest.

Mára elértük, hogy az első beavatkozó egységek között minden megyei katasztrófavédelmi igazgatóságon Veszélyhelyzeti Felderítő Csoport, Budapesten, pedig egy kétperces készenlétű Veszélyhelyzeti Felderítő Szolgálat működik. Ezek a szervezetek a gyors riasztás mellett, azért tudnak eredményesen beavatkozni, mert háttérükben a hivatásos katasztrófavédelmi szervek használható információs és vezetési feltételei állnak, valamint az a rendkívül fontos tény, hogy együtt élnek az önkormányzatokkal!

Budapesten immár tíz éve működik a Fővárosi Központi Rendeltetésű Mentőszervezet (FKRMSZ), amely katasztrófa-helyzetben speciális mentési feladatokat lát el, megerősíti az első lépcsőben beavatkozó erőket, vezetési pontokat hoz létre számukra, szállást, étkezést, egészségügyi ellátást biztosít a mentőerők és a károsult lakosság számára. A riasztástól számítva Budapesten 1-3 órán belül, míg az ország bármely részén 8 órán belül bevethető.

A veszélyhelyzetek kezelésére, az FKRMSZ mellett, országosan közel 80 000 fős polgári védelmi szervezet mozgósítható. A közelmúltban dinamikussá vált felkészítési program szerint az OKF és a megyei, fővárosi igazgatóságai a területi polgári védelmi szervezetekbe, míg a Magyar Polgári Védelmi Szövetség a települési polgári védelmi szervezetekbe beosztott állampolgárokat készíti fel. A szervezetek felkészítésen túl az OKF megszervezte azok megfelelő eszközökkel történő ellátását is. A kialakuló veszélyhelyzetek eredményes kezelését mindezek mellett a reális veszélyeztetettségre épülő veszély-elhárítási tervek biztosítják. Ezek, hazánk veszélyeztetettségének megfelelően, legkiterjedtebben az árvízi, belvízi védekezéssel számolnak, viszont számos egyéb szakfeladat programja is kapcsolódik hozzájuk, így például a kimenekítési, a kitelepítési, a lakosságtájékoztatási, az elhelyezési és a logisztikai feladatoké.

Összegzésként kijelenthető, hogy hazánk katasztrófavédelmi rendszere, számos tapasztalattal bizonyítva, eredményesen oltalmazza a magyar állampolgárok életét, testi épségét és anyagi javait. Ez a rendszer az uniós tagállamok többségével hasonló szervezeti struktúrában működik, hiszen mindösszesen három országban van ettől eltérő megoldás, viszont minden tagállam esetében egyértelműen állítható, hogy ez a feladat nem katonai vagy társadalmi szervezetekhez, hanem civil rendvédelmi szervezethez kapcsolódik.

Végezetül rövid távú célként az határozható meg, hogy Magyarországnak, mint a NATO, illetve az Unió tagállamának, mindkét szervezetnek egyaránt megfelelő szervezéssel le kell fordítania a védelmi szervezetek működésének nyelvére az elfogadott stratégiákat. Ez a tevékenység az emberek védelme érdekében különböző folyamatokat, szervezetek létrehozását, működtetését, fejlesztését, a szükséges személyi és tárgyi eszközök összehangolását, valamint azok hasznosságának javítását is magába foglalhatja. ■

DR. VARGA IMRE

ELGONDOLÁS A POLGÁRI VÉDELMI KÖTELEZETTSÉG ALAPJÁN LÉTREHOZOTT SZERVEZETEK FELSZERELÉSÉRŐL, FELKÉSZÍTÉSÉRŐL

BEVEZETŐ

Jelen írásomban komplex módon foglalkozom a polgári védelmi szervezetek felkészítésével, felszerelésével, kiemelten a települési szervezetek gyakoroltatásával, melyhez új dimenziót nyithat a Magyar Polgári Védelmi Szövetség szerepvállalása, elsősorban a kistelepülésen élő lakosság biztonságának növelése érdekében.

Tanulmányomat vitaindítónak és a polgári védelmi szakemberek együttgondolkodásának segítésére szánom. Kérem a polgári védelmi szakmai grémiumot, hogy amennyiben a témával kapcsolatban véleményük, javaslatuk van – azokat ezúton is megköszönve – kérem, juttassák el a Szemle szerkesztőségéhez, segítve ezzel a lakosságvédelmi feladatrendszer korszerűsítési törekvéseit.

Cikkemben kitérek a szakterülettel összefüggő jelenlegi helyzet bemutatására és felvázolom a területi és települési rendeltetésű polgári védelmi szervezetek felszerelésével és felkészítésével kapcsolatos nagybani elgondolásomat. Hazánk veszélyeztetettségének figyelembevételével, mint a meghatározó katasztrófa típusal összefüggésben, elsősorban az árvizek elleni védekezés tükrében elemzem a szervezetekkel összefüggő témát.

Az elmúlt évek hazai természeti csapásai, külföldi katasztrófái ráirányították a figyelmet az állampolgárok, különösen a kistelepüléseken élő lakosság sebezhetőségére. Hazánkban alacsony a lakosság veszélyismerete, nem tudatosult kellőképpen az állampolgároknál, hogy önmaguk is előidézhetnek veszélyhelyzeteket, valamint az sem, hogyan kell megfelelően reagálni a kialakult veszélyhelyzetben. Kevés az olyan fórum, ahol a valós, lakókörnyezetben előforduló veszélyekkel és kockázatokkal kapcsolatos ismereteket lehet szerezni.

A bekövetkezett veszélyhelyzetek sikeres kezelése igazolta, hogy katasztrófavédelem integrált rendszerében működő polgári védelem alkalmas a veszélyhelyzetek kezelésének koordinálására. Napjaink egyik fő feladata a polgári védelem tevékenységének a megváltozott biztonsági környezethez, korunk kihívásaihoz való folyamatos igazítása, amely a polgári védelmi feladatok korszerűsítésének kiemelt céljává vált.

Ennek eléréséhez szükséges – többek között – a valós veszélyeztetés mértékével arányos polgári védelmi képességek létrehozása, a polgári védelmi kötelezettség alapján létrehozott szervezetek felszerelése, felkészítése. Továbbá a hivatásos szervek, a közigazgatási, önkormányzati vezetők és segítők, a lakosság, a tanuló ifjúság és a polgári védelmi szervezetek hatékonyabb képzése, oktatása és felkészítése, a környezetbiztonság növelése, a civil szervezetek széles körű bevonása a lakosságfelkészítésbe.

Jelenleg folyamatban van a polgári védelmi feladatrendszer korszerűsítése, amelyet első sorban a változó világ modern kihívásai generáltak. Az elvek, eljárásrendek módosításával, illetve újak kidolgozásával igyekszünk megfelelni az új vagy hangsúlyosabbá vált elvárásoknak.

Ide tartozik a civil szféra képességeinek hatékonyabb kihasználása, amely elősegíti a megfogalmazott minisztériumi stratégiai cél teljesülését, a polgári védelmi mozgalom dinamizálását. Ehhez nyújt segítséget a Magyar Polgári Védelmi Szövetség, amellyel a korábbinál szorosabbá tettük az együttműködést.

A lakosság, a tanulóifjúság, az önkéntes lakosság felkészítők, valamint a polgármester segítők és a polgári védelmi szervezetek felkészítésében való közreműködési munkájukhoz az idei évtől a szükséges pénzügyi források is biztosítása kerülnek.

Összességében tehát megállapítható, hogy a polgári védelem négy alappilléren nyugszik. Az állami szervek, az önkormányzatok, a civil-, valamint az állampolgárokból a polgári védelmi kötelezettség alapján létrehozott polgári védelmi szervezetek összehangolt tevékenységén.

A POLGÁRI VÉDELMI SZERVEZETEK LÉTREHOZÁSA ÉS FELKÉSZÍTÉSE

A polgári védelmi szervezetek létrehozásának szabályozása

A polgári védelmi kötelezettség tartalmát a polgári védelemről szóló 1996. évi XXXVII. törvény határozza meg. A Magyar Köztársaság területén lakóhellyel rendelkező nagykorú, magyar állampolgárokat polgári védelmi kötelezettség terheli. A polgári védelmi kötelezettség férfiakra 16-60, a nőkre 18-55 éves korukig terjed ki.

A szervezetekbe beosztott állampolgárok elsődlegesen polgári szakmai képzettségük szerint kerülnek beosztásra, ez alapján képesek ellátni polgári védelmi feladataikat. Technikai eszközökkel való ellátásuk a nemzetgazdaságból, felszerelésük központi készletből történik.

A polgári védelmi szolgálatot ellátó állampolgárokat alkalmazások során munkabérük arányos része illeti meg, amelyet a munkahely folyósít, de a védelmi feladatot elrendelő áll. Az elrendelő biztosítja napi norma alapján az élelmezést, a szükséges védő- és munkaruházatot. Az igénybe vett munkagépek üzemeltetési költsége szintén az elrendelőt terhelik.

A polgári védelmi törvény rögzíti, hogy veszélyhelyzetben vagy katasztrófa esetén, illetőleg a katasztrófa megelőzése érdekében szükséges beavatkozás céljából, a polgári védelmi szervezetbe beosztott kötelezett részére ideiglenes polgári védelmi szolgálat rendelhető el, amelynek időtartama alkalmanként a 15 naptári napot nem haladhatja meg.

A polgári védelmi szervezeteknek három típusa van, területi, települési és munkahelyi.

Területi polgári védelmi szervezeteket, azon speciális polgári védelmi feladatok végrehajtására hozzák létre, melyeket a települési polgári védelmi szervezetek nem képesek ellátni. Ezek alapvetően árvízvédelmi és műszaki kárfelszámoló munkát végeznek munkagépeikkel.

Felépítésüket, létszámukat az OKF főigazgatója határozza meg a megyei katasztrófavédelmi, fővárosi polgári védelmi igazgató javaslata alapján, a megyei, fővárosi közgyűlés elnökének, a fővárosban a főpolgármester egyetértésével.

A települési polgári védelmi szervezeteket az adott település veszélyeztető hatásainak csökkentésére és az elsődleges mentési feladatok elvégzésére a polgári védelmi kirendeltség-vezető javaslata alapján az illetékes polgármester hozza létre, az állampolgárokat határozattal osztja be a szervezetekbe.

A munkahelyi polgári védelmi szervezet létrehozására és feladataira a polgári szerv telephelye szerint illetékes kirendeltség-vezető tesz javaslatot a polgármesternek, aki határozatban rendeli el a szervezet létrehozását.

A polgári védelmi szervezetek alkalmazási készenléti idejüket tekintve, gyors (3-6-12 órán belül), rövid (16-24 órán belül) és hosszú, rendkívüli állapotra keret jelleggel létrehozott hosszú (36-48-72 órán belül) készenlétűek lehetnek. Készenlétbe helyezésük rendszere jogszabályban szabályozott, teljes, illetve részleges alkalmazásukat az illetékes polgármesterek, a megyei, fővárosi védelmi bizottságok elnökei és a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter rendelhetik el.

Az állampolgárokból létrehozott polgári védelmi szervezetek széleskörűen és rugalmasan alkalmazhatók károk kiterjedésének megelőzésében, illetve csökkentésében az 55/1997. (X. 21.) BM rendelet szabályai szerint.

A kárelhárítási feladat jellegének megfelelően kerültek kialakításra a szakalegységek, ennek megfelelően a szervezetek alkalmazhatók többek között a lakosság riasztásának végrehajtásához, kitelepítésük és elhelyezésük és ellátásuk biztosításához.

Ezen kívül állat- és növényvédelmi, közegészségügyi és járványügyi, radiológiai-biológiai-vegyi, óvóhelyi, fővárosban METRO, elsősegélynyújtó- és sérültszállító, kórházi, műszaki-mentő, műszaki és kárfelszámoló, ellátó, szállító feladatok végrehajtására és az ezekben történő közreműködésre is alkalmasak.

A veszélyeztetettség alapján I. és II. polgári védelmi besorolású településeken a település lakosságszámának függvényében a polgári védelmi szervezetek legkisebb létszáma:

- 10 000 lakos felett 300 fő;
- 5000–10 000 lakos esetén 150–300 fő;
- 1000–5000 lakos esetén 30–150 fő;
- 1000 lakos alatt 16–30 fő;
- 300 lakos alatt 6–8 fő.

A veszélyeztetettség alapján III. és IV. polgári védelmi besorolású településeken a polgári védelmi szervezetek létszáma a fent meghatározott létszám fele.

A békeidőszaki katasztrófák kezelésére megalakított polgári védelmi szervezetek létszáma jelenleg mindösszesen 78 ezer fő, ebből:

- a munkahelyeken létrehozott polgári védelmi szervezetek létszáma 7 500 fő;
- a településeken folyó védekezés munkák végrehajtására 60 ezer fős szervezetek kerültek megalakításra;
- a területi rendeltetésű polgári védelmi szervezetek létszáma 10 500 fő.

Ezek a polgári védelmi szervezetek minősített időszak kihirdetése esetén (veszélyhelyzetben, szükségállapotban és rendkívüli állapotban) további 127 ezer főre egészülnek ki, a békeidőszaki katasztrófákra kijelölt létszámon felül. A megalakításra tervezett polgári védelmi szervezetek létszáma mindösszesen 205 ezer fő.

A POLGÁRI VÉDELMI SZERVEZETEK FELKÉSZÍTÉSÉNEK SZABÁLYOZÁSA

Jogi szabályozás

A polgári védelmi szervezetek felkészítésének követelményeit a 13/1998. (III. 6.) BM rendelet tartalmazza. A jogszabály előírásainak megfelelően alapképzésben kell részesíteni a polgári védelmi szervezetbe beosztott személyeket a szakképzettségüktől és a szervezetben betöltött beosztásuktól függetlenül.

A polgári védelmi 6 órás alapképzés során elsajátítandó ismeretek kiterjednek az általános polgári védelmi és az alapvető egészségügyi ismeretekre, a munka- és balesetvédelmi szabályokra.

Polgári védelmi szakkiképzésben kell részesíteni a polgári védelmi szervezet szakalegységébe beosztott személyt a szakalegység tevékenységének és a szakalegységben elvégzendő feladatának megfelelően.

A polgári védelmi szakkiképzés a speciális, a szakalegység tevékenységéhez kapcsolódó tevékenység elsajátítását szolgálja.

A polgári védelmi szakkiképzés teljes óraszámát 10 óra, ebből ugyanazon a napon legfeljebb 6 óra tartható meg. A szakkiképzés teljes óraszámának felében gyakorlati jellegű foglalkozásokat kell tartani.

A polgári védelmi gyakorlat célja a kiképzés során elsajátított ismeretek elmélyítése, a polgári védelmi szervezetek egymás közötti, valamint a mentésben részt vevő más szervezetekkel való együttműködés gyakorlása, az alkalmazási készenlét időben történő elérése és mindezek ellenőrzése.

A TERÜLETI RENDELTETÉSŰ ÁRVÍZVÉDELMI KOMPLEX CSOPORTOKRÓL

Az árvízvédelmi szakalegységek (komplex csoportok) anyagi-technikai ellátása

A szakalegységekben résztvevő polgári állomány minden egyes tagját személyi védőeszközökkel, továbbá munkaeszközökkel kell ellátni a hatékony és biztonságos munkavégzés feltételeinek megteremtése érdekében.

A területi rendeltetésű árvízvédelmi szakalegységek az 50 fő/komplex csoport létrehozása – összhangban az OKF Főigazgatója által meghatározottakkal – javasolt, mely hatékony védekezést és gazdaságos munkavégzést tesz lehetővé. Váltásokban történő, a nap 24 órájában folyamatos foglalkoztatásukat a szükséges eszközök és technikák biztosítják.

(Az alábbi eszközök az árvízvédelmi igénybevételekhez igazodnak, természetesen más jellegű bevetések kapcsán és eltérő feladatoknál változnak a személyi védőeszközök és ennek függvényében az anyagi-technikai felszerelésekre fordítandó költségek.)

A megfelelő személyi védelem és a munkafeltételek biztosítása érdekében az árvízvédelmi szakalegységek 1 főre történő személyi védőeszköz és anyag igénye egy változatban:

Anyag, védőeszköz megnevezése	Megjegyzés	Mennyiségi egység	Érték (Ft)
Védő-, munkaruha		1 db	20 000.-
Gumicsizma		1 pár	4000.-
Csizmás védőnadrág		1 db	15 000.-
Esőköpeny		1 db	2000.-
Védőkesztyű		1 pár	1000.-
Láthatósági mellény		1 db	1000.-
Ásólapát		1 db	2000.-
Összesen:			45 000.-

Az egyéni védőeszközökön túlmenően, a szakalegységeket/komplex csoportokat további, közösen használt eszközökkel, technikával kell felszerelni.

Az 50 fős árvízvédelmi komplex csoportonkénti anyag és eszközigénye

Anyag, védőeszköz megnevezése	Megjegyzés	Mennyiségi egység	Érték (Ft)
Szállító jármű	meglévő	db	-
Homokzsák		5000 db	600 000.-
Homokzsák töltő		1 db	4 000 000.-
Parafinos fákllya		50 db	25 000.-
Kábeldob		1 db	5000.-
Világító felszerelés		1 készlet	15 000.-
Aggregátor		1 db	550 000.-
Szivattyú (kb. 2000 l/perc)		1 db	550 000.-
Összesen:			5 745 000.-

Megjegyzés: a fenti számvetéseket Kristóf István tű. ezredes úrral az OKF Műszaki Főosztályának vezetőjével együttműködésben készítettük. Az árak 2006. évi szinten kerültek feltüntetésre.

Az árvízvédelmi szakalegységek (komplex csoportok) felkészítése

A felkészítés végrehajtása során az alábbi szempontok vehetők figyelembe:

A felkészítés során két esetet kell mérlegelnünk:

- felkészítés munkaidőben;
- felkészítés szabadnapon (hétvégén).

Felkészítés munkaidőben:

Előnyei:

- egyszerűbben biztosítható a pv. szervezetekbe beosztottak megjelenése;
- a felkészítéshez szükséges vízügyi szakember biztosítása jobban megoldható;
- nem kell a saját állomány részére túlmunkát elrendelni;
- könnyebb az elméleti és gyakorlati oktatás helyszínválasztása.

Hátrányai:

- a munkáltatók ellenállását válthatja ki;
- a munkabér kompenzálásán túl felmerülhetnek termelés-kiesési követelések.

Felkészítés szabadnapon (hétvégén):

Előnyei:

- nincs munkáltatói ellenállás;
- nem merülnek fel termelés-kiesési követelések.

Hátrányai:

- nehezebben biztosítható a pv. szervezetbe beosztottak megjelenése;
- a felkészítéshez szükséges vízügyi szakember biztosítása körülményesebb és költségesebb;
- a saját állomány részére túlmunkát kell elrendelni;
- nehezebb az elméleti és gyakorlati oktatás helyszínválasztása
- a pv. szervezetbe beosztott állomány „hétvégi díjazása” költségesebb;

A fenti szempontok mérlegelését követően úgy ítéltető meg, hogy a képzés hatékonyságának, szakszerűségének biztosítása érdekében – a munkanapon történő felkészítés javasolható.

A komplex csoportok felkészítésének költségvetési alapjaként az alábbi tételeket célszerű figyelembe venni (becsült adat):

- Távolléti díj: 850 Ft/óra x 6 óra x fő;
- Étkezési költség: 1000 Ft/fő/nap;
- Oktatási költség (segédanyagok, irodaszer, stb.): 500 Ft/fő/nap.

A komplex csoportokkal kapcsolatos összegzések

Az elmúlt évek tapasztalatai szerint az árvízvédelmi szakalegységek (komplex csoportok) munkájára szükség van, azok hatékonyan működnek közre, együttműködve az érintett vízügyi szervekkel a védekezés során.

Felkészítésük, felszerelésük jelenleg nem kielégítő, amelyhez a költségvetési nehézségek szolgálnak alapul. Fontos a felkészítés, legalább alapképzés szinten történő biztosítása, figyelemmel az egyre gyakoribb, többek között a szélsőséges időjárási jelenségek okozta árvizek hatékonyabb és szakszerűbb kezelése érdekében.

A felkészítésük végrehajtását elemezve, megállapítható, tekintettel arra, hogy hétvégén nehezebb a szervezetbe beosztottakat felkészítés céljából összevonni, valamint arra, hogy a felkészítők számára is jelentős túlmunkát kellene fizetni, javasolt a felkészítések hétköznapon (munkanapon) történő megtartása még akkor is, ha munkáltatói ellenállásba, termelés-kiesési megtérítésekre, illetve távolléti díj megfizetésére lehet/kell számolni.

A szakalegységekben résztvevő állomány minden egyes tagját személyi védőeszközökkel, továbbá munkaeszközökkel kell ellátni a hatékony és biztonságos munkavégzés feltételeinek megteremtése érdekében. (Ezen eszközök az árvízvédelmi igénybevételekhez igazodnak, természetesen más jellegű bevetések kapcsán és eltérő feladatoknál változhatnak a személyi védőeszközök és ennek függvényében az anyagi-technikai felszerelésekre fordítandó költségek.)

A TELEPÜLÉSI RENDELTETÉSŰ POLGÁRI VÉDELMI SZERVEZETEK

A lakosságnak a veszélyhelyzetekben, minősített időszakokban való hatékony védelme katasztrófák, elemi csapások, egyéb veszélyeztető hatások ellen a társadalom és az államigazgatás egészére kiterjedő átgondolt, jól megszervezett feladatrendszer feltételez. A feladatrendszer adott esetben történő megvalósításának feltételeit a polgári védelem intézmény- és feladatrendszerének kell biztosítania.

Az emberi élet megóvása, az életfeltételek rendkívüli helyzetben való biztosítása érdekében szükséges feladatok összetettsége, bonyolultsága a lakosság egészére kiterjedő szervezett összefogást, együttműködést és áldozatvállalást követel meg.

Az egyes veszélyeztető hatásokkal szembeni együttes fellépés eredményessége – az elsődleges beavatkozó szervek mellett a szubszidiaritás elvének figyelembevételével, különösen a kistelepüléseken megalakított polgári védelmi szervezetek megalakításával, felszerelésével, felkészítésével és szakszerű alkalmazásával érhető el.

Megjegyzés: A szubszidiaritás pandanja a védelmi szférában a proximitás elve, mely szerint a bekövetkezett eseményekkel a lehető legalacsonyabb szinten kell elkezdni foglalkozni és amennyiben egy védelmi szint humán-, anyagi-technikai forrásai már nem elegendőek, abban az esetben egy következő magasabb szint feltételrendszere kell hogy belépjen a védekezésbe.

Ahhoz, hogy minél kevesebb áldozattal, veszteséggel járjon együtt a kárhelyi helyszíni tevékenység, (beavatkozás) ismerni és alkalmazni kell mindazon mentési, védekezési, műveleti eljárásokat, amelyek a polgári védelmi szervezetek által az alkalmazás során megvalósulva garantálják az érintett lakosság biztonságát és a veszteségek minimális szintre való csökkentését.

A települési rendeltetésű polgári védelmi szervezetek létrehozása, alkalmazása

A kapcsolódó lakosságvédelmi feladatok tervezése, szervezése és végrehajtása feltételezi, hogy előzetesen tisztázásra és rögzítésre kerülnek azok a védelmi módszerek, amelyek alapján biztonságosan, megfelelő megközelítéssel szervezhetők e terület feladatai.

Mindenekelőtt a lehetséges veszélyeztetést szükséges meghatározni, a veszélyeztetés különböző hatásait kell elemezni, így a megfelelő elemzések elvégzését követően megállapíthatók a polgári védelmi szervezetek megalakításának prioritásai, melyek az alábbiak szerint összegezhetők:

- a pv. szervezetek típusaik, létszámviszonyaik tekintetében feleljenek meg az adott település reális veszélyeztetettségeknek;
- a szervezeteket elsősorban modulszerű struktúrában célszerű létrehozni, ezzel biztosítani, hogy azok bármilyen katasztrófa típus esetén részeiben, illetve teljes körűen is alkalmazhatók legyenek;
- a települést veszélyeztető tényezők előfordulásának valószínűsége, valamint a veszélyhelyzet kialakulását követően a beavatkozás megkezdéséig rendelkezésre álló idő;
- azokra a veszélyhelyzetekre megalakított polgári védelmi szervezetek, melynél a beavatkozási idő nagyon minimális célszerű olyan gazdálkodó szervezeten, intézményen létrehozni, ahol a dolgozók folyamatosan elérhetőek, szállításuk biztosított, felkészítésük folyamatosan megoldott.

A polgári védelmi szervezetek alkalmazásának elveit a veszélyeztetettség jellege, a szükséges és elégséges védelem és a települési önmentési képesség, az alkalmazás célja és feltételei kell, hogy meghatározzák.

Az alkalmazás mindenkori célja a lakosság és anyagi javainak a veszélyeztetettség mértékével arányos és elégséges szintű védelme.

A lakosság és anyagi javainak védelme akkor biztosítható eredményesen, ha megvalósul:

- a polgári védelmi szervezetek veszélyeztetettség mértékével arányos (differenciált) készenléte az alkalmazásra;
- a polgári védelmi szervezetek állományának kiképzése, továbbképzése és felkészítése,
- a védelemre való felkészülésben és a feladatvégzésben szerepet vállalók folyamatos együttműködése;
- a lakosság és az együttműködő szervek, szervezetek kölcsönös tájékoztatása;
- a lakosságvédelmi eljárások és a mentés szervezésének összhangja.

A települési rendeltetésű polgári védelmi szervezetek anyagi-technikai ellátása

A polgári védelmi kötelezettségen alapuló polgári védelmi szervezetek létrehozásának, irányításának, anyagi-technikai ellátásának, illetőleg alkalmazásának szabályairól szóló 55/1997. (X. 21.) BM rendelet vonatkozó szabályai szerint, a területi és települési polgári védelmi szervezetek anyagi-technikai eszközökkel való ellátása központi készletekből, illetve a honvédelmi törvény gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettségeket tartalmazó fejezetében meghatározott szabályok szerint történik.

A polgári védelmi szervezetek létrehozásra kerültek, évenként pontosítják a hivatásos katasztrófavédelem területi és helyi szervei, együttműködve az önkormányzatokkal.

A beosztó határozatokat a polgármesterek az érintettek részére kézbesítették, ezzel megteremtve a személyi feltételeket. Ezen túlmenően a települési rendeltetésű polgári védelmi szervezetek felszerelése, védőeszköz ellátása, a szakalegységek fenntartása a pénzügyi fedezet tartós hiánya miatt egyre nagyobb gondot jelent az önkormányzati vezetők, továbbá hivatásos katasztrófavédelmi szervek számára.

A jövőben tehát a jogszabályokban rögzítetteken túl, mindenképpen keresni kell a szükséges pénzügyi források biztosításának további lehetőségeit.

Megállapítható, hogy a lakosság védelme egy olyan feladatrendszer, mely települési szinten, az önmentő képességek kivételével önállóan nem látható el hatékonyan, speciális szakértelmet és költséges eszköz és intézményrendszert igényel.

A jövőben, különös tekintettel a globális kihívásokra, elsősorban a szélsőséges időjárás okozta időjárási jelenségekre (szélvihar, özönvízszzerű nagymennyiségű csapadék stb.), a veszélyes ipari üzemekre az együttműködés és összefogás, a kölcsönös segítségnyújtás természetes követelménnyé válik.

A dán mentési struktúrát elemezve megítélésem szerint vannak hazánkban is adaptálható részei melynek különös aktualitást ad a Seveso üzemek és a szélsőséges időjárás okozta időjárási jelenségek általi veszélyeztetéséből adódó közös és költségtakarékos önkormányzati fellépés.

Reagálási szintek	Tűzoltási és mentési tevékenység	Az ipari balesetek elhárítása
1. települési	Települési önkormányzatok erői és eszközei, 10-15 perces reagálási idő + az illetékes önkormányzatok segítése.	Települési önkormányzatok erői és eszközei.
2. megyei	7 önkormányzati és 6 regionális Mentő Központ erői és eszközei – kb. 1 órás reagálási idővel.	Kb. 50 mentő csoport a 6 regionális központban és kb. 45 <i>önkormányzati mentő állomás</i> – készenléti idő kb. 30 perc.
3. regionális	6 regionális Mentő Központ tűzoltó és mentő eszközökkel és speciális szakemberekkel – reagálási idő kb. 2 óra.	6 regionális Mentő Központ különleges felszereléssel és szakemberekkel – reagálási idő kb. 2 óra.

A táblázatot részletesebben vizsgálva, jól látható, hogy az önkormányzatok mentő szervezete és a hozzájuk rendelt védekezési infrastruktúra egy köztes és takarékos megoldás a helyi és regionális veszélyhelyzet kezelési szintek között.

Ezeket az önkormányzati mentő állomásokat – a közös veszélyeztetettségnek (pl. felső küszöbértékű veszélyes üzem) megfelelően – az érintett települési önkormányzatok közösen hoznák létre, működtetnék és finanszíroznák.

A mentő állomások – a speciális veszélyforrásoknak megfelelően – rendelkeznek a nagyobb, a helyi védekezési szintet meghaladó, de a regionális erők és eszközök alkalmazását még nem igénylő eszközrendszerrel, amellyel lerövidíthető a reakálási idő (ezek alkalmazása egy órán belül tervezett) másrészt megteremtik – amennyiben ez az események eszkalálódása miatt szükségessé válik – a regionális szervezet beavatkozásához a megfelelő logisztikai hátteret.

A regionális mentőközpontok – ahol már rendelkezésre állnak a különleges mentőfelszerelések és eszközök, a speciálisan felkészített erők és a szükséges szakértői háttér – reakálási ideje mintegy két órára tehető, több regionális központ egyidejű alkalmazása és feladatainak koordinálása országos irányítási szintű feladatként jelentkezik, alkalmazási lehetőségük több órát vesz igénybe.

Ösztönözni kell tehát, hogy egy-egy azonos, vagy hasonló adottságú, veszélyeztetettségű térség annak érdekében, hogy vonzóvá váljon a befektetők, üdülők, és nem utolsósorban saját lakossága számára összefogjon és az államilag garantált biztonsági védelmi szintet meghaladó biztonságot nyújtson az érintetteknek.

Mivel e magasabb szintű szolgáltatások társadalmilag is hasznosak, biztosítani kell a forráskoordináció és pótlólagos források (pályázatok, céltámogatások) elérésének lehetőségét a társulások és többlétszolgáltatást nyújtók számára.

A települési rendeltetésű polgári védelmi szervezetek felkészítése

Hasonlóan a települési rendeltetésű polgári védelmi szervezetek felszereléséhez, védőeszköz ellátásához, a szakalegységek felkészítésükkel, gyakorlatiasukkal kapcsolatban is megállapítható, hogy a pénzügyi fedezet tartós hiánya miatt egyre nagyobb gondot jelent a hivatásos katasztrófavédelmi szervek részére. A felkészítés általában a települési polgári védelmi parancsnokságok (jórészt a hivatalok dolgozói) részére évente egy alkalommal megtartott képzésre szorítkozik.

A települési polgári védelmi parancsnokság és a szakalegység parancsnoki állomány mellett fontos feladat az önkormányzati intézmények vezetőinek a felkészítése. Lényeges, hogy a nagy tömegeket befogadó önkormányzati intézmények (óvodák, iskolák, kollégiumok stb.) vezetői megfelelő lakosságvédelmi ismeretekkel rendelkezzenek. Ezek a felkészítések történhetnek egyszerre a parancsnokság felkészítésével. A felkészítés során törekedni kell a gyakorlati feladatok végrehajtására.

A felkészítésbe be kell vonni a kiképzett „polgármester segítő” valamint a helyi vagy a területi polgári védelmi szövetség munkatársait.

Komoly gondot jelent hasonlóan a területi rendeltetésű polgári szervezetekhez a települési rendeltetésű polgári védelmi szervezetek felkészítésének megszervezése során a megfelelő időpont kiválasztása. Munkaidőben a munkáltatók ellenállásával és a kiesett időszak munkabérének megtérítésével, munkaidőn kívül, pedig a szervezetbe beosztott állomány ellenállásával lehet számolni.

Ezekkel a problémákkal főként a kevésbé veszélyeztetett területen kell számolni, mivel az önkormányzati vezetők nem szembesültek egy veszélyhelyzet kezelés során jelentkező szereágazó tevékenységgel.

A polgári védelmi szervezetek felkészítésével összefüggésben új dimenziót jelent a polgári védelem dinamizálása projektben rejlő lehetőségek kihasználása, a Magyar Polgári Védelmi Szövetség szakember gárdájának bevonása, tenni akarásuk és tudásuk felhasználása a települési szervezetek felkészítésében, gyakoroltatásában. Ezzel is tehermentesítve a kirendeltség vezetőket, de velük és a települési polgármesterekkel szoros együttműködésben végezve képzési munkát.

Az OKF felügyeletét ellátó Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium egyetértve és támogatva a Főigazgatóság törekvéseit 2008. évi feladatszabásában az OKF kiemelt stratégiai céljaként határozta meg a polgári védelmi mozgalom dinamizálását. A költségvetési törvényben jóváhagyásra került 20 millió Ft összegben az MPV SZ által vállalt feladatok ellátásához szükséges előirányzat, amely a 2009. évben is rendelkezésre áll.

A projekt eredményeként a felkészítést érintően a polgári védelmi kötelezettség alapján létrehozott települési polgári védelmi szervezetek felkészítésével, gyakoroltatásával elérhető a tevékenységük színvonalának emelése, amely hozzájárul a beavatkozások hatékonyságának növeléséhez.

A pv szervezetek felkészítésének pénzügyi biztosításának lehetőségeit vizsgálva megállapítható, hogy a települési pv. parancsnokságok gyakorlásához alapvetően rendelkezésre állnak a szükséges források.

A települési pv. szervezetek felkészítésében, különösen a gyakorlatok megtervezésében, megszervezésében és végrehajtásában nyújthatnak segítséget az MPV SZ tagszervezetei, tehermentesítve ezzel a pv. kirendeltségeket.

Ezeknek a kistépülési gyakorlatoknak komoly PR értéke is lehet a jövőben, erősítik állampolgárok biztonságérzetét, megmozgatják a lakosságot, felhívják a figyelmet az önmentési képesség szükségességére, demonstrálják a hivatásos katasztrófavédelmi szervek és társadalmi szervezetek együttműködését az állampolgárok biztonságának folyamatos növelése érdekében végzett közös tevékenységében.

Az MPV SZ részére 2008 évtől tehát a projekt segítségével pénzügyi források is rendelkezésre állnak, ezzel biztosítható a felkészített szakalegységek száma.

Ennek idején első fontos eredménye az eddig két településen sikeresen megtartott gyakorlat, amelyekről elismerően nyilatkoztak, és részvételükkel jelezték az ügy fontosságát az érintett megyék védelmi bizottságainak elnökei és a hivatásos katasztrófavédelmi szervek vezetői, szakemberei.

A gyakorlatokhoz kapcsolódóan az MPVSZ önművelő felszereléseket biztosított az érintett települések szervezetei részére, mely felszerelések átadását a jövőben is tervezik, amely megítélésük szerint mindenképpen jelentős előrelépésnek tekinthető a települési pv. szervezetek ellátásában és szakmailag is messzemenően támogatható.

Továbbra is számíthatunk az MPVSZ és tagszervezeteik aktív közreműködésére a felkészítésben, továbbá szakemberek kidolgozó munkájára a különböző oktatást segítő anyagok kidolgozásában, az érintettek részére történő eljuttatásában.

ÖSSZEZŐ GONDOLATOK

Végezetül kijelenthető, hogy az alkalmazásra került polgári védelmi szervezetek – többségében az elmúlt évek árvizeinél – bebizonyították szükségességüket és alkalmasságukat.

A 2000 évi Tisza folyón levonult árvíz védekezési munkáiba a polgári védelmi szervezetek közül elsősorban a kitelepítési-, elhelyezési szolgálatok, a riasztó-tájékoztató szolgálatok, műszaki-mentő szaklegységek, logisztikai szakszolgálat és az árvízvédelmi komplex csoportok részére rendeltek el magasabb alkalmazási készenlétbe helyezési fokozatot.

A rendkívüli védekezés során, annak intenzív szakaszában az alkalmazott polgári védelmi szervek összlétszáma 3-3,5 ezer fő volt.

2001-ben az Észak-magyarországi, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megyéket érintő árvízi védekezés során, a kialakult helyzetnek megfelelően a védekezési munkálatokban mindösszesen 9. 237 fő, 214 technikai eszközzel dolgozott, melyből 1 890 fő volt polgári védelmi erő.

A 2006. évi tiszai árvíz elleni védekezés 7000 fővel tervezett polgári védelmi szervezetek nagy segítségét jelentettek a védekezési munkálatoknál, polgári védelmi kötelezettség alapján a védekezés legintenzívebb szakaszában **több mint 2 500 fő dolgozott a védműveken.**

Biztosították továbbá a Tisza mentén a kitelepített **2 121 fő ideiglenes elhelyezését, ellátását és visszatelepítését,** részt vettek a kárfelmérési és fertőtlenítési munkákban.

Összességében elmondható, hogy hazánkban a katasztrófák kezelésében közreműködő, egyben a lakosság háborús oltalmazására is felkészülő polgári védelmi rendszer megfelelő garanciát nyújt az állampolgárok élet- és vagyónbiztonságához. Veszélyhelyzetben a meg-

alakított polgári védelmi szervezetek, kiegészülve és együttműködve a mentési rendszerünk további résztvevőivel a jelzett pénzügyi nehézségek ellenére alapvetően képesek a lakosság védelmi érdekében a bekövetkezett károk enyhítésére, azok elhárítására.

Alkalmazásuk esetén az erők rugalmasan átcsoportosíthatók a kialakult helyzet függvényében.

A katasztrófavédelem nemzeti ügy, számos példa bizonyítja, hogy ebben a polgári védelmi-, a katasztrófavédelmi és a tűzvédelmi törvényekben kötelezettekén kívül az állampolgárok sokasága, a civil és karitatív szervezetek, a különböző társadalmi szerveződések képesek és akarnak is részt venni. ■

FELHASZNÁLT IRODALOM

– Katasztrófavédelmi/polgári védelmi jogszabályok

1. Muhoray Árpád: A katasztrófavédelem irányítási modelljének vizsgálata, PhD értekezés, ZMNE 2002.
2. Üveges László: A Magyar Köztársaság katasztrófaveszélyeztetettsége és az arra adandó válaszok, PhD értekezés, ZMNE 2002.
3. Varga Imre: A veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni megelőzési és védekezési tevékenység rendszere, PhD értekezés, ZMNE 2005.
4. Baranya Károly - Obert Ferenc: Gondolatok a kistérségi védelemről, tanulmány, 2004.
5. A katasztrófák elleni védekezés irányításáról, szervezetéről és a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezéssel szülő 1999. évi LXXIV. törvény IV. fejezet: a veszélyes anyagokkal kapcsolatos súlyos balesetek elleni védekezés szabályai.
6. 1996. évi XXXVII. törvény a polgári védelemről.
7. 114/1995. (IX. 27.) Kormányrendelet a települések polgári védelmi besorolásának szabályairól és a védelmi követelményekről.
8. 196/1996. (XII. 22.) Kormányrendelet a mentésben való részvétel szabályairól, a polgári védelmi szakhatósági jogköréről és a miniszterek polgári védelmi feladatairól.
9. 60/1997. (IV. 18.) az óvóhelyi védelem, az egyéni védőeszköz-ellátás, a lakosság riasztása, valamint a kitelepítés és befogadás általános szabályairól.
10. 55/1997 (X. 21.) BM rendelet a polgári védelmi kötelezettségen alapuló polgári védelmi szervezetek létrehozásának, irányításának, anyagi-technikai ellátásának, illetőleg alkalmazásának szabályairól.
11. 13/1998. (III. 6.) BM rendelet a polgári védelmi felkészítés követelményeiről.
12. 20/1998. (IV. 10.) BM rendelet a polgári védelmi tervezés rendszeréről és követelményeiről.

DEMETER ISTVÁN

**A MAGYAR POLGÁRI VÉDELMI
SZÖVETSÉG SZEREPE,
LEHETŐSÉGEI
A POLGÁRI VÉDELMI SZERVEZETEK
FELKÉSZÍTÉSÉBEN, KIKÉPZÉSÉBEN**

VITAINDÍTÓ TANULMÁNY

A katasztrófavédelemben résztvevő szervezeteknek, szervezeteknek a megelőzés, a védekezés és a helyreállítás időszakában számtalan feladata mellett az egyik legfontosabb a felkészítés, kiképzés. Ez az a terület, amelynek elhanyagolása ellehetetleníti a szakszerű esemény-kezelést, felesleges áldozatokat követelhet és óriási anyagi károkat okozhat. Azt hihetnénk az 5–10 éves statisztikákat elemezve, hogy a sikeres beavatkozások azt mutatják, minden rendben van a felkészítés, kiképzés terén. Elvileg ez a következtetés helytálló lehet, azonban akik benne vannak az „élet sűrűjében” jól látják a hiányosságot, a tenivalókat és többen a megoldási lehetőségekre is tesznek javaslatot. Tanulmányomban megkísérlek néhány, általam fontosnak vélt kérdést tisztázni és vázolni a továbblépés irányait az egyik önkéntes szerveződés – pv. szövetség – szemszögéből.

Mindenek előtt célszerű egyértelműen megfogalmazni, hogy a kiképzést rendszerként kell kezelni, amelynek elemei nem függetleníthetők el a társadalom általános állapotától, fejlettségétől, az állampolgárok hozzáállásától és az anyagi-technikai-technológiai helyzetétől. Csak emlékeztetőül néhány gondolat az elemekről (alrendszerekről):

- cél, követelmény, tartalom rendszer;
- személyi feltételek, szervezési keretek;
- módszerek és eszközök;
- a felkészítésre rendelkezésre álló idő;
- kiképzési bázisok, helyszínek;
- anyagi-pénzügyi feltételek.

Ezen elemek bármelyikének a megváltoztatása mindegyik elemnek a változását idézik elő, azaz kölcsönhatásban állnak egymással. Ezt az állítást könnyű belátni, hiszen egységnyi idő alatt nem mindegy, hogy milyen előképzettségű állampolgárt kell bizonyos céllal és körülmények között felkészíteni.

Véleményem szerint a felkészítés, kiképzés a résztvevők hovatartozása alapján jellemző sajátosságokat mutat:

- a hivatásos katasztrófavédelmi szervek, területi és helyi szervek (pv. kirendeltségek, irodák),
- az önkéntes mentőszervezetek és
- a pv. kötelezettség alapján szervezetekbe beosztott állampolgárokat illetően.

A felkészítést kötelezően írják elő „alaptörvényeink” (a pv. tv., a tú. tv. és a kat.véd. tv.). A végrehajtásukra kiadott miniszteri rendeletek is biztosítják a megfelelő jogi hátteret. A legnagyobb gondot a folyamatos pénzihiány jelenti, de ez sem lehet elfogadható kifogás. A viszonylag gyenge anyagi helyzetben lévő önkormányzatok Szabolcs-Szatmár-Bereg, Zala, Borsod-Abaúj-Zemplén megyékben, pl. kiemelten foglalkoznak a pv. szervezeteik felkészítésével, mert fontosnak tartják a szükségessé váló beavatkozásra való állandó készenlétet.

Nem anyagi kérdés a hivatásos szervek felkészítése! A hivatásos önkormányzati tűzoltóságok több mint egy évtizedes múlttal rendelkező rendszert működtetnek, amely biztosítja a vonulós állomány megfelelő szintű felkészítését differenciáltan (beosztáshoz igazítva). Vannak hiányosságok, de szisztematikusan felépített és ellenőrizhető normákhoz kötött feladatok szerepelnek benne.

Az országos- és a területi szervek hivatásos állománya részére már nem működik ilyen rendszer. A Polgári Védelem Országos Parancsnoksága 2000. évi megszűnése után az addig az országos parancsnokság által szervezett kimondottan polgári védelmi célú felkészítések nem kerültek szervezésre.

A saját állománynak tervezett és levezetett gyakorlatokon, amennyiben van ilyen, az előjáró nem képviselteti magát. A gyakorlat, gyakorlás a felkészítés koronája, esetenként az indokoltnál nagyobb hangsúlyt kap a bemutató jelleg, amely egyértelműen növeli a költségeket. Egy számítógéppel támogatott gyakorlat szinte nem igényel költséget, hiszen nem kell a vezető szerveket egy helyszínre összevonni, szükségtelen az ellátás, munkaidőben szervezhető 2-4 órában. Az értékelést a gyakorlást vezető önállóan, helyben megteheti.

Csupán utalni szeretnék arra a hiányosságra, hogy évek óta nincs kifejezetten polgári védelmi tiszti, tiszthelyettes képzés, továbbképzés. Az MPVSZ és tagszervezetei jelenleg még rendelkeznek megfelelő felkészültségű és oktatói tapasztalattal bíró tagokkal, akik csekély térítés ellenében vállalnák a képzésben való részvételt. A legnagyobb problémát

az jelenti, hogy nincsenek tankönyvek, jegyzetek és oktatási segédanyagok, eszközök. Úgy tűnik, mintha megfeledkeztünk volna a minősített időszaki felkészítés területéről, addig a minősített időszaki feladatok szervezésével és tervezésével éppen a polgári védelem foglalkozik, amelyben a szövetségeknek kiemelt szerepe van. A 13/1998. BM rendelet szabályozza a felkészítés rendjét, formáját, amelynek a részleteit kellene a Törzsszolgálati Szabályzatban szabályozni. Lassan tíz éve készült el a tervezete, azóta „eltűnt” látóköri körből. Ennek melléklete lenne a jelek-jelzések táblázata, amely nélkül a helyzetek térképi megjelenítése, az együttműködés megszervezése lehetetlen.

A készülő katasztrófavédelmi szabályzat a törzsszolgálati szabályzatot nem helyettesítheti, mivel más a funkciója.

Célszerű ezzel együtt átgondolni a térkép munka kérdését, mivel a Magyar Honvédség Térképészeti Szolgálatá térítésmentesen nem adhat térképeket a hivatásos katasztrófavédelmi szervek részére. A korszerű NATO előírásoknak megfelelő térképek beszerzése drága, a számítógépes térképi nyilvántartást kellene célként kitűzni. Az erre való felkészítést együttműködés keretében az MH biztosítaná.

A hivatásos állomány felkészítésének rendszere szabályozott, BM rendelet és OKF intézkedés által, ezeket kell teljes vertikumát illetően betartani. Lassan nem lesz olyan hivatásos tiszt, aki képes megfogalmazni a pv. követelményeket sem. Az oktatásról, segédletek kidolgozásáról nem is beszélve. A megyei szervezeteink által kidolgozott segédanyagok egy-két kivételtől eltekintve az OKF részére nem kerültek megküldésre véleményezésre, lektorálásra, így azok nem tekinthetők hiteles forrásnak, általánosíthatónak akkor sem, ha beváltak az adott helyeken (néhány megye kivétel ez alól, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megye). Ez a terület egy újabb lehetőség, amelyet jobban ki lehetne használni, azaz a pv. szövetségeket a kidolgozás folyamatába célszerű hatékonyabban bevonni.

Az önkéntes mentőszervezetek tagjai általában profik/specialisták szakágukban (hegymászók, barlangászok, búvárok, stb.). Saját felkészítésüket itthon és külföldön maguk szervezik és finanszírozzák. A velük kötött együttműködési megállapodás alapján kaphatnak anyagi segítséget a kiképzéshez, felkészítéshez, akár a felszerelések elhasználódása miatt is. Pályázatok útján további forrásokat szerezhetnek, amelyet az OKF támogat. A nemzetközi bevetetőségre azonban kizárólag gyakorlati megmérettetés után nyerhetnek jogot a szükséges feltételek megléte (vállalása) esetén. Ezt az OKF rendszeresen szervezi és jogszabály alapján ellenőrzi. Megítélésem szerint ezen a téren tartani kell a szintet és további szponzorokat keresni az önkéntes szervezetek működési feltételei javításához.

A pv. kötelezettség alapján létrehozott szervezetek felkészítése gyakran esetleges, ami általában a pénz hiányára vezethető vissza. Úgy vélem, hogy ez csupán részizagság. A munkahelyi szervezeteket a felelős vezető saját érdekében felkészítteti és felszereli

hasonlóan a létesítményi tűzoltóságokéhoz. Más a helyzet a települési pv. szervezetekkel, mivel az állampolgár kiképzési célú igénybevétele korlátozott idejű és a kieső munkabért meg kell téríteni. A jogszabályok lehetővé teszik a maximális időnél rövidebb idejű igénybevételeit is. Jól átgondolt felkészítési szisztémával elérhető, hogy 4-5 éves ciklus alatt a vezetői és a beosztott állományt differenciáltan felkészítsük a várható feladatokra. Magától értetődően az egy-egy alkalommal 2-4 órában szervezett továbbképzés nem elsősorban a jogszabályi ismeretekre, hanem a területen bekövetkezett veszélyeztetettségbeli változások miatti alkalmazási sajátosságokra kell irányuljon. Itt kell megjegyezni, hogy túlzottan sokféle szervezet van a jogszabályban, amely nem lenne baj. Ez egy lehetőség, keret a polgármester számára, hogy a veszélyeztetettségeknek megfelelő szervezeteket hozzon létre.

Véleményem szerint olyan szervezeteket célszerű létrehozni, amely „modul rendszerű”, azaz bármely esemény kapcsán részeivel vagy egészében alkalmazható, a felszerelése normál időszakban a településen tárolható és az alkalmazó ismeri a képességeiket. Az erő fokozása az események eszkalálódása esetén biztosítható és képes megfelelő tartalék képzésére, illetve a fáradt csapat/tagok váltására, pihentetésére.

Az ilyen módon szervezett pv. alegység nem ismeretlen a hazai szakemberek előtt, legfeljebb nem fogalmazták meg. Gondoljanak az árvízvédelmi komplex csoportokra, vagy a VFCS-kre! Végső soron bárhol alkalmazhatók és minden arra jogosult vezető tudja mire, mivel számolhat a bevetés során. A gyakorlatban néhány eseményt említek a fentiek igazolására (Árvíz a Tiszán 2001., 2006.; Zalában és Csongrádban gáz-kitörés; VFSZ alkalmazása Pest megyében, stb.).

A szervezeti átalakítást objektíve szükségessé teszi az ország veszélyeztetettségét meghatározó tényezők változása, a Nemzeti Biztonsági Stratégia, az állandósult finansiális hiány és a nemzetközi szerepvállalás. Az ilyen modul felépítés ugyanis lehetővé teszi, hogy egy segítséget kérő állam számára azonos képességekkel rendelkező szervezetet ajánlhassanak fel. Ezek kiképzése, felkészítése egységes elvek alapján viszonylag rövid időn belül megoldható. Természetesen cél, követelmény, idő, pénz összehangolásával és ezt megelőzően a kiképzők kiképzésével.

Megállapítható, hogy a felkészítés megszervezése, végrehajtása és ellenőrzése a hivatásos katasztrófavédelmi szervekre, a pv. kötelezettség alapján létrehozott szervezetekre és az önkéntes mentőszervezetekre egyaránt kötelezően előírt jogszabályi felelősség.

Az előzőekben utalás történt a minősített időszaki felkészítés elengedhetetlenségére. A történelem során a fegyveres összeütközések alatti gyorsított kiképzést értették alatta. Napjainkban ebben a fogalomban azt a néhány perces/órás felkészítést tárgyaljuk, amelyet közvetlenül a bevetés/alkalmazás előtt tartunk a pv. szervezet vagy vezetőik számára.

A rövid időre tekintettel kb. 30 perctől 2-4 óráig terjedő időre célszerű 2-3 változatra előre megtervezni a felkészítés tartalmát. Nem maradhat el a baleset- és munkavédelem, környezetvédelem, az ön- és kölcsönös segítségnyújtás adott alkalmazási helyszínre vonatkozó oktatása, amelyet aláírással is igazolni kell! A legfontosabb ismeretanyag írásban átadható, majd tanulmányozás után visszavehető, vagy többször is alkalmazható.

A vezetők részére indokolt külön felkészítést tartani. Nekik a tervekben részükre meghatározottakat kell felfrissíteni, kiemelve a beosztottakkal való bánásmódot, az elvégzett munkáért való felelősséget, a mindenoldalú gondoskodást és az előljáró folyamatos tájékoztatását a kialakult helyzetről.

Külön figyelmet kell fordítani a rendelkezésre bocsátott anyagok, eszközök és berendezések szakszerű használatára, védelmére. Gondolni kell a kimenekített, kitelepített lakosság ellenállása mellett a védekezésben résztvevők logisztikai biztosítása megszervezésére is. Ez utóbbit gyakoroltatni kell, beleértve az élelmezéstől az egészségügyi ellátáson át a híradástól a pihentetésig mindent.

Az árvízi tapasztalatok egyértelműen igazolják, hogy a pv. szövetségek tagjai hatékonyan képesek részt venni a pv. szervezetek alkalmazás előtti felkészítésében és a kárhelyszínen a tevékenységek irányításában. Több megyében a felkészítést segítő anyagok kidolgozásában is részt vettek. A megyei igazgatóságok bátrabban támaszkodhatnak tagságunkra, viszont elvárható szövetségeink részéről is a segítség felajánlása adott esetben az érintett megyei igazgatóság részére.

Itt kell szólni a polgármester segítők szerepéről, akik éppen minősített időszakban tudnak jelentős munkák végezni az alkalmazásra kerülő erők felkészítése során. A pv. szövetségek pedig a polgármester segítők felkészítését végzik évek óta egyre nagyobb számban. Napjainkra közel 2000 fő felkészítését végeztük el az érintett polgármesterek megelégedésére.

Tapasztalataim szerint a felkészítés szervezése és a végrehajtás minősége alapvetően a helyi vezetők hozzáállásán múlik. Akik sajátjuknak tekintik ezt a területet, igyekeznek minden lehetőséget megragadni saját állományuk felkészítéséhez és a szervezetek begyakoroltatásához. Ehhez a helyi vállalkozókat, gazdálkodó szervezeteket szponzorként megnyerik és megszerzik az önkormányzatok támogatását.

A vezető szervek gyakorlásához általában elegendő pénz áll rendelkezésre. Az előírt rendszerességgel vannak gondok, ugyanis egyes igazgatóságok betudják gyakorlásnak egy-egy kiemelt esemény kezelését, holott teljesen másként működtek, mint ahogy elvileg kellene.

A területi, kistérségi/települési pv. szervezetek felkészítésében főként a gyakorlatok megszervezésében és levezetésében jelentős segítséget nyújtanak tagszervezeteink pályázataikon nyert támogatások, illetve az OKF által biztosított kereteket az MPV SZ saját költségvetéséből támogatja. A gyakorlatok száma messze elmarad a kívánatostól, de eredményessége, demonstratív jellege erősíti az állampolgárok biztonságérzetét és felkelti az önmentés és segítségnyújtás iránti érdeklődést, emellett mutatja a hivatásos, az önkéntes katasztrófavédelmi szervek és társadalmi szervezetek együttműködését is.

Az MPV SZ ez évtől kezdődően saját költségvetéssel rendelkezik és hasonló nagyságrendű összeget különít el a felkészítés támogatására, mint az OKF. Ezzel elérhető, hogy lökés-szerűen nőjön a felkészített alegységek száma. Az anyagiakon túl személyes részvétellel is segítjük a területi szervek ez irányú munkáját. Az idej gyakorlatokon a szervezeteket szerény mértékben, de elláttuk a szükséges önmentő felszereléssel, a vezetőket a szövetséget megismertető felsőruházattal. Ezek jelentősen hozzájárulnak a katasztrófavédelem, ezen belül a pv. szövetség láthatóvá tételéhez, érzékelhetőségéhez.

A felkészítés, kiképzés tapasztalatai ma már nem csak a Katasztrófavédelem folyóiratban, hanem a Polgári Védelmi Szemle lapjain is olvashatóak, amely utóbbi jó úton halad a tudományos folyóirattá minősítés felé. Ezzel újabb távlatok nyílnak az érdeklődők és a publikáláshoz kedvet érzők számára.

A pv. szövetség tehát szerepet vállalt a tapasztalatok gyűjtése, feldolgozása, tudományos igényű közreadása terén is.

Nem lebecsülendő az a tevékenység, amelyet a tanuló ifjúság körében végez a szövetség. Tagjaink az iskolai oktatásban való részvételtől a területi versenyeken át az országos döntőig tevékenyen működnek közre. A felkészítésnek ezt a sajátos formáját nem gondoltam semmilyen módon összevetni a pv. szervezetek felkészítésével. A szövetség lassan teljes vertikumban képes részt venni ebben a feladatban. A megújulás elvei, a lebonyolítás tartalmi és formai kidolgozás alatt állnak.

A lakosságfelkészítés egyéb formáiban is oroszlánrészt vállal a szövetség az évek óta folyó VELÜNK program meghirdetésével, a polgármester segítők felkészítése szervezésével és a nevezetes évfordulók alkalmával rendezett demonstratív jellegű vándorkiállítások, tudományos konferenciák megtartásával. Nem utolsósorban nagy jelentőségű az év folyamán látogathatóvá vált önálló honlapnak, amely részletes betekintést tesz lehetővé a széles közvélemény számára a pv. szövetség által végzett tevékenységekbe. Ezek az újdonságok igazolják, hogy a pv. szövetség képes reagálni az egyre fokozódó követelményekre és megtalálja a megoldás korszerű lehetőségeit, alkalmazkodik a változó követelményekhez.

Az Internet további lehetőségeket biztosít a lakosság egyre szélesebb rétegei eléréséhez, a folyamatos tájékoztatáshoz, a szervezett felkészítésben pedig a már évek óta tervezett távoktatás megkezdéséhez.

A PV. SZERVEZETEK ÁTALAKÍTÁSÁNAK SZÜKSÉGESSÉGE

A tanulmány előző részeiben utaltam rá, hogy minden elem összefügg az összes többivel, változásait azokon át kell vezetni!

A képzés, felkészítés tartalma, követelményei kiegészültek, mivel változtak/módosultak a veszélyeztető hatások, újabbak keletkeztek és mások lettek a prioritások. Gondoljunk a nemzeti biztonsági stratégiára, a nemzeti katasztrófavédelmi stratégiára, a globális klímaváltozás hatásaira, a környezetszennyezés kérdéseire, a veszélyes üzemekre, stb.

A felkészítés tartalmában a fentieket meg kell jeleníteni és pontosan meghatározni a hivatásos szervek és a pv. szervezetek valószínűsíthető feladatait, a miniszteri rendeletekben történt módosításokat, a települések polgári védelmi besorolásáról szóló követelmények megváltozását is. Hozzárendelve a személyi és tárgyi feltételeket, majd a pénzügyi háttérrel.

A feladat, cél, követelmény rendszer adott, így megkezdődhet a végrehajtásra alkalmas szervezetek megalakítása. A modul rendszer lényegéről már szoltam, csupán néhány fontosnak tartott megjegyzést teszek:

- a terv-rendszerben foglalt feladatok végrehajtására egy-egy településen ugyanazon személyek, technikai eszközök vonhatók be;
- a bevonható erők-eszközök száma korlátozott, nőtt a kötelezettség alól felmentett lakosság száma;
- a jelenlegi rendszerben az erők váltása nem biztosított, illetve más érintett minisztériumok, országos hatáskörű szervek eltérő anyagi feltételek mellett veszik igénybe a polgári munkaerőt;
- a pv. szervezetek csak részben felelnek meg a nemzetközi alkalmazhatóság követelményeinek (kivéve az FKRMSZ vagy az esetileg létrehozott szervezeteket).

Az új szervezeteknek meg kell felelniük az említett feltételeknek. Mit érhetünk el?

- Áttekinthető, több kisebb létszámú szakalegység hozható létre, amelyek nemzetközi szinten is alkalmazhatóvá válhatnak.
- Az alkalmazó ismeri a szervezetek képességeit, tudja azok határait. Megszervezhető az erők átcsoportosítása-váltása.
- Biztosítható az egységes eszköz-ellátás, utánpótlás.
- A felkészítés és alkalmazás normatívái egységesíthetőek.
- A határ menti kölcsönös segítségnyújtás egyszerűsíthető, amennyiben csatlakoznak elképzeléseinkhez a szomszédos országok (pl.: DPPI árvízi védelmi csoport, vagy a Többnemzetiségű Műszaki Zászlóalj).

A káresemények felszámolásához, elhúzódó műveletek vezetésének biztosításához jól felszerelt vezetési pontokra van szükség!

Nem az elhanyagolt, elavult védett vezetési objektumokra gondolok, hanem olyan, stacioner és mobil helyekre, amelyekből bármely körülmények között lehetséges a megbízható vezetés (többcsatornás híradó összeköttetés, számítógépes kapcsolat, felderítés, helyzetnyilvántartás, együttműködés fenntartása, logisztikai biztosítás megszervezése).

Az EU tagországokban nincs egységes vezetési pont-rendszer a mobil eszközök terén. Vannak országok, ahol a rendőrség, másutt a tűzoltóság és van ahol a polgári védelem állományába tartoznak. Indifferens az eszköz üzemeltetője, a lényeg a meglétén van és a kárhelyszínen lévő parancsnok szervezi meg ezen keresztül a vezetést.

A pv. szövetség a szervezetek felkészítésében, az oktatás-képzésben, a segédanyagok kidolgozásában és a tapasztalatok általánosításában, illetve közreadásában tud közreműködni, szerepet vállalni.

Az „idő pénz” szokták mondani, amelyből egyre kevesebb van. A megújuló tartalom igényei az új szervezetek korszerű módszerekkel történő felkészítését. Ebben szerepelnie kell a számítógépes szimuláción át a DVD filmekben keresztül az on line kapcsolatoknak, esetleg a távoktatásban a skype lehetőségeknek is. A média sem hagyható figyelmen kívül, amit szerintem az OKF-nek célszerű szervezni. Az adathordozók kidolgozása hosszabb időt vesz igénybe, amelyet a szövetség fel tud vállalni. A szakmai bírálatot viszont az OKF illetékes főosztályaival célszerű elvégeztetni. Ezzel biztosítható az egységes központi elvárások érvényesítése és a szakmai megalapozottság is.

Az elmúlt években a megyei rendeltetésű mentőszervezetek jöttek létre az FKRMSZ-hez hasonló elvek alapján. Figyelembe kell azonban venni, hogy minősített időszakban olyan személy nem vehető igénybe a mentés során, aki a munkája ellátásával teljesíti pv. kötelezettségét. Tehát a „meghagyásban” lévőket nem célszerű így beosztani. Természetesen „béke” időszakban jelentős segítséget nyújthatnak ezek a szervezetek itthon és külföldön egyaránt. Annál is inkább, mert felkészültségük, riaszthatóságuk szakmai tapasztalataik alkalmassá teszik őket a gyors bevetésre.

A kiképzés legfontosabb fokmérője a gyakorlat! Napjainkra alig van olyan terület a szervezeteink birtokában, ahol gyakorolni lehetne. Lakott övezetté váltak, lepusztultak. Hiányosak a kiképzési segédeszközök, stb. Csakis az újszerű technikai eszközök alkalmazásával érhető el a kiképzési cél, ehhez nem feltétlenül kellene nagy kiterjedésű bázisok, hanem többcélúan alkalmazható gyakorlásra alkalmas terek kialakítását lehetne megcélozni. Néhányat azonban célszerű lenne szisztematikusan felújítani, fejleszteni (Hajdúszoboszló, Kishomok, Komárom, stb.). Emellett kiváló gyakorlási lehetőség van a lebontásra ítélt lakónegyedeken vagy rehabilitációra váró területeken.

ÖSSZEGZÉSKÉPPEN:

– a polgári védelem dinamizálásán belül a legszembetűnőbb és a közvélemény számára is elfogadható eredményt a felkészítés, kiképzés rendszere gyökeres átalakítása hozhat;

– a tanulmányban vázolt okok miatt (cél, tartalom, követelmény, eszköz-módszer-rendszer, anyagi korlátok) a reformlépések megkezdése nem tűr halasztást; azokat kell előbbre sorolni, amelyek kevésbé költségigényesek, illetve elhúzódó folyamatot képeznek és emiatt több lépcsőben hajthatók végre;

– a személyi feltételekről két irányban kell gondolkodni, egyrészt a kiképzők, másrészt a kiképzendők vonatkozásában;

– a felkészítés, kiképzés rendszeréhez rendszer-szemléletű megközelítéssel lehet és kell hozzájárulni, amelyben jól körülhatárolt szerepe van a Magyar Polgári Védelmi Szövetségnek és tagszervezeteinek, valamint más civil szerveződéseknek;

– a követelmények meghatározásában, a központi elvárások érvényesülése ellenőrzésében és a bázisfeltételek biztosításában elsődleges szerepe van az OKF-nek és területi szerveinek;

– az MPVSZ az OKF stratégiai szövetségese, és mint ilyen a közösen végrehajtandó feladatokat éves rendszerességgel együttműködési megállapodásban rögzítik. Az MPVSZ tagszervezetei az általuk vállalt felkészítési, kiképzési feladatok teljesítésére a jelenlegi rendszerben képesek (az önálló gazdálkodást és szponzorok bevonását beleértve);

– a költségtakarékos megoldások csakis a szervezetek átalakításával, a célok-követelmények újragondolásával képzelhetők el, vezethetők be;

– a nemzetközi kapcsolatokat az MPVSZ-nek és az OKF-nek erősítenie kell, kiemelten a szomszédos országok katasztrófavédelemben érintett szerveivel (pv. és tű. szervezetekkel);

– a lakosságfelkészítése, ezen belül az ifjúsági versenyek megszervezése terén kiemelt szerepet tölthetnek be az MPVSZ és tagszervezetei, természetesen az OKF igényei, illetve támogatása mellett; folytatni célszerű a VELÜNK programot és a polgármester segítők felkészítését;

– a jogszabályi háttér előkészítésében, a módosítások végig vitelében meghatározó az OKF felelőssége. ■

GÁL LÁSZLÓNÉ

POLGÁRI VÉDELMI GYAKORLAT PUSZTAEDERICSEN

2008. augusztus 2-án településünk lakói élete és vagyona védelmére, megóvására, mentésére szervezett ellenőrző-felmérő gyakorlatot szerveztünk. A cél az volt, hogy a megalkotott települési polgári védelmi parancsnokság tagjai a tervező-szervező és értékelő-javaslattevő munkában jártasságot szerezzenek, érezzék az egymásra utaltságot, az egymás közti információáramlás nélkülözhetetlenségét.

Tudatosuljon, hogy a részükre kiadott beosztási határozat nemcsak egy papír, hanem kötelezettség a nyitott szemmel járásra, a beosztással járó tudás, ismeret megszerzésére. Felkészülési kényszer a kialakulható és valós veszélyek tanulmányozására, a bekövetkezett veszélyhelyzetben való tevékenységre, a mentés lehetőségeire.

A lakosságban tudatosuljon, hogy a természet erőinek mennyire ki van szolgáltatva és azzal szemben milyen tehetetlen. Ha a katasztrófa bekövetkezik, milyen óriási szenvedéssel, anyagi kárral jár. A sérülések, az anyagi károk jól felkészített polgári védelmi szervezetek hatékony közreműködésével csökkenthetők, másodlagos kialakulásuk elkerülhetők.

Pusztaderics település a Zalai Dombságban, a Bak-Tófej- Gutorfölde- Lenti összekötő közlekedési úttól és a vasútvonaltól délre, a Berek patak völgyében helyezkedik el. A települést körben dombok határolják. A Berek-patak folyásában nyitott, egyébként zsák-település. Története 1214-re vezethető vissza. A lakóépületek többsége egyszintes.

A lakónépesség előregedő, a lakosság több mint egyharmada idős.

A faluban az infrastruktúra folyamatosan kiépült, a 60-as években már volt vezetékes gáz majd villany, a 90-es évek elején a víz, telefon és szennyvízhálózat is teljeskörűen kiépült.

Az, ami az elmúlt évszázadokon át a falu fejlődését segítette, a kőolajipar, mára veszélyeztető tényezővé is vált. Az iparág átalakulásával a veszélyhelyzet csak fokozódik, hiszen a nem természetes helyére bepréselt szén-dioxid itt marad, bármikor kitörhet. Természetesen tudni kell azt is, hogy ennek elkerülése érdekében a szakemberek mindent megtesznek.

Potenciális veszélyeztető tényező a helyi, a Dunántúl egyik legnagyobb gáztárolója.

A településszerkezetből adódóan a domborzati viszonyok védtelenné teszik a falut az É-D-i irányból betörő nagy erejű viharok, szél, csapadék ellen.

Nekünk fel kell készülnünk ezek kezelésére. A gyakorlat során megmutattuk, hogy a legváratlanabb esetben is képesek vagyunk a mentésre, a kitelepítésre, az elhelyezésre, az ellátásra.

Megnyugtató a végrehajtó szervezetek eltökéltsége a feladataik teljesítésére. Külön öröm és előrelépés, hogy a megalakított polgári védelmi szervezetek és a közmunkások együtt tudnak működni a mentés végrehajtásában.

A parancsnokság a korábban begyakorolt tevékenység szerint már szinte „rutinosan” tette a dolgát.

Három helyszínen zajlott a „mentő” tevékenység, falbontás, vízelvezető árok gépi tisztítása, valamint a kézi raj hasonló tevékenysége más helyszínen.

A riasztásra a falu apraja-nagyja megmozdult, sokan kéziszerszámokkal, talicskával felszerelve, a géppel rendelkezők pedig erőgépekkel, markolóval vonultak fel a gyülekező helyre. A 181 fő lakosú településről a katasztrófa elhárítás, ill. megelőző munkában kb. 60 fő vett részt, a 14 éves önkéntestől a 70 éves nyugdíjasig.

Mindemellett a logisztikai raj közel 20 fővel dolgozott azon, hogy a kárelhárítás során ne szenvedjen hiányt senki. Folyamatos volt az ellátás vízből, teából, a munka folyamán tízórait és tartalmas ebédet kaptak a gyakorlatban résztvevők.

A gyakorlat megtervezése során gondoltunk a kitelepítés szükségességére, kialakítottuk a befogadásra alkalmas helyiségeket is, táborigyákkal, betegellátási lehetőséggel.

Gyakorlatunk hasznosságát bizonyítja a műszaki mentőerők által a nap folyamán elvégzett munka. Ez a tevékenység nem jöhetett volna létre az Országos Katasztrófavédelmi Igazgatóság, a Magyar Polgári Védelmi Szövetség Szakmai és anyagi támogatása nélkül. Köszönet illeti a Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóságot, a zalaegerszegi Kirendeltséget, és a Megyei szövetséget valamint a Megyei Közgyűlést is.

Az előkészítő munkában oroszánrészt vállalt Kemény József ny. ezredes, aki nemcsak ez alkalommal, de folyamatosan figyelemmel kíséri és segíti a település pv. munkáját. Örömmel köszöntöttük körünkben Dr. Muhoray Árpád igazgató helyettes urat, aki annak idején zala megyei vezetőként segített elindítani az évenkénti gyakorlatokat.

Településünk a nap során végzett gyakorlat során nemcsak a katasztrófa helyzet elhárításában és kezelésében szerzett gyakorlatot, de többszáz ezer forint értéket is teremtett a kétkezi munkával.

De talán ennél is többet jelent az a forintban nem mérhető érték, amit az együtt dolgozás öröme, a közös, értékteremtő munka, a jó hangulatú együttlét csapatépítő, erősítő ereje jelentett.

Ezúttal is köszönöm az országos és megyei szakapparátus és szövetségek segítségét. Köszönöm az érdeklődést, mely az ország több pontjáról, különféle pozíciót betöltő személyek részéről mutatkozott. Köszönöm a résztvevő állomány önfeláldozó, pozitív hozzáállását. Megnyugtató lehet lakosságunknak, hogy az arra hivatott szervezetek felkészültek életük és anyagi javaik megóvására.

A továbbiakban kívánom, hogy élesben ne kelljen megmutatni felkészültségünket.

Bízom abban, hogy a gyakorlatainkat a későbbiekben is meg tudjuk szervezni, ehhez anyagi támogatást ezután is tudunk nyerni.

Polgármester kollégáimat, településvezetőket jó szívvel biztatom hasonló gyakorlatok szervezésére. ■

DR. HORNYACSEK JÚLIA

A LAKOSSÁG ÖNVÉDELMI KÉSZSÉGE NÖVELÉSÉNEK GYAKORLATA 1.

NEMZETKÖZI KITEKINTÉS: NÉMETORSZÁG

Európa államai törekszenek arra, hogy a lakosságot felkészítsék a veszélyekre, és olyan rendszereket működtessenek, amelyek képesek egy adott veszélyhelyzetben megvédeni az állampolgárokat. Az elmúlt időszak sajnálatos eseményei azt bizonyítják, hogy – legyen az bármennyire fejlett, és felkészült – egy állam sem képes önmagában, csak a védelmi rendszere révén megoldani a lakosság védelmét. Egyre több országban ismerik fel a szakemberek, hogy a lakosság hatékony és eredményes védelmét¹ csak akkor lehet megvalósítani, ha abban jelentős részt vállal maga az állampolgár is. A lakosság akkor képes tevékeny résztvevője lenni a védelmi rendszernek, ha kialakítják, és a környezete potenciális veszélyeztetettségének megfelelő szintre fejlesztik az önvédelmi készségét. Az is egyre nyilvánvalóbb, hogy az önvédelmi készség kialakítása nem egyszeri esemény, hanem egy folyamat eredménye, és ennek a folyamatnak a tervezéséhez, végrehajtásához nem elegendők csak az állami, hivatásos szervek, hanem jelentős részt kell vállalniuk benne más szektoroknak, így a civil szervezeteknek is. Ebben a tanulmányban megvizsgálom, hogy Németországban hogyan, és milyen formában működik a lakosság védelme, milyen szerepet vállalnak a hivatásos szervek és a civil szervezetek a lakosság önvédelmi készségének kialakításában és fejlesztésében.

Az önmentési készség fogalma, tartalma

Ahhoz, hogy egységesen értelmezzük a jelenségeket, képet alkothassunk az önmentési készségről, vizsgáljuk meg az önvédelem fogalmát. A hazai szóhasználatban önvédelmen szűkebb értelemben valamilyen fizikai hatás, sérelem elleni védekezést értjük. Tágabb értelemben az egyén által megtett minden olyan cselekvést, amellyel rá, és a környezetére irányuló negatív hatásokkal megküzd. Német nyelvterületen szűkebb értelemben nem használják a fogalmat, csak komplexitásában. Önvédelmen mindazt a tevékenységet, készséget értik, amely egy veszélyhelyzetben a szervezett segítség megérkezéséig eltelt időszak áthidalását szolgálja.² Nem szűkítik le a mi fogalomrendszerünkben használt elsősegély, önmentés stb. fogalomértelmezés egyikére sem.

Az önvédelemnek több válfaját ismerik, így például más fogalmat használnak a fizikai behatás elleni védelemre (Selbstverteidigung), és mást a pszichikai behatások elleni védelemre (Selbstbehauptung). Mindkét fogalmat tovább bővítik attól függően, hogy milyen konkrét behatásról van szó, hiszen minden esetre más felkészülési és reagálási szisztémát alkalmaznak. A pszichés hatás elleni önvédelemben például megjelent a Mobbing kifejezés, ami azokat a bántalmakat, ráhatásokat foglalja össze, amelyek az egyént a hatalmi játék során munkahelyen, iskolában, civil közösségekben éri, mint például az ugratás, pletyka, szakmai hitelrontás, szexuális zaklatás, szociális kiközösítés stb. Az ezek elleni védekezésre más-más fogalmat használnak, és a felkészüléshez találhatunk ismeretanyagot az iskolai, de már az óvodai tananyagban, valamint találkozhatunk az iskolán kívüli felkészítés számos formájával is. Az önvédelem egyik legfontosabb kategóriája az önmentés. A civil szervezetek programjaikban az önvédelem, és ezen belül természetesen az önmentés vonatkozásában, a profiljuknak megfelelő felkészítő tartalmakat közvetítenek. A könyv-ípar is „ráállt” a témára, így a szervezetek prospektusai, szórólapjai mellett nagy a választék könyvekben, módszertani anyagokban, amelyek az önvédelem, önmentés – legyen az fizikai vagy pszichés hatásra való válasz - témakörben születtek.³ A nyomtatott verziókon túlmenően egyre népszerűbbek az interneten terjesztett anyagok, amelyek gyakran nem csak olvasható formában készülnek, hanem interaktívak, az olvasónak lehetősége van kommunikálni a programmal és a készítővel.

Németországban, függetlenül attól, hogy milyen jellegű veszélyről, negatív behatásról van szó, a lakosságot 4 kategóriában készítik fel az önvédelemre. Az önvédelmi felkészítés (Selbstschutz) kategóriái:

1. A veszély elkerülése (Vermeidung)
2. A veszély megelőzése, megakadályozása (Abschreckung-elijesztés)
3. A védelem, mint értékdimenzió (Abwehr, Notwehr)
4. A konkrét önvédelem-önmentés [fizikai és pszichés] (Selbstverteidigung, Selbstbehauptung)

A veszély elkerülésével kapcsolatos ismeretanyag többnyire azokat a tudnivalókat foglalja magába, amelyek a különböző – tőlünk függetlenül kialakuló – veszélyhelyzetek elkerülési technikáit közvetítik. Tudatosítják, hogy gyakran nem lehet megakadályozni egy esemény és egy jelenség kialakulását, de az egyénnek sok esetben meg lehet találnia a módot arra, hogyan kerülje el a veszélyt.

A veszély megelőzése, megakadályozása kategóriában minden szakterület azokra a kulcslépésekre hívja fel a figyelmet, amelyek segítségével a lakosság elkerülheti, hogy önmaga okozzon veszélyhelyzetet, károsítsa, rombolja a környezetét, illetve megakadályozhatja más egyének és/vagy csoportok által okozott veszélyek kialakulását vagy eszkalálódását.

A védelem, mint értékdimenzió kategóriában egyrészt megismertetik a mentőerők rendszerét, munkáját, működési rendjét, riaszthatósági szabályait, tudnivalóit, valamint a többi mentőerővel való együttműködésük ismérveit. Másrészt bemutatják a védelem

jogszabályi háttérét, szabályait, az ezzel járó állampolgári kötelezettségeket és jogokat.⁴ Ebben a kategóriában minden szerv és szervezet más és más tartalmú és mélységű ismeretanyagot közvetít.

A konkrét önvédelem-önmentés kategóriában a lakosság a cselekvési szabályokat tanulhatja meg, amelyeket egy-egy adott veszélyhelyzetben tenniük kell annak érdekében, hogy az események káros hatásait minél kisebb veszteséggel éljék túl, legyen az fizikai vagy pszichés, esetleg kombinált hatás.

Ezek a kategóriák természetesen nem különülnek el élesen egymástól, hanem szinkronban működnek, a rendszerek az ismeretanyagaikat harmonizálják. A szervezetek törekszenek arra, hogy a közvetíteni kívánt ismeretekben ne legyen túl sok duplikálás, de arra is, hogy ne maradjanak „fehér foltok”, azaz lefedetlen területek. A felkészítés alapelve a költségtakarékos, de hatékony módszerek és eljárások alkalmazása.

Az önvédelem kategóriái tartalmukat tekintve lefedik azokat az ismereteket, amely szükségesek az önmentési készség megalapozásához, fejlesztéséhez.⁵ A tanulmány keretei nem teszik lehetővé, hogy a komplex védelmi rendszert vizsgáljam, ezért csak a polgári védelem és a katasztrófavédelem rendszerét elemzem. Ezeket is csak olyan mélységben, hogy bemutatom, hogyan járulnak hozzá ezek a szervezetek az önvédelem kiteljesítéséhez, a lakosság önmentési készségének fejlesztéséhez.

Németország polgári védelmi és katasztrófavédelmi rendszere, a felkészítés módja

A Katasztrófavédelem és Polgári védelem kérdését Németországban elsősorban az Alkotmány szabályozza. A Polgári védelem az Alkotmány 73 §-a szerint szövetségi szinten van szervezve, és a Honvédelmi Minisztériumhoz tartozik. A katasztrófavédelem az Alkotmány 30. és a 70. §-a szerint tartományi-tagállami szinten van szabályozva, és a Lakosságvédelmi és Katasztrófa-segítségnyújtási Szövetségi Hivatalhoz (Bundesamt für Bevölkerungsschutz und Katastrophenhilfe) tartozik. A tervezés, szervezés és végrehajtás, és annak minden költsége is így oszlik meg, így sokáig a polgári védelem és a katasztrófavédelem meglehetősen elkülönült. 2008. május 20-án a nemzetközi és hazai katasztrófa-események kapcsán azonban kihirdették az **Új Lakosságvédelmi Konceptiót**.⁶ Ennek értelmében az állami szövetségi szintű segítségnyújtás bizonyos területeken kevesebb lett, visszahúzódott, más területeken azonban – főleg néhány kiemelt területen, mint globális klímaváltozás, terrorizmus, pandémia – az állam hathatósabb segítséget nyújt a tartományoknak. Csökken a légvédelem és a tűzvédelem feladatrendszerében az állami szövetségi tehervállalás, míg a kritikus infrastruktúra sérülése, a terrorizmus, a járványok és egyéb kiemelt területeken több támogatást kapnak a tagállamok. A tervezést, szervezést, koordinálást a szövetség és a tagállamok között a fent nevezett Hivatal végzi. A tagállamok elvégzik a veszélyanalízist, és a rizikókatéóriáknak megfelelően alakítják át a védelmi rend-

szerűket, a szövetségi állam pedig a Konceptióban megjelölt módon hozzájárul a polgári védelmi eszközökből, erőkből katasztrófavédelmi feladatokhoz. A Konceptió a veszély nagyságától és jellemzőitől függően négy védelmi szintet határoz meg, ennek megfelelően szabályozza a tagállamok és a szövetség részvételét, kötelezőségeit a feladatokban.

A védelmi szintek:

1. normál (hétköznapi) védelem: I. szint
2. standardizált védelem: II. szint
3. kiemelt védelem: III. szint
4. közösen definiált különleges védelem IV. szint

A magasabb védelmi szinteken a speciális szövetségi erőket is mozgósítják. A IV. védelmi szinten például minden esetben bevetésre kerülnek, és ezek vesznek részt a nemzetközi segítségnyújtásban is. A folyamatokat ezen a téren is a Szövetségi Lakosságvédelmi és Katasztrófa-segítségnyújtási Hivatal irányítja és szervezi. Fokozatosan felállításra kerültek – ez a folyamat 2017-ig tart – az ún. Medizinischen Task Forces, vagyis olyan egészségügyi csoportok, erők, amelyek tömeges fertőzés, nagy területű, az emberi életet veszélyeztető egyéb szennyezés esetén kerülnek bevetésre. Az egészségügyi csoportokat állami szinten szervezik és finanszírozzák, és gondoskodnak minden tartomány lefedettségéről. A csoportokat komplex feladatellátásra tervezték. Ennek megfelelően öt modulból állnak, egy egység összesen 56 főt számlál:

Modul	Létszám	Járművek	Felszerelés/feladat
vezetés	6	komandó autó	kommunikáció, vezetés
beavatkozás	20	gépjármű készülékek szállítására gépjármű beavatkozó személyek szállítására	komplett mentőfelszerelés vízimentő felszereléssel együtt
logisztika/ védelem	3	készülék-szállító kocsik	ágyak, takarók, védőruhák, ellátáshoz eszközök stb.
fertőzött, sérült emberek mentése	15	dekontamináló kocsik személymentő autók	mentesítő, fertőtlenítő eszközök, védőeszközök, védősávok kialakításához szükséges eszközök
szállítás-mentés	12	mentőautó	szállításához, mentéshez

A kialakult veszélyhelyzet profiljának megfelelően rendszeresített, és egységesen felszerelt eszközöket, járműveket alkalmaznak. A települések és a vállalkozók jelentős összegekkel járulnak hozzá a területükön működő egységek gépjárműveinek felszereléséhez. Sokan presztízskérdésként kezelik, hogy hozzájáruljanak a védelmi költségekhez, és segítsék a feladatellátást.

Az Új Lakosságvédelmi Koncepció rögzíti a költségviselés rendjét, és a bevetésre kerülők szervezeteit, valamint a lakosság együttműködésre való felkészítésének elvét. A polgári védelemre fenntartott eszközök, erők békeidőszakban a katasztrófák felszámolásánál kerülnek alkalmazásra.

A katasztrófavédelemben a következő hivatásos szervezetek vesznek részt:

1. Tűzoltóság
2. Technikai Segélyszervezet (Technisches Hilfswerk)⁷
3. A Lakosságvédelmi és Katasztrófa-segítségnyújtási Szövetségi Hivatal (Bundesamt für Bevölkerungsschutz und Katastrophenhilfe)⁸
4. Német Veszélyhelyzeti Megelőzési és Kommunikációs Rendszer
5. Német Veszélyhelyzeti Előrejelző rendszer⁹
6. Rendvédelmi szervek, biztonságért felelős szervek

A hivatásos szerveken túlmenően a német szövetségi szintű polgári védelemben és a tagállam szintű katasztrófavédelemben az önkéntesek száma is igen jelentős. 2006-ban 1,7 millióan vettek részt önkéntesként ebben a munkában. A katonai szolgálat egyik formája, hogy aki a katasztrófavédelemben (tartományi szint) vagy a polgári védelemben (szövetségi szint) 6 évig dolgozik, ezzel „letudhatja” a katonai szolgálatát, a szolgálat idején bért kap, és a családjával maradhat. Ebben az időszakban lehetősége van az állampolgárnak a hadsereg szervezésében és finanszírozásában szakmát, nyelvet stb. tanulni. A szolgálat lejártát követően a polgári védelem vagy a katasztrófavédelem rendszerében dolgozóknak jó lehetőségei vannak az elhelyezkedésre, keresetnek a munkaerőpiacon.

A lakosság mentésében és felkészítésében résztvevő civil- és kommunális szervezetek egy része a Polgári Védelmi törvényben van nevesítve, más részüket a tagállamok katasztrófavédelmi törvénye rögzíti. Ezek a következők:

- Nemzeti Mentőszervezet,
- Német Vöröskereszt,
- Samatiánusok Szövetsége,
- Hegyi-, Vízimentők,
- Német Életmentő Társaság,
- Johannita Baleseti Segélyszervezet,
- Máltai Szeretetszolgálat,
- Orvosi Katasztrófasegély Szervezet,
- Német Amatőr Rádiósok Klubja,
- Atommag-technikai Segélyszolgálat,
- Regionális Katasztrófavédelmi Egységek hivatalai,
- Telekom,
- Szövetségi Posta Amatőr Egyesülete.

Ezeknek a szervezeteknek a létezéséről, feladatairól, elérhetőségéről folyamatosan informálják a lakosságot, logo-ikat már óvodás korban megismertetik a gyerekekkel, hívószámaikat mindenki tudja.

Az állampolgárokat motiválják, hogy részt vegyenek az önkéntes védelmi szervezetekben. Az önkéntesség nem egyenlő azonban az ingyenességgel. A polgári védelmi és a katasztrófavédelmi feladatokba bekapcsolódó szervezetek jelentős összegeket kapnak például a felkészítésre, működésre, az egységes felszerelésre, egyenruhára, illetve az utánpótlás szervezésére. Van olyan tagállam, amely, ha egy ifjúsági szervezet két évig foglalkoztatni, tanítani tudja a diákokat, gyakorlatokat szervez számukra, 500 Euro támogatást ad diákonként évente a szervezetnek.

A lakosság önvédelmi készségének megalapozása

Az egyik fontos tényező a felkészítésben, hogy a hivatásos szervek bevonják a lakosságot a feladatok végzésébe, ennek kapcsán a lakosok sok ismeretet sajátítanak el önmaguk és a közösségük mentésére vonatkozóan is. A tűzoltóság és a Technisches Hilfswerk, amely a katasztrófák következményeinek technikai felszámolásához nyújtanak segítséget, rendszeresen végeznek gyakorlatokat, felkészítéseket, eszközeik bemutatását, használatát is gyakoroltatják.

A polgári védelmi/katasztrófavédelmi feladatokban szükség esetén résztvevő foglalkozások (orvosok, tűzoltók, stb.) iskolai alapképzésében szerepelnek a polgári védelmi ismeretek, így ezek a szakemberek nem ismeretlenül „csöppennek” a rendszerbe, hanem előképzettséggel.¹⁰

A lakosság önvédelmi készségének kialakításában nagy szerepe és felelőssége van a **Szövetségi Lakosságvédelmi és Katasztrófa-segítségnyújtási Hivatalnak**, és a tartományokban működő helyi szerveinek. Ez a szervezet komplexen kezeli a katasztrófák kérdését, szorosan nem választja el mereven egymástól a minősített időszaki és a békeidőszaki feladatokat, tevékenysége átfogja a védelmi folyamat minden szintjét, feladatainak minden állomását.

A Hivatal működteti a **Németországi Veszély-előrejelző és Információs Rendszert** (deNIS). A rendszer egyik része a mentőerők közötti információáramlást biztosítja (ami elengedhetetlen a hatékony és eredményes mentőmunkához), a másik része a lakosság szélesebb körének nyújt ismereteket a következő témákban:

- Veszélytípusok
- A veszélyek megelőzése
- Felkészülés a veszélyekre – öngondoskodás
- Veszélyhelyzeti magatartási szabályok
- Németország segítő erői, rendelkezésre álló eszközök, technikák, szervezetek

A rendszer működtetésének célja az önvédelmi készség fokozása, az állampolgárok motiválása a segítségnyújtásra, és a katasztrófa negatív hatásainak csökkentése. Nyitóoldalán az AKTUÁLIS rovatban olvashatók az adott terület aktuális veszélyei, adatai, információk az intézkedésekről, a várható eseményekről, döntésekről. Ennek érdekében több mint 3000

link közül választhat az állampolgár, amelyeken legalább ennyi féle témában tájékozódhat. A **deNIS** honlapján elérhető sok ország katasztrófavédelmi szervezetének a honlapja, így a magyar Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóságé is. Ezzel az érdeklődőknek rálátása lehet a körülöttük zajló eseményekre, folyamatokra. A leggyakrabban letöltött anyagok a szórólapok, amelyek röviden és egyszerűen összefoglalják, hogy mit kell tenni rendkívüli időjárás, épületomlás, vegyi veszély stb. esetén.

A Hivatal irányításával működik a sokak által irigyelt Polgári és katasztrófavédelmi Szakmai Információs Centrum¹¹, amely az országban és a világban fellelhető védelmi szakmai irodalmat gyűjti össze, 55 000 kötettel rendelkezik, 200 folyóirat-típust, 450 videofilmet számlál, és végtelen számú internetes anyagot, melyből szakemberek és civilek egyaránt hasznos ismereteket szerezhetnek, esettanulmányokat elemezhetnek, és olyan szakmaéleti anyagokat gyűjthetnek, amelyeket a napi munkájuk során jól tudnak alkalmazni.

A honlapon *Publikációk* összesítő címmel azokat a kiadványokat is megtalálja a lakosság, amelyek a felkészülést segítik, az önvédelmi készség fejlesztését szolgálják. Ilyenek: brosúrák, szórólapok magatartási szabályokkal, tanácsokkal, szakmai publikációk a legújabb kutatási eredményekkel, a Lakosságvédelmi Magazin aktualitásokkal, a védelmi civilmunkát népszerűsítő plakátok.

A Hivatal **Közös Információs és Helyzetértékelő Központot** (GMLZ) működtet, melynek célja egy adott veszélyhelyzetben a helyzetértékelés, információ-közvetítés, prognózisok készítése, erő- és eszközszükséglet begyűjtése, továbbítása, a beérkező felajánlások továbbítása. A lakosság részére is nyitott, így azoknak rálátásuk van a folyamatokra, intézkedésekre. Ezen túlmenően felállításra került a satelit-támogatású Veszélyjelző rendszert. Ezen keresztül a lakosság a riasztó jelző berendezéseken és a rádió televízió rendszereken azonnal riasztható. A jelzések egyszerre jelennek meg a 16 tagállam védelmi centrumában, 4 további kiemelt centrumban, és a médiában. Ezeknek a jelzéseknek a jelentését folyamatosan tudatosítják a lakosságban. Rendszeresen tartanak próbákat.

A lakosság másik felkészítő fóruma a **Krizismanagement, Veszélyhelyzeti tervezési és Polgári védelmi Akadémia**.¹² Az Akadémia kulcsszerepet játszik a mentőerők és a lakosság felkészítésében egyaránt. A civil mentőerők számára tervszerűen kialakított képzési modulok vannak, a lakosság részére pedig felkészítő kurzusok, amelyek veszélyhelyzeti eseményeknek megfelelően vannak tematizálva. Az iskola Tudományos kutatóműhely kísérleteket végez, kutatásokat folytat, begyűjti a rokon szakterületek eredményeit, és így biztosítja, hogy a szakterület hozzájusson a legfrissebb kutatási eredményekhez. Olyan tanítási programokat dolgoztak ki, amelyek mozaikszerűen épülnek egymásra, a települések specialitásainak megfelelően variálhatóak, így a polgármesterek jól tudják azokat alkalmazni a lakosságfelkészítésben.

A civil szervezetek szerepe az utánpótlás biztosításában

A fentiekből kitűnik, hogy mind a hivatásos mind a civil szervezetek sokat vállalnak a védelmi feladatokból, de jelentős a tevékenységük a lakosság önmentési készségének kialakításában, és újabban az utánpótlás biztosításában is. A családokban a nevelés egyik alapköve az önkéntesség megkedveltetése a gyerekekkel, az önkéntes feladatvállalás értékének kiemelése, ezt erősítik a civil szervezetek nevelési programjai. A legtöbb szervezet rendelkezik ifjúsági szövetséggel, így a felnőttek magukkal tudják vinni a gyermekeiket, akik később önállóan aktív tagjává válnak a közösségnek. A tanulmány keretei nem engedik, hogy mindről átfogó képet adjak, mivel azonban rendszerük, módszereik hasonlóak, egy szervezeten, a Tűzoltó Szövetségen keresztül mutatom be, hogyan járulnak hozzá az önkéntesek ehhez a gigantikus munkához.

A Német Tűzoltószövetség

A Német Tűzoltószövetség Deutsche Feuerwehrverband (DFV). Ez a német tűzoltók csúcs-szervezete, képviseli a tűzoltóságot hazai, európai és más nemzetközi szinteken. Célja olyan megbízható rendszer kialakítása, és fenntartása, amely a tűzoltás és a tűzvédelem területén a lakosság biztonságát szolgálja. Feladatait, célkitűzéseit további 10 pontban fogalmazza meg, amelyben a saját tagsága védelme és érdekképviselője is megjelenik, de ezek között szerepel a tudományos kutatások szervezése, az utánpótlás biztosítása és a technika és a kutatás területén az innovációs munka is. A szervezet kompetencia-centruma a német tűzoltóságnak, amely világos feladatszabással, modern kommunikációs technikákkal, és optimális információ-áramlatatással segíti a tűzoltóságok és a társadalom közötti kapcsolat kialakítását. Egyben a PR- és információ- központként is tevékenykedik, működteti a tűzoltósajtót, gondoskodik a szóvivők képzéséről. Koordinálja a tűzoltóprogramokat és a központi rendezvényeket, működteti a képzési központokat. Tagjai a szövetségi államok tűzoltószövetségei, a szövetségi hivatásos tűzoltók („Werkfeuerwehr” und „Berufsfeuerwehr”), valamint az ifjúsági tűzoltószövetségek, egyszóval az egész tűzoltó társadalom. A tagok lehetnek rendes tagságúak, tiszteletbeli tagságúak és támogató tagok. Szerveit, fórumait a demokratikus vezetés és működés feltételeinek megfelelően alakították ki. Fő szerve a Küldöttgyűlés, szervei az elnökök Tanácsa, az Elnökség, amelyek meghatározott rendben és tematikával dolgoznak. Mivel a feladatokat társadalmi munkában végzik, programjaikat idő- és költség-takarékosan szervezik. Gyakorlat például, hogy a küldöttgyűlések anyagát előre megküldik a küldötteknek, az elnöki beszámoló nem haladja meg a 10 perct, és így több idő van a hozzászólásokra, előremutató javaslatokra, és azok megvitatására. A feladatvégzéshez szükséges finanszírozást az állami támogatáson kívül a tagdíjakból, a szponzoroktól és az ún. Támogató Körök-ből (Förder-Kreis) szerzik. Ezek a támogatást leírhatják az adójukból.¹³

A szervezet a tűzoltósággal, tűzoltással, megelőző tűzvédelemmel kapcsolatos témában a lakosság részére folyóiratokat működtet. Ilyenek a DFV Aktuell, DFV Jahrbuch, DFV Newsletter, amelyek igen közkedveltek.

A lakosság részére Tűzoltó Akciós heteket hirdetnek. Ezeken a napokon olyan programokat szerveznek, amelyek révén népszerűsítik a tűzoltómunkát, terjesztik a tűzvédelmi ismereteket. Gyakran csak egy-egy társadalmi csoportot céloznak meg, és részükre szerveznek speciális fórumokat. A közelmúltban például a munkaadók részére szerveztek fórumot, akik a több mint 1, 1 millió önkéntes tűzoltó (180 000 tüzeset) munkaadójaként nap mint nap érzékelik, hogy beosztottjuknak bevetés esetén abba kell hagynia a munkát, és ez gyakran vezet feszültséghez. A Szövetség törekszik felvilágosító munkával meggyőzni a munkaadókat, hogy a kieső munkaerő társadalmi hasznot hoz azzal, hogy tüzet olt, műszaki mentést stb. végez.

A Szövetség programjában szerepel a városi rendezvényeken való részvétel és felvilágosító munka, gyakorlatok szervezése más szervezetek bevonásával, csatlakozás más szervezetek által folytatott programokhoz. Ezen túlmenően egy speciális kiképző programmal rendelkeznek az önkéntes tűzoltók számára. Külön képzési programjuk van a diáktűzoltókkal foglalkozó felnőttek, és a sajtószóvivők részére is.

A Szövetség ún. Tűzoltó Információs Centrumokat (FIZ) működtet, amelyek várják a látogatókat. Felkészítő órákat tartanak diákok, érdeklődők számára. A centrumokban olyan kiépített helyiségek és berendezések vannak, hogy a tűz minden elemét és hatását tudják modellezni, és életszerűen gyakorolják a csoportokkal a túlélési technikákat.¹⁴

A Szövetség a több mint 1,1 millió tagjának és a lakosság szélesebb körének a következő témákban nyújt ismeretanyagot:

- Tűzvédelmi nevelés és lakosságfelkészítés
- Nők felkészítése az őket érő veszélyekre¹⁵
- Megelőző tűzvédelem és veszélyhelyzeti nevelés
- Technikai képzés
- Információs és kommunikációs felkészítés
- Bevetés, oltóanyagok és környezetvédelem
- Szociális szolgáltatások témaköre
- Egészségügyi és mentési témakör
- Katasztrófavédelem
- Képzés, kiképzés, továbbképzés témakör
- Zenei és kulturális nevelés
- Versenyek és sport
- Üzemi tűzoltóságok speciális ismeretei
- Ifjúsági munka

Az Ifjúsági munkáért az Ifjúsági Tűzoltó Szövetség felelős. Az ifjúsági szervezet hosszú múltra tekint vissza, első csoportja 1885-ben alakult. Jelenleg 260 000 tagot számlál, akik 18 000 szervezetbe tömörültek. A Szövetség így jelentős szerepet vállal az ifjúság nevelésében, de a gyerekek kapcsán a családok életében is jelen van. Központi programjait, pszichológusok, pedagógusok segítségével dolgozták ki, a helyi programok szervezésére pedig szintén diákokkal foglalkozó szakembereket kérnek fel. A diákok 10 éves korban

léphetnek be a szervezetbe. Részükre hasznos ismeretanyagokat adnak brossúrák, játékok formájában. A honlapon folyamatosan vannak interaktív játékok, amelyek a tűzvédelemre hívják fel a figyelmet.

A diákok kedvence a **Futótűz nevű internetes újság**, ahol az aktuális hírekről olvashatnak, itt jelennek meg a versenyek, rajzpályázatok, és a szervezetek életéről szóló beszámolók, fotók, továbbá rengeteg tudnivaló, amely az önvédelmi készségüket fejleszti. A tagok tanulnak, gyakorlatokon vesznek részt, tudáspróbát tesznek, és ha megfelelnek a követelményeknek, viselhetik a szövetség jelvényét, amelyet ki kell érdemelni, és aki kiérdemli, az nagy dicsőség. A diákszervezet hasonlóan tagolt, mint nálunk korábban az úttörő-szervezetek voltak: vannak diákvezetők, ifivezetők, csoportvezetők akik, a tűzoltó szakmai anyagokon túlmenően pedagógiai játékok témából és vezetéselméleti és gyakorlati kérdésekből vizsgát tesznek, és azt követően is folyamatosan részt vesznek továbbképzéseken, ahol bővítik a vezetési ismereteiket.

Mint láttuk, Németországban az önkéntesség már nem gyermekcipőben jár, nagy múltra tekint vissza, családok generációi vesznek részt a védelmi munkában. Az állami és az önkéntes szervezetek a védelmi munkában és a felkészítési tevékenységben is fogaskerék-szerűen egészítik ki egymást. A lakosság önvédelmi készségének kialakítása fontos része a lakosság védelmének, ezért minden szervnek és szervezetnek feladata és kötelessége van benne. Az erre hivatott szervezetek demokratikus elven működnek, az évtizedek során kialakított gyakorlatuk eredményeként jól felépített felkészítési rendszerük van, amelyet állandóan hozzáigazítják az aktualitásokhoz, az új elvárásokhoz. A lakosságot egyrészt azzal készítik fel a legfontosabb ismeretekre, hogy bevonják a védelmi munkába, és szervezeten kiképzik a mentési feladatokra, másrészt a mentőszervezetek azok számára is közvetítenek ismereteket, akik nem tagjai ezeknek a közösségeknek, „csak” érdeklődő állampolgárok. Kiemelt gondot fordítanak az utánpótlásra és az ifjúság felkészítésére. Erre a diákok életkori sajátosságainak megfelelő mennyiségben, minőségben és módszerrel kialakított felkészítési formákat alkalmazzák. Az önkéntesség a lakosságfelkészítésben nem jelent azonban egyben ingyenességet is. A szövetségi állam, a tagállamok kormányai, a vállalkozók, a szponzorok és a támogató körök jelentős összeggel támogatják azokat a civil szervezeteket, amelyek a társadalom, az állampolgárok érdekében erre a szép, de nehéz feladatra vállalkoznak. Ezek a szervezetek pedig úgy tevékenykednek a lakosság és a jövő nemzedéke érdekében, hogy ezt a bizalmat ne veszítsék el, és társadalmi tőke részévé váljanak. ■

JEGYZETEK

¹ Vonatkoztassunk el a polgári védelem lakosságvédelem fogalmától amelyen legtöbbször a helyi és a távolsági védelmet, illetve az egyéni és a csoportos védelem megjelenési formáit értik. A lakosságvédelmen az egyén és a csoport komplex védelmét értjük (szerző)

² SELBSTSCHUTZ ist die Überbrückung der Zeitspanne vom Eintritt einer Notsituation bis zum Eintreffen und Wirksamwerden einer organisierten Hilfe! www.Zivilschutzverband.NO.at Webseite 2008.10.11.

- ³ Ulrike Herle: Selbstverteidigung beginnt im Kopf, Piper, München: 1994. ISBN 3-492-11721-x, Carsten Nichte: Instrumente zur Selbstbehauptung und Selbstverteidigung, Kursbuch Selbstverteidigung www.nichte.de 2008.10.11.
- ⁴ Abwehr, Notwehr
- ⁵ A **képesség** valamely teljesítményre, tevékenységre való testi-lelki adottság, alkalmasság, s mindaz, amit meg tudunk tenni: egy feladat vagy egy munkakör elvégzésére való rátermettség, ügyesség. A **készségek** speciális képességek, amelyeket gyakorlattal, gyakorlással szerzünk meg.
- ⁶ Neue Konzeption im Bevölkerungsschutz 2007. Bonn Bundesamt für Bevölkerungsschutz und Katastrophenhilfe
- ⁷ Bundesanstalt Technisches Hilfswerk (THW) 1950. szept. 12-én alakult szervezet, amelynek a székhelye Bonn. Feladatai a katasztrófa-eseményekben a technikai eszközök biztosítása, a technikai mentés végrehajtása
- ⁸ BBK 2004. májusban alapították, 4 osztálya van, feladata, a katasztrófák megelőzése, a katasztrófák esetén segítségnyújtás
- ⁹ Deutsche Notfallvorsorge-Informationssystem (deNIS) Az első rendszerét a lakosság számára építették ki, a második rendszere a beavatkozó egységek közötti kommunikációt biztosítja
- ¹⁰ Polgári védelmi törvény (Zivilschutzgesetz) 13. §
- ¹¹ Fachinformationsstelle Zivil- und Katastrophenschutz (FIS Zivilschutz)
- ¹² Die Akademie für Krisenmanagement, Notfallplanung und Zivilschutz (AKNZ)
- ¹³ Bővebb információ: www.dfv.org.ueberuns/index.htm weboldalon
- ¹⁴ Az egyik legismertebb FIZ Hamburgban van. <http://www.dfv.org/fachthemen/fa1/fizpräsentation.pdf> 2008. 10. 12.
- ¹⁵ Azért lett önálló program a nők védelme, mert a tűzoltóság elemzése szerint egyre több az olyan esemény, amelynek szenvedő alanyai a nők, és a tűzoltóknak az ő védelmükben kell eljárniuk.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Ulrike Herle: Selbstverteidigung beginnt im Kopf, Piper, München: 1994. ISBN 3-492-11721-x
 Carsten Nichte: Instrumente zur Selbstbehauptung und Selbstverteidigung, Kursbuch-Selbstverteidigung www.nichte.de 2008.10.11.
 Neue Konzeption im Bevölkerungsschutz Bundesministerium des Innern kiadványa
<http://de.wikipedia.org/wiki/Manschafftstransportwagen> 2008.10.11.
http://de.wikipedia.org/wiki/Bundesanstalt_Technisches_Hilfswerk. 2008. 10. 11
 Polgári védelmi törvény (Zivilschutzgesetz)
 Schutz und Hilfe für die Bevölkerung, A Lakosságvédelmi és Katasztrófa-segítségnyújtási Szövetségi Hivatal kiadványa Bonn: 2007.
www.bbk.bund.de weboldal
 Die Akademie für Krisenmanagement, Notfallplanung und Zivilschutz (AKNZ) weboldala
www.dfv.org.ueberuns/index.htm weboldal
<http://www.dfv.org/fachthemen/fa1/fizpräsentation.pdf>
www.Jugendfeuerwehr.de weboldal
http://www.bbk.bund.de/cln_007/nn_398012/DE/06__Fachinformationsstelle weboldal
www.denis.bund.de weboldal
 50 Jahre Ausbildung im Bevölkerungsschutz. Der Weg zur Akademie für Krisenmanagement, Notfallplanung und Zivilschutz Kiadja: AKNZ des Bundesverwaltungsamtes Zentralstelle für Zivilschutz Bad Neuenahr-Ahrweiler 2003

OROVECZ ISTVÁN

A FŐVÁROSI KÖZPONTI RENDELTETÉSŰ MENTŐSZERVEZET 10 ÉVE, AHOGY ÉN LÁTOM

Néhány napja 2008. szeptember 6-án nagyszabású bemutató keretében, melyet a római parton rendezett az OKF a Rádiósok Országos Egyesülete a Fővárosi Polgári Védelmi Igazgatóság és a Polgári Védelmi Alapítvány emlékeztünk meg.

A megemlékezés egyben lehetőséget nyújtott arra is, hogy a Nemzetközi Polgári Védelmi Nap „elmaradt bemutatóját” pótolja, hiszen az utóbbi időben – elsősorban az időjárás szeszélyessége okán – ezt már második éve nem március elsején rendezzük. Az esemény mindig a FKRMSZ-re épült, tehát akár „történelmet” is lehetne írni az által, hogy ez után rendszeresen pl., szeptember első szombatján legyen ez az alkalom.

A rendezvény valóban látványos és méltó volt az alkalomhoz. Ennek kapcsán jutottak eszembe gondolatok, melyek egy tizenegy évvel ezelőtt, 1997 őszén készült fényképhez kapcsolódnak. A fényképen a Polgári Védelmi Alapítvány első frissen megválasztott Kuratóriumának tagjai – köztük jómagam mint az akkori Polgári Védelmi Országos Parancsnok – láthatók. A teljesség igénye nélkül: Dr. Varga Péter Miklós főigazgató, Dobai Sándor ROE elnök, dr. Pataki Magdolna az akkori Gazdasági főigazgató, Sebők Gábor DND, Benkovics Zoltán ezredes, Fővárosi PV Parancsnok.

Ez az esemény volt az első látható, illetve kézzelfogható jele a majdani FKRMSZ megalakulásának. A kezdet azonban nem innen datálódik.

A fővárosi polgári védelmi parancsnokság már ezt megelőzően igyekezett összefogni a fővárosban működő és a katasztrófavédelemben érintett önkéntes szervezeteket, több veszélyhelyzet kezelése során igénybe is vette szolgálataikat. Ez adta az ötletet, hogy ezt a jelentős plusz kapacitást egységes keretben foglalva jelentősen nagyobb hatásokkal lehetne alkalmazni. Az ötlet gazdája Benkovics Zoltán volt aki 1997 nyarán bejött hozzám az irodába azzal, hogy „főnök alakítani kellene egy mentőszervezetet, amelyik alkalmas arra, hogy ellássa azokat a feladatokat, melyek egy veszélyhelyzet, vagy rendkívüli esemény kapcsán jelentkeznek és más szervezet nem képes ellátni erre kb. 300 fő önkéntes

áll rendelkezésre. Oké mondtam készítetek egy elgondolást, egy szervezeti táblát (állománytáblát) jelölj ki egy csapatot aki megkezdi a szervezést, később vezeti is azt, egyeztetetek a Főpolgármesterrel a társszervekkel, a Főigazgatókkal és gondolkozatok az anyagiak biztosításának lehetőségéről, stb. Mikorra tudtok valamilyen konkrét elképzelést felmutatni? Egy két hónap múlva. Hangzott a válasz.”

Első hallásra elég bizarul hangzott a dolog, mert akkoriban az önkéntesek bevonása, netán ún. „állami feladatok” részükre történő átadása nem volt szokványos, másrészt a dologt valahogy le kellett nyomni – divatos kifejezéssel élve – az akkori tűzoltó vezetés torkán, akik gőzerővel dolgoztak a Műszaki Mentő Bázisok rendszerének ötletén, és minden egyebet betolakodásnak értékelték, és köztudomású volt a hozzáállásuk minden polgári védelmi kérdéshez.

Szóval telt az idő és szépen körvonalazódtak a dolgok, persze némi tűzoltó morgolódás kíséretében. Nekem az volt a feladatom – azon túlmenően, hogy meg kellett a központi támogatás lehetőségét keresni –, hogy megnyerjem az ötlethez a BM felettes szerv támogatását is. Nos itt kell megemlítenem Dr Kara Pál helyettes államtitkár úr és Molnár Gábor úr Védelmi Iroda vezető személyét, aki támogatása nélkül aligha tudtuk volna megvalósítani az ötletet.

Itt szeretnék egy kis kitérőt tenni a jobb megértés végett. Ebben az időben elég sok nemzetközi katasztrófa védelmi gyakorlat volt a környezünkben, többek között Ausztriában, Szlovéniában, Ukrajnában, és persze itthon is, ahol a magyar önkéntesek is nagy sikerrel mutatkoztak be. A PVOP-n létrehoztunk egy Nemzetközi Bevetethetőségű Akciócsoportot, vagy másképpen az „Obert kommandót” mely sikeresen tevékenykedett több nemzetközi gyakorlaton és éles helyzetben is, pl. a Lengyelországi árvíz idején, a Fővárosi PV parancsnokságon létrehozott Koordinációs Csoporttal szorosan együttműködve.

Nos ezeken a gyakorlatokon szinte valamennyin példás együttműködés volt tapasztalható az állami, önkormányzati és a civil szervezetek között, különösen Ausztriában volt ez szembeutónó. Ezen kívül az EU és a NATO is erősen szorgalmazta az ilyen fajta együttműködést. Az én elképzelésem egyébként az volt, hogy a MPVSZT-t kell olyan helyzetbe hozni, hogy ernyőszervezete legyen az ilyenfajta önkéntes csoportoknak, de az abban az időben erre nem volt alkalmas.

Másrészt több elhúzódó hazai rendkívüli esemény (pl. az erdő és bozóttüzek, ár és belvízi helyzetek, téli időjárás események, szélviharok, stb.) mutatott rá arra, hogy az ilyen események logisztikai biztosítása jószerivel megoldatlan, a honvédségi segítség kérése, bürokratikus és nehézkes, tehát a rendszer kevésbé hatékony. A Polgári Védelmi törvényben lefektetett elvek alapján létrehozni tervezett települési pv szervezetek létrehozása, felszerelése és felkészítése az árvízvédelmi Műszaki Osztagok kivételével – anyagiak hiányában, majdhogy lehetetlen, tehát a központi segítségnyújtás lehetősége egy kisebb település esetében erősen korlátozott.

Számtalan ok és feszítő hiány sürgetett valamiféle megoldást, tehát az ötlet kapóra jött. Megkezdődött a szervezés mely egy sor problémát is felszínre hozott, de ahogy mondani szokták az ügy sínen volt és ahogy haladtunk előre, egyre világosabbá vált, hogy a szervezet kinövi a Főváros kereteit.

Néhány érdekes, talán kevésbé ismert momentumot szeretnék megemlíteni megalakulás időszakából. Az egészségügyi ellátó pont négy konténerét „úgy találtuk” a Kápolna utcában, mely évek óta ott porosodott, sikerült rendbe tenni és életet lehelni belé, mely nem utolsó sorban dr. Göndöcs úr érdeme. Vagy a víztisztító konténer keletkezése. A számtalan egyeztető tárgyalás egyikén ahol részt vett Taraszovics András (egykori általános iskolai osztálytársam) is akivel azon agyalogtunk, hogy lehetne szállíthatóvá tenni és alkalmazni a víztisztító berendezést, hisz a Lengyel árvíz mutatta, mennyire szükség van rá. Ekkor pattant ki az isteni szikra: mi lenne, ha összekapcsolnánk a vízműveknél porosodó, a METRÓ szükségvizellátásnak biztosításához beszerzett zacskózó gépsorral, de ez még nem elég, hogy lesz ez szállítható? Önként adódott az ötlet, hogy tegyük szállítható bárhol telepíthető konténerbe. Így készült el a szerintem ma a világon egyedül álló víztisztító gépsor amely még azon a télen debütált, a tiszai árvíz során Tokajnál. Ilyen és még számtalan hasonló ötlet valósult meg a szervezés során.

A szervezés és a begyakoroltatás 1998 nyarára fejeződött be, ezért úgy döntöttünk, hogy a szervezetet egy katasztrófakezelési gyakorlat keretében, melyre külföldi szakembereket is meghívtunk, állítjuk rendszerbe. Erre jó lehetőséget kínált az EURO PARK építési területének szanalása, a Határ úti METRÓ megálló közelében. A sikeres gyakorlatot követően a FKMSZ számos esetben bizonyította, működési eljárásai, technikai felszerelése folyamatosan javult. Létre jött mellé egy logisztikai raktár és konténer szállítási kapacitás. Az eszközök nyilvános bemutatására 2008. március 1-jén a kecskeméti Polgári Védelmi napon került sor.

Számomra különösen emlékezetes bevetései voltak, a logisztikai bázis telepítése Hevesen, a medárdi esőzés idején, vagy a beregi gátszakadás során, Vásárosnaményben, ahol a víztisztító is működött és a kárpátaljai településeknek is biztosítva vizet, a Mezőváriba telepített szükségkórház tevékenysége, vagy a számos nemzetközi segély eljuttatása a szomszédos országokba, a Délkelet ázsiai szökőár utáni magyar segítségnyújtás, és még sok emlékezetes kisebb-nagyobb akció.

Rendkívül nagyra értékelem azt, hogy a szervezet, 2007-ben Nemzetközi INSARAG minősítést kapott és a világ 12 ilyen minősítésű csapata közé került. Azt hiszem mind ez fényesen bizonyítja az akkori döntések helyességét és előremutató voltát, hitelt érdemlően bizonyítja az önkéntes mozgalom erejét az abban rejlő lehetőségeket, hogy a modern társadalom nem működhet a hivatásos és civil kezdeményezések hatékony együttműködése nélkül.

Különösen jelentős terepe ennek a veszélyhelyzet kezelés, a katasztrófavédelem. Személy szerint megtiszteltetésnek tartom, hogy többedmagammal, részt vehettem a szervezet létrehozásában. Úgy gondolom, akkor járunk el helyesen, ha nem feledkezünk meg azokról akik tettek valamit az ügyért. Ezért íródott ez a cikk.

Az FKRM tíz éves működése óta szinte minden évben olyan nagy mentési akciókban vett részt, mint emberek mentése, árvíz, földrengés és egyéb katasztrófák, idehaza és külföldi országokban egyaránt. Nehéz lenne felsorolni valamennyi helyszínt, valamennyi mentési formát. Ízelítőül azonban említsünk meg néhány jelentősebb eseményt:

- 1998-ban az észak-romániai árvíznél a károsultak számára segélyszállítmányt juttattak el a helyszínre.
- 1998-ban a felső Tisza-vidéki árvíz idején dolgoztak a Kárpátalján, Mezővári térségében.
- 1999-ben a BAZ megyei hóhelyzet felszámolásában segédkeztek.
- 2001-ben az indiai földrengésnél sérültek felkutatásában, mentésében vettek részt.
- 2003-ban a macedóniai erdőtüzek következtében szükséges tűzoltási segédanyagokat juttattak el.
- 2005-ben a vajdasági buszbalesetnél segédkeztek a vizimentők. ■

DR. PATAKY IVÁN

BUDAPEST 1944. ÉVI BOMBÁZÁSÁNAK NAPJAINKIG HATÓ TAPASZTALATAI

Az elmúlt hónapokban több – a Szövetséges légierők 1944. évi bombázásai során Budapestre ledobott – nagyméretű 500, 1000, 2000 font tömegű rombolóbombára bukkantak földmunkák, építkezések során. Mindegyik esetben a bombák kiemelése, hatástalanítása, elszállítása, megsemmisítése hosszú órákra megzavarta, sőt esetenként megbénította az érintett városrész és az ott lakó, dolgozó lakosság megszokott napi életét. Azonnali védelmi intézkedéseket követeltek a Főváros vezetésétől, a rendőrségtől, polgári védelemtől. Mindegyik eset rendkívüli szenzációértékkel rendelkezett. Nem véletlen tehát, hogy azonnal kiemelt figyelmet fordított rájuk az írott és elektronikus sajtó egyaránt. Rövid tanulmányom célja fölvázolni e bombatámadások célját, lefolyását, harcászati jellemzőit, az alkalmazott bombákat, és a Főváros elsőrendű célpontokként bombázott területeit.

AZ ELŐZMÉNYEK

Magyarország 1941. június 26-án hadat üzent a Szovjetunióknak, ezzel Németország oldalán belépett, hadviselő félként, a második világháborúba. November 29-én Nagy-Britannia ultimátumot intézett a magyar kormányhoz: december 5-éig, vonja vissza csapatait Szovjetunió területéről. Miután ez nem történt meg december 7-én Nagy-Britannia hadat üzent Magyarországnak. December 12-én pedig hazánk üzent hadat az Amerikai Egyesült Államoknak. E lépéssel a magyar kormány végleg elkötelezte magát Németország mellett a háborúban. Ezzel a lépéssel Magyarország is felkerült a jövőben az amerikai és brit légi-erő által bombázandó országok listájára. Az első bombatámadásig, 1944. április 3-ig azonban még közel két és fél év telt meg el.

Első lépésként a hadászati célt határozták meg. A fő ellenség a hitleri Németország, feltétel nélküli fegyverletételre kényszeríteni az ország vezetését és lakosságát egyaránt. 1941. december 21-én Washingtonban az USA és a brit vezérkar ARCADIA nevű konferenciáján kidolgozzák a „győzelem programot” és döntenek a Németország, valamint szövetségesei elleni hadászati légi hadműveletek főbb céljairól, ütemeiről. A hadászati légierő fő célpontjaiként: a repülőgép és repülőgép-motorgyártás, a tengeralattjáró-gyárak, támaszpontok, vasúti közlekedési csomópontok és hálózat, a kőolajipari létesítmények, az alumínium és

gumiipari üzemek, valamint a hadiipar rombolását, megsemmisítését határozták meg. A háború befejezéséig érvényben lévő végső döntést, az amerikai haderő sikeres hadműveletét, az észak afrikai partraszállást követően, az 1943. január 14-16-án megtartott casablancai konferencia hozta meg, melyen Rooseveltnél és Churchill miniszterelnök elnökölt és mondta ki a végső döntést. Elfogadták és jóváhagyták az amerikai és brit hadászati bombázó erők hadászati bombatámadásokat a győzelemig, a háború befejezéséig meghatározó CBO (Combined Bomber Offensive) tervet. A terv leszögezte, hogy az amerikai hadászati bombázó kötelékek nappal, a britek pedig éjszaka támadják a célokat. Döntöttek arról, hogy a hadműveleteket kiterjesztik a „csatlós államokra” – Magyarország, Románia, Bulgária, Szlovákia és Horvátország – is. Churchill kijelentette „...megkezdjük a tengelyhatalmak fontos dél-európai objektumainak erőteljes bombázását”. Ennek érdekében a Földközi-tengeri hadszíntéren megnyitják a „légi második frontot”. Előkészítésére már 1942. november 12-én megalakult a 9. amerikai légi hadsereg (9. AAF – Army Air Force), amely líbiai támaszpontokról 1943. augusztus 1-jén bombázta a Ploeffti kőolajmezőket és finomítókat, ezt követően pedig augusztus 13-án átrepülve Nyugat-Dunántúlon a bécsújhelyi (Wiener Neustadt) Messerschmitt repülőgépgyárat. Ekkor hatoltak be nagy amerikai légi kötelékek magyar légtérbe. Októbertől kezdve az átrepülések rendszeressé váltak.

MAGYARORSZÁG CÉLTERÜLETTÉ VÁLIK

Az 1941. decemberi hadüzenetet követően az amerikai katonai felderítés szinte azonnal megkezdte hazánk bombázandó hadiipari, közlekedési, katonai célpontjainak földérítését. Első lépésként az USA-ba került magyar emigránsok kikérdezésével, a nyílt sajtó megfigyelésével, a brit kémiszolgálat adatainak földolgozásával választották ki a célokat. 1943 tavaszán megkezdtek, a gyors Mosquito felderítő repülőgépek bevetésével, folyamatos légi fényképezéssel, a légi hadműveletek, a célok bombázásának tervezéséhez, szervezéséhez szükséges felderítési adatok gyűjtését, feldolgozását. Az amerikai felderítő szervek az OSS (a CIA elődje) értékelése szerint Magyarország fő katonai célpontjai a következők voltak: mindenképp a vasúti közlekedés és a dunai hajózás, a német hadvezetés számára létfontosságú romániai kőolajszállítások, valamint a katonai szállítások miatt. Ezen belül is: a Ferencvárosi-, a Rákosi- (Magdolnavárosi), továbbá a Szolnoki rendező-pályaudvarok, a fővárosi északi és déli dunai vasúti összekötő híd, és a szolnoki Tisza híd. Ehhez tartozott a magyarországi repülőgépgyártás (Dunai Repülőgépgyár Rt., Weiss Manfréd RT, PIÉRT a fővárosban és környékén, a győri Magyar Waggon és Gépgyár). A kőolajtermelés (Zala megye) és feldolgozás (Budapest: Fantó, Shell, Vacuum, Steaua, Almásfüzitő és Pét). A rádiócsőgyártás (Tungsram), az alumínium gyártás és a harckocsi, valamint hadianyaggyártás (Budapest: Ganz, MÁVAG, Danuvia, Gamma, Fegyvergyár, Tűzészertár stb). Felületes ránézésre is azonnal szembetűnik, a felsorolt vasúti objektumok és gyárak túlnyomó többsége Budapesten volt. Pontosabban az akkori közigazgatási sorolás szerint Budapesten, valamint elővárosaiban, községeiben (Újpest, Csepel, Szigetszentmiklós – Tököl, Pestszentlőrinc) (1).

1943 kora őszén, az amerikai 9. AAF-t Angliába helyezték át. Pótlására 1943. október 1-jén Tuniszban megalakul a 15. amerikai hadászati légi hadsereg (15. AAF). 1943 őszén a Szövetséges szárazföldi haderők a szicíliai hadműveletet követően elfoglalták Dél-Olaszországot, Nápoly vidékét, Campania, Puglia tartományokat. Ezzel lehetővé vált, hogy Bari-Foggia térségében, megfelelő műszaki előkészítés, 27 nehézbombázók föl és leszállására is alkalmas, szilárd kifutópályával rendelkező repülőtér kiépítésével, 1944. januárjában áttelepítsék az 15. hadászati légi hadsereget és az éjszakai bombatámadásokat végrehajtó brit 205. bombázó csoportot (Bomber Group – BG)(2) a hazánkhoz jóval közelebbi körzetbe. Ezzel Magyarország, Szlovákia, Horvátország Bulgária, Románia és németországi sziléziai iparvidék (műbenzin-gyártás), valamint a Német Birodalom tartományaként szereplő Ausztria és Csehország, továbbá Olaszország, valamint a német haderő által megszállt Balkán teljes területe a fölvonult szövetséges légi kötelékek hatósugarába került. Most már csak egy parancsra volt szükség, hogy országunkra is hulljanak a bombák. Erre sem kellett sokáig várni, mivel már 1943. november 25-én kijelentette Eisenhower tábornok, az Szövetséges erők főparancsnoka: „Úgy véljük, hogy Budapest ellen intézendő támadást végre lehet hajtani - jó eredménnyel”(3). A parancsot a 15. AAF a vázolt feltételek megteremtése után gyorsan megkapta, 1944. február 2-án. A feladat a budapesti repülőgépgyárak bombázása volt. Aznap azonban a főváros felett rossz idő volt, amit az amerikai időjárás felderítő gépek azonnal jelentettek. A támadó kötelékek a tartalék célt Durazzót (Dures, Albánia) felé fordult bombázni. A következő napokban tartósan rossz időjárás uralkodott a főváros felett. Időközben pedig a Szövetségesek hírszerzésének tudomására jutott, hogy Németország hazánk megszállására készül. Ezért bombázási tilalmat rendelt el Magyarország ellen. Várták, hogy a magyar kormány teljesítse az 1943. október 13-án, a lisszaboni követ útján Londonnak visszaigazolt, elfogadott előzetes fegyverszüneti feltételeket (4). Azonban Horthy kormányzótól, 1944. március 18-án Klessheimben, Hitler kicsikarta beleegyezését, hogy német csapatok szállják meg Magyarországot. A az előzetes fegyverszüneti megállapodás ezzel semmissé vált, mivel nem teljesítettük az októberben vállalt feltételeket. A Szövetségesek válasza nem sokáig váratott magára. Március 25-én a földközi-tengeri hadszíntér parancsnoka megkapta a Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottságának intézkedését: „Magyarország tekintetében a fennálló bombázási tilalom ezennel fel van oldva” (5). A bombázások megkezdése most már valóban csak a parancs kiadásától függött. Április 2-án ez is megtörtént (6). A 15. légi hadsereg bevetési parancsa – amely pontosan illeszkedett a Németország elleni hadászati bombázások stratégiai elgondolásához – leszögezte, hogy április 3-án több mint 450 B-17-es és B-24-es nehézbombázóval, bombázni kell a budapesti repülőgépgyárakat, valamint a keleti hadszíntéren zajló szovjet offenzíva támogatásár a Ferencvárosi-rendezőpályaudvar, és Brod (ma: Bosznia-Hercegovina) rendező-pályaudvarát. A kötelékek a kora reggeli órákban indultak el támaszpontjaikról. Ezzel megkezdődött a Főváros módszeres bombázása.

AZ AMERIKAI 15. LÉGI HADSEREG (15. AAF) ÉS A BRIT KIRÁLYI LÉGIERŐ 205. BOMBÁZÓ CSOPORTJA (RAF 205.BG).

Első lépésként tekintsük át az 1944 novemberéig Budapestet ért 24 amerikai és brit bombatámadást, légi hadműveletet végrehajtó kötelékek hadrendjét és bombázógépeit (7). A fővárost összesen 27 hadászati bombatámadás érte. Hármat – mind éjszakai támadás volt – a Vörös Hadsereg (a Szovjet Hadsereg akkori megnevezése) „távolbombázó kötelékei” hajtották végre. Ezeket nem tárgyalom. Mint az előzőekben vázoltam a 15. AAF. és a brit 205 BG 1944. január elejére települt át Dél-Olaszországba, és rendezkedett be az ott kiépített repülőtereken. A **15. légi hadsereg** 1944 áprilisára érte el teljes feltöltését. Szükségesnek tartom azonban hangsúlyozni, hogy az amerikai és brit a kötelékek eredeti megnevezései, szervezési nagyságrendje, adatai teljesen eltérnek a Magyarországon közismert és megszokott magyar, német és szovjet adatoktól, megnevezésektől. Ezért nem látom értelmét a megszokott magyar repülő század, osztály, ezred, hadosztály megnevezéseket használni, csak félrevezetnék az olvasót. Maradok az eredeti amerikai, illetve brit hadrendi elem megnevezéseknél.

A bombázó gépek jelzése B (pl. B-24, „Liberator”), a vadászoké P (pl. P-51 „Mustang”). Az alap hadrendi szervezeti – és az egyetlen összevethető – elem a **Bomber Squadron** (Squadron, Bomber Squadron – bombázó század – BS). Egy század szervezetszerűen 18 nehézbombázó gépből állt. A **Bomber Groupba** (bombázó csoport) általában 4 BS, – azaz 72 bombázó gép – volt beosztva. A harcászati magasabb egység a **Bomber Wing** (bombázó szárny) volt. Egy Wingbe 3-5 BG-t osztottak be. 1944 áprilisától a **15. légi hadsereg (15.AAF)** állományába öt Bomber Wing tartozott.

Közülük az 5. Bomber Wing – rövidítve 5. BW – öt Bomber Grouppal (BG) rendelkezett. Mindegyik BG állományába szervezetszerűen négy bombázó század tartozott. Az 5. Wing kötelékébe 1944. tavaszán – nyarán tehát 20 bombázó repülőszázad harcolt, századonként 18, összesen 360 B-17-es „Flyng Fortress” (Repülő Erőd) típusú négymotoros nehézbombázóval.

A 15. légi hadsereg további négy bombázó Wingjében – a 47. (5 BG), a 49. (3 BG), az 55 (4 BG), a 304. (4 BG) – B-24-es „Liberator” (Szabadító) típusú nehézbombázó géppel volt felszerelve. Az összes BG 4 századdal volt föltöltve. Megjegyzem, hogy mind a B-17-es, mind a B-24-es típusok dél-olaszországi repülőterei Magyarország középső és nyugati területeitől, beleértve a Fővárost is, optimális repülőtváltságra helyezkedtek el, ezért átlagosan 3 tonna bombaterheléssel tudta elérni hazánk légtérét. A B-17-es azonban erősebb védőfegyverzettel volt ellátva és nagyobb hatótávolsága volt.

Összeadva a 15. AAF tárgyalt öt Bomber Wing papírforma szerint meglévő B-17-es és B-24-es nehézbombázóit 1512 négymotoros gépet kapunk. Ez – maradvány a papírformánál – azt jelenti, hogy egyidejű bevetés esetén mintegy 4536 tonna bombát tudtak célba juttatni. Hatalmas mennyiség. Ez azonban, mint jeleztem, csak papírforma. Ennyi gépet a 15. AAF soha sem tudott egyszerre bevetni. A július 2-ai legnagyobb méretű és erejű Budapest elleni bombatámadáskor is „csak” 620-at vetettek be. A szervezetszerű gépál-

lomány 42%-át! A bombaterhelés tehát **felszálláskor pedig, mintegy 1860 tonna volt!** Ez is hatalmas mennyiség! A szervezetszerű állománytól való ilyen jelentős eltérés, csökkenés háborúban természetes arány. Oka összetett: rendes, a folyamatos üzemeltetésből fakadó meghibásodások, technikai problémák mellett, egyetlen pillanatig sem szabad megfeledezni a fő okról. A légvédelemről! Arról, hogy mind a magyar, mind a német légvédelem, és a vadászrepülőök – a számbeli hatalmas, gyakran négyszeres amerikai kísérvadász túlerő ellenére – valóban nagyon jól harcoltak. Június 2-án az amerikaiak 22 (amerikai veszteséglista szerint 23) gépet veszítettek Magyarország, illetve megközelítő utak felett! Ebből a magyar 101. („Puma”) vadászosztály bizonyíthatóan 5 B-24-es és 1 B-17-es bombázót valamint 2 „Mustang” típusú vadászgépet, valószínűleg pedig még további 3 B-24-es, 3 „Lightning” és 1 „Mustang” vadászgép is javukra írható. E gépek Jugoszlávia területére zuhantak le, ezért a magyar vezetés „nem igazolta” csak „feltételezte” a légi győzelmet. A magyar veszteség 4 hősi halott volt. És ha a sokszoros túlerő támadását nem is tudták megakadályozni, rendkívül megnehezítették a támadásokat. Nagy volt a veszteség. Nagyon sok gép pedig sérülés miatt esett ki hosszabb-rövidebb javítási időre. Többek között ennek is köszönhető a kivétel nélkül nagy szórás minden bombázásokkor. Az április 3-i első bombatámadáskor például a 450. BG. a szervezetszerű 72 bombázó helyett csak 36-al repült. Ezt az arányt átlagosnak is lehet tekinteni. A 15. AAF a bombázók mellett, további mintegy 700 géppel – kísérv vadász- felderítő-, időjárás megfigyelő, célkijelölő stb. – rendelkezett. E hatalmas erővel a magyar légvédelmi tüzérség (Budapesten 1944. elején összesen 73 légvédelmi ágyúval), valamint 200-220, magyar, német, horvát és szlovák vadászgép vette föl a harcot

A RAF 205. BG. mintegy 250 „Handley Page Halifax” (brit gyártmány) és B-24 „Liberator” típusú nehézbombázóval – egy részüket átalakították folyami (vízi) aknarakásra – rendelkezett. A főváros elleni éjszakai bombatámadásokat hajtotta végre, valamint mintegy 1300 aknát telepített a Duna magyarországi - beleértve a fővárosi – szakaszán. Szervezeti felépítésüket, mely az azonos megnevezések ellenére teljesen eltért az amerikaiakétól, területi okokból nem részletelem.

A BOMBATÁMADÁSOK VÉGREHAJTÁSA

Egy bombatámadás végrehajtásának körülményeit a meghatározott feladat, a bombázandó célpont, célterület, az időjárás mellett a légvédelem – tüzérség és vadászgépek – tüzereje határozta meg (9). Az amerikai B-17-es, és B-24-es rendkívül, a repülőgép orr-részében, hátsó vezérsíkja mögött, illetve alul, fölül és a gép oldalában, elhelyezett védőfegyverzettel, 12, illetve 10 db 12.7 mm űrméretű nehézgéppuskával voltak felszerelve. Leghatásosabb lőtávolságuk 1200 méter volt. A tüzérv leghatásosabb kihasználása érdekében úgynevezett „zárt harcrendben” (Bomberpulk Combat Box) repültek. Egy Combat Boxon belül a gépek általában jól összezárkózva, lépcsőzve repültek. Egy-egy kötelékben 2-3 század repült. Ez azt jelentette, hogy előre 70-80, hátra, le és föl 30-40 géppuska össze-

fogott tüzevel, tudott védekezni. A légvédelmi tüzéség tüze elleni védekezés miatt pedig általában 6000-8000 méter magasságból bombáztak. A támadások során egy-egy gép egyes, sorozatvetést, a kötelék pedig úgynevezett szőnyegbombázást alkalmazott. Az egyes vetést pontcélok, nagy tömegű bombával például hidak ellen, alkalmazták. Ez a nagy magasság miatt szinte minden esetben sikertelen volt. Mai értelemben vett irányított bombák pedig még nem voltak, csak kezdetleges kísérletek. Szőnyegbombázáskor egy-egy nagyobb területen lévő célt, például a Ferencvárosi-rendezőpályaudvar, vagy tőköli (akkor: horthy-ligeti) Dunai Repülőgépgyárat kellett rombolni, megsemmisíteni. A fővárosi, szolnoki, szegedi, bajai vasúti hidak kivételével, a magyarországi, bombázott célok ellen szinte minden esetben szőnyegbombázást alkalmaztak. Ez azt jelentette, hogy egy-egy bombatámadás során sok száz, nem ritkán több ezer bomba is hullott a célra és a célterület környékére.

A bemutatott három repülőgéptípusból, a bombák belső, úgynevezett bombatárakban történő elhelyezése miatt összbombavetést – azaz a bombák egyszerre történő kioldását – nem lehetett végrehajtani, csak sorozatvetést. Szőnyegbombázáskor a bevetési parancsban meghatározott sorrendben követték egymást a többnyire két-három századból. 30-40, vagy még több gépből álló kötelékek. A magyar légoltalmi jelentésekben „hullámok” néven szerepelnek. Egy-egy kötelék szélessége akár az 1000-1200 métert is elérte. Az első kötelék előtt néhány percnyi repülési távolságra, célkijelölő gépek haladtak. Jelezve a célterület határát. A bombakioldásra parancsot a BG, illetve a század parancsnok adta ki. A gépek a kötelék sebességének megfelelően haladt előre és a meghatározott ütemben bombakioldó automatával, oldották bombáikat. Sorozatvetésnél többnyire 0,1-2,5 sec. közé állítva a bombavetés időközzeit. Ez egy 3501-400 km/h sebességgel repülő bombázógépnél, 0,1 oldási időközzel és sorozattal számolva 12.515 méteres becsapódási távolságnak felel meg optimális viszonyok között. Ilyenek azonban ritkán adódtak. A bombák esését, a légmozgás és légellenállás, gyakran a légvédelmi tűz robbanó gránátjainak hatásai is, befolyásolta. Legtöbbször jelentős szórást okozva. Ehhez még adjuk hozzá a minden esetben erős légvédelmi tűz, vadászgépek támadása kiváltotta izgalmat, idegességet is. Nem véletlen tehát, hogy egy-egy támadó kötelék szóróterülete akár sok százméteres eltéréseket is mutatott. 1944. július 2-án, a Budapest elleni legnagyobb méretű bombatámadáskor, a fő célterület jelentő Nyugati- és Rákosi rendező-pályaudvarokat, a 49. Wing 3 BG, a 47. Wing pedig 4 BG Liberátorai bombázták. Ez 28 bombázó századot, 50%-os bevetési gépszámmal számolva 237-238 gépet 711-714 tonna bombát jelentett. E hatalmas mennyiség mellett, hogy letarolta a mai XIII. (akkor V. és XIII.) kerület jelentős részét, – példának kiemelve a Béke-tér összes, vagy a Menyasszony és a szomszédos utcák legtöbb házát - jutott belőle bőven a Dunától – sőt a Margit-szigettől – egészen a VII. kerületi Damjanich utcáig, a Városligetig, Hermina-mezőig. És ez valóban kivétel nélkül az összes nappali szőnyegbombázás esetében így volt. Éjszakai támadásnál pedig sokkal nagyobb volt a szórás. A legtöbb bomba természetesen a kijelölt célterületre, vagy közvetlen környékére hullott. A XIII. kerületnél maradv a Nyugati-pályaudvar vágányhálózatától elindulva és kifelé haladva, az István-teleki főműhelyig, az összes vasúti beren-

dezés, létesítmény, pályahálózat területére, valamint a jobbra-balra 5-800 méteren belül lévő utcákban lévő házakra, épületekre, telkekre stb. hullva arányosan csökkent. A szórás távolságát jól érzékelhetően szemlélteti, hogy aznap 2-2 BG bombázta a csepeli Weiss Manfréd művek pályaudvarát, és a Szabad- és Kőolajkikötőnél lévő olajfinomítókat. Bár megállapítható, hogy a gyöngébb légvédelmi tűz miatt sokkal pontosabban céloztak, mint a Nyugati pályaudvarnál és XIII. kerületnél, mégis jó néhány bomba hullott Albertfalvára (ma: XI. ker.) és Budafokra is (XXII. ker.).

AZ ALKALMAZOTT BOMBÁK

Alapvetően három fő típust, nevezetesen: romboló, repesz, valamint gyújtóbombákat alkalmaztak. Ezeken kívül voltak még speciális, például világító, célkijelölő, úgynevezett telihold bombák is. Az amerikai és brit bombák között sok azonosság volt – bár csak részben szabványosították – ezért szükség esetén képesek voltak egymás „ejtőlőszereit” alkalmazni. A **rombolóbombák** elsősorban építmények, létesítmények (vasútállomások, hálózatok, gyárak, erődítmények, kő és betonépületek stb. rombolására szolgáló hengeres alakú acéltestek voltak, jellegzetes vezetőszárnnyakkal ellátva. Robbanó töltetük trinitrotoluol és ammónium-nitrát volt. Szokásos keverési arányuk 40: 60 % volt. De néhány bombatípusnál található volt 20: 80%-os is. Sok félreértésre ad okot, hogy a magyar média gyakran nem veszi figyelembe, hogy eltérő mértékegységeket használnak. Nem kilógrammal, hanem fonttal (libs, libra, rövidítve lb) számolnak. 1 libs (font, pound) = 453,6 gramm. Egy 250 fontos romboló bomba tömege tehát 113,4 kg. az 500 fontosé 226,8 kg. A bombatestre felfestett jelzés általában GP és a súly tehát GP-100. De használták közvetlenül a típusjelzést is = DEMO 250 LB, illetve DEMO 500 LB. A használt jelzések: DEMO = romboló, FRAG = repesz, M = gyújtó, TM (Target-Market) = célkijelölő. Rombolóbombákból 100, 250, 500, 1000 fontos bombákat használtak leginkább Magyarországi célok ellen, de alkalmaztak még 2000, 4000 fontosat is. Megjegyzem, 4000 fontos bombát ismereteim szerint hazánk ellen nem alkalmaztak Én legalábbis, nem találkoztam sem valóságban, sem okmányokon e típusal. A rombolóbombákat pillanathatású vagy késleltetésű, fej és fenékgyújtókkal szerelték fel. Esetenként oldalgyújtókat is használtak.

Az úgynevezett **aknahatású bombák** voltak a legnagyobb tömegűek. Magyarország ellen általában 1000 és 2000 font tömegű aknabombákat alkalmaztak, de van tudomásunk néhány 4000 font tömegű bevetéséről is. A típusok a bomba céljának legjobban megfelelően voltak kialakítva. Henger alakja volt, ovális, vagy kúpos fejrészsel. Céljuk minél több robbanóanyag célba juttatása és ezzel minél nagyobb kiterjedésű felszíni épületkárok elérése volt. Pillanathatású gyújtóval alkalmazták. A britek – Németország ellen – bevetették 8000 font tömegű légiaknát is. A brit aknák jelzése HC volt.

A viszonylag vékonyfalú, de nagy pusztító képességű **repszbombák** elsősorban élőerők, járművek, vonatszerelvények, vagy repülőterek nyílt kifutóin álló repülőgépek pusztítására alkalmazták. Robbanótöltetük: sajtolt trinitrotoluol. 20 és 30 font tömegűeket gyártottak.

A **gyújtóbombák** és **hasábok** célja a városok, ipartelepek, olajipari létesítmények, lakott területek, termés stb. felgyújtása. Az MK jelzésű 4 font tömegű gyújtóhasábok töltete elektrontermitből, egy-egy alkalommal sok ezer darabot szórtak le. Két típus sima, egy szóró töltetű, egy pedig robbanófejjel ellátott hasáb volt. Két M jelzésű gyújtóbombájuk volt, a 100 font tömegű M 47 100 LB és a 200 fontos M 47 200 LB. Mindkettő folyadék-töltésű volt. A töltet összetétele: benzin és benzolkeverékben duzzasztott termoplasztikus műanyag. Ipartelepek, városok ellen alkalmazták.

Mivel a Magyarország elleni brit bombatámadások méretei lényegesen kisebb hatásúak, valamint számuk is sokkal kevesebb volt mint az amerikai nappali támadásoké, bár a Duna aknásításával, jelentősen csökkentették a Romániából Németországba irányuló kőolaj szállításokat, a britek által használt bombák jellemzőinek, jelzéseinek bemutatásától eltekintek. Megismétlem, lényeges eltérés nem volt a két ország által gyártott bombák adatai között. A britek lényegesen több típusú és tömegű, gyújtóbombát, és mint az előzőekből kitűnt aknahasítású bombát gyártottak. Elsősorban a német városok belső kerületei ellen, a lakosság lelki ellenállásának megtörését célzó támadásokhoz – Hamburg 1943, Drezda 1945 és még sok nagy és közepes város ellen – használták e típusokat. A magyar városok bombázásakor 20, 40 font tömegű repesz, 250, 500, 1000, 2000 fontos romboló, 2000, 4000 fontos aknahasítású és 4, 25, 31, 250 fontos gyújtóbombákat alkalmazták. Megjegyzem, hogy brit és a szovjet éjszakai bombatámadások során lényegesen nagyobb volt a gyújtóbombák aránya, mint az amerikai támadások alkalmával. Egyes esetekben elérte a 30-40% - t is elérte, amely nagyon jelentős tűzkárokat okoztak. A legrosszabb helyzetre, tűzvihar kialakulására azonban egyetlen alkalommal sem került sor. A légoltalom és a tűzoltóság minden esetben eredményesen védekezett, és jelentősen csökkenteni tudta a veszteségeket, időben lokalizálva, majd kioltva, fölszámolva a tüzeket, károkat.

Mind a nappali, mind az éjszakai bombatámadásokkor az alkalmazott bombák típusát, tömegét (súlyát), a különböző bombák közötti arányt, a rombolóbombák gyújtószerkezeteinek beállítási idejét, minden esetben a kiválasztott megsemmisítendő – vagy legalább súlyosan megrongálendő – célok, célterületek jellemzői katonai, ipari, építéstechnikai stb. adatai, sajátosságai határozták meg. Ipartelepek, vezetési rendszerek, vasúti csomópontok elleni támadáskor, általában késleltetett hatású gyújtószerkezetet használtak. És a kívánt hatást elérni tervezett késleltetésnek megfelelően állították be. A bomba a talajba csapódáskor nem azonnal robbant, hanem mélyebben befúródva robbant, ezáltal igen erőteljes romboló hatást fejtett ki, megsemmisítette, vagy legalább súlyosan megrongálta az építményt

Egy-egy bombatámadáskor átlagosan ledobott amerikai, brit bombák 5-10 %-ban gyújtószerkezeti, vagy egyéb hibák miatt nem robbant fel, mint a tűzszerészek számára 1944-ben kiadott magyar utasítás írja. A hosszú késleltetésű (pl. több perces időtartamra beállított) gyújtószerkezettel ellátott bombáknak pedig 15-30%-a nem robbant fel. Az 1944. április 3-i bombatámadáskor az Országos Légoltalmi Parancsnokság összesített kárjelentése szerint 733 tonna, romboló valamint 200 tonna gyújtóbombát dobott a 15. AAF Budapestre. Ebből 1163 különböző tömegű romboló és 363 gyújtóbomba nem robbant fel.

Július 2-án 1179,7 tonna, romboló és 6,5 tonna gyújtóbombát vetettek a célokra. Ebből 1017 romboló, és 24 gyújtóbomba nem robbant fel. Miután az összesített jelentések eltérő mértékegységben adják meg az adatokat (tömeg-mennyiség), nehéz pontosan összehasonlítani a tényleges számokat. Az idézett 5-10% megfelel a német városok bombázásainak viszonylag pontosan megállapított adatainak, és összhangban van a korabeli légoltalmi tüzserészjelentésekkel, viszonylag megbízható kiinduló számítási alapnak tetelezhető fel. A nagyon hatékonyan dolgozó korabeli magyar légoltalom tüzserészei a fel nem robbant, befulladt, népnyelven „döglött” bombák túlnyomó többségét azonnal földerítették, napokon belül összegyűjtötték, megsemmisítették. Ilyen gyűjtőhelyek voltak a XI. kerületben a Déli-összekötő vasúti híd budai hídfője melletti mezőkön, az úgynevezett melletti lágymányosi gyakorlótéren. Valamint Piliscsaba mellett az egykori „táborban”. A kiadott utasítások, ma is érvényes előírások egész sorát fogalmazták meg. Érdeemes közülük egyet – az úgy tűnik, azóta látszólag feledésbe merültek közül – föl idézni. Íme: az ismeretlen bomba, vagy harc-eszköz, robbanó eszköz közvetlen életveszélyt jelent. Ezért a tüzserésznek azt szétszerelni szigorúan tilos! Azonnal jelentenie kell távbeszélőn, géptávíron (később írásban) az Országos légoltalmi Intézetnek. Amennyiben annyira sürgős eltávolítása, hogy nem várható meg az Intézet szakközegeinek (szakértőinek) megérkezése, „robbantással kell hatástalanítani”. Előzőleg azonban le kellett fényképezni és vázlaton, és írásban rögzíteni a látottakat, tapasztaltakat. Meggyőződésem, több tüzserészünk még ma is élne, ha betartja ezt a, több mint hat évtizeddel ezelőtti intézkedést. A „háországban”, a fel nem robbant bombák fölszámolását „a honvédelmi miniszter utasítása alapján a M.Kir.Honvédelmi Minisztérium légoltalmi (VI.) csoportfőnöke (országos légoltalmi parancsnok) irányítja, aki ezt a feladatát a HM 36. osztálya (egyben Országos Légoltalmi Intézet) útján gyakorolja” (6). A 36. osztály vezetője – az Intézet parancsnoka – egyben az Országos Légoltalmi Tüzserészszolgálat vezetője is volt. Ő irányította a kilenc hadtest körzet légoltalmi parancsnoka útján, a katonai és légoltalmi tüzserész alegységek, járőrök tevékenységét. Látva a ma szinte minden igényt kielégítő, Afganisztánban dolgozó magyar tüzserészek felszereltségét, mélyen meg kell hajolnunk a korabeli katonai és légoltalmi tüzserészek hősiessége előtt. Felszerelésük mindössze egy egészségügyi mentőtáska (2-2 sebkötöző- és 1 gáz sebcsomaggal és 5 gramm rézszulfáttal foszforsérülés esetére), továbbá egy járortáska. Tartalma: 1-1 fémbetetés 150, valamint 250 mm-es csavarhúzó, egy 0,5 kg-os fafejű kalapács, egy kétméteres acélszalag, egy 200 mm-es egytetemes kulcs, egy lapos hidegvágó, 1-1 gyors csigafúró, oldalcsípőfogó, kombinált fogó, laposfogó, négyrészes óriás csavarhúzó, gyutacsfogó, pontozó, lapos reszelő fanyéllal, végül szigetelő szalag volt. Semmi több! Szándékosan soroltam fel darabonként tételesen! Be kívántam mutatni, hogy robotgépek, sok kiló védőfelszerelés nélkül – most látom, az acélsisakot, egyetlen védőeszközüket kifelejtettem a listából – is, bátran kijelenthető, hogy személyenként alig néhány hónap alatt, sok száz, összességében sok ezer föl nem robbant bombát kutattak fel, hatástalanítottak, semmisítették meg. Valóban ezrek életét mentve meg ezzel. A befulladt bombák egy kis részét, a német városok bombázási, tüzserészi tapasztalatait is felhasználva, becslésünk szerint kevesebb, mint 1%-át, nem sikerült sem akkor közvetlenül, sem a háborút követő első években földeríteni, hatástalanítani. Ezek többségét az

időközben elmúlt, több mint hatvan év alatt, a Főváros hatalmas iramú fejlődésével, az építkezésekkel párhuzamosan tűzszerészeink föltárták és megsemmisítették. Ha kellett életüket is föláldozva. Mások nyugodt életéért, nem sajnálva sajátjukat. Egy részük – többnyire a mélyebb rétegekbe behatolva – azonban még most is ott rejtőzködik a talajban. A kérdés mindössze az, hogy hol és milyen mélyen alhatnak a „lappangó halálnak” e már rozsdás és ezért még veszélyesebb eszközei. Itt már valójában csak becsülni, feltételezni lehet mindent. A bomba becsapódásának helyét, behatolásának irányát, mélységét minden esetben a tömege, a repülőgépből történt vetés magassága – ez Budapest esetében általában 6-8000 méter – a talaj összetétele, a gép sebessége, repülési iránya és az időjárási viszonyok határozták meg. Nem kívánom a tisztelt olvasót matematikai képletekkel, számításokkal untatni, hiszen számára a „végeredmény” a fontos. Ezért a következő példával kísérelem meg, szemlélteti mit is jelent ez a valóságban. Egy DEMO 500 LB 6-8 000 m. magasságból kioldott bomba, a talajba, a repülési irányba, ferdén, átlag 70 fokos szögben csapódik be. Ha a talaj összetétele köves, akkor a behatolás mélysége 3-4 méter. Humuszos talajba pedig 6 méter mélyen fúródik be. Természetesen, amennyiben becsapódáskor nem robban fel. A behatolási csatorna fokozatosan ellaposodik, végül enyhén fölfelé hajlik. A becsapódás helye és a már megállt bomba között általában 2-3 méter vízszintes távolság van. A talaj ellenállásától függően ez az „elcsatangolás” akár 8-10 méter vízszintes távolság is lehet. Nagyobb tömegű bombánál a becsapódás, behatolás mélysége nagyobb, akár 10 méter is lehet. Végül nem szabad elfelejtenünk a talajmozgásról sem. Az évek múlásával ez is eltávolíthatja a becsapódási helytől a bombát. Építkezéseknél, főleg ha az nagyobb mélységeket is érint, például egy mélygarázs kivitelezésekor, vagy magas épületek alapozási munkái során, ilyen mélységi és távolsági adatokkal kell elsősorban ma már számolni. A kisebb mélységek esetében már nagyrészt felderítették a befulladt bombákat. Viszonylag pontos helyüknek előzetes megállapítását napjainkra lehetlenné teszi az elmúlt, több mint hat évtized. Kijelenthető szinte minden előzetes nyomot eltüntetett. Csak az írott, vagy térképre, vázlatra rajzolt – és sajnos meglehetősen hiányos – korabeli légoltalmi jelentések, dokumentációk állnak rendelkezésre a levéltárakban. Ezekre lehet támaszkodni, és becsülni, ha nem is a valószínű lappangási helyet, hanem a területet. Például a IX. kerületben, ott is elsősorban a külső területeken minden valószínűség szerint még jóval több bomba lappang mélyen a föld alatt, mint a Ferenc körút és a Vámház körút közötti szakaszán.

A FŐVÁROS ELLENI BOMBATÁMADÁSOK HELYSZÍNEI

Magyarország és Budapest bombázása szervesen beilleszkedett a Németország elleni Szövetséges hadászati légi hadműveletek terveibe, rendszerébe. 1944 márciusára az amerikai légierő befejezte a hadászati felvonulást. A következő hónapok fő célja, majd az európai hadszíntéren: az előkészítés alatt álló normandiai, és dél-franciaországi partraszállás és párhuzamosan a római irányú olaszországi offenzíva hadászati méretű támogatása

volt. Ennek érdekében a német – és a „csatlós” országok – repülőgépiparának, vadászrepülőgép kötelékeinek megsemmisítése, a légi uralom kivívása, továbbá hadiiparának rombolása, kőolaj termelésének, feldolgozásának, műbenzin gyártásának megsemmisítése, ezzel a német haderő mozgékonyságának erőteljes gyengítése volt. Ezzel párhuzamosan a vasúti közlekedés folyamatos rombolása, bénítása, megakadályozni ezzel a keleti – nyugati (illetve nyugati – keleti) irányú haderő átcsoportosításokat, katonai, ipari és kőolajszállításokat. Végső soron ezek határozták meg Budapest bombázásának céljait, célpontjait is. A félreértések elkerülése végett megjegyzem, hogy a vidéki városokat ért hasonló célú bombatámadásokat e rövid tanulmányban nem tárgyalom. Az első nagy légi hadművelet sorozat, **1944. április 3-án** nappal és éjszaka, és **13-án**, valamint **16/17-én** éjszaka célja a Szövetségesek közép-európai légi uralmának megszerzése volt. (Zárójelben megjegyzem bár jelentősen visszaesett a magyarországi vadászrepülőgép gyártás, a fővárosi és győri összesen havi 100 gépről, néhány tucatra, megsemmisíteni nem sikerült. Gyors átszervezéssel a föld alá vitték a termelést – Kőbánya, Nagytétény – és folytatták). Fő célpontjai a vadászrepülőgépeket, motorokat stb. előállító gyárak, repülőterek: Tököl (Horthy-liget), Csepel WM, Ferihegy. Továbbá a Ferencvárosi- rendező pályaudvar. A szórás olyan nagy volt, hogy a kárterület kiterjedt Csepelre, a IX. kerület Boráros tértől délre eső területeire, valamint Kispest jelentős részére. Májusban viszonylagos csend következett, a 15. AAF teljes erejével Dél-Franciaország vasúthálózatára zúdult, a partraszállás közvetlen előkészítése érdekében. Budapestet mindössze egy légitámadás érte **május 4/5** éjszaka. A Nyugati-, a Magdolna-városi- és a Rákosi-rendezőpályaudvart a RAF 70 bombázója támadta. Rendkívül pontatlanul célozva az egész városra hullott bomba. A június 2-ai, az egész kelet-magyarországi vasúthálózatot néhány napig megbénító „Frantic Joe hadművelet” Budapestet nem érintette.

Május 8-án, a partraszállás sikeres befejezését követően Spatz tábornok az európai hadszíntér amerikai repülőerőinek főparancsnoka új direktívát adott ki. „Az elsődleges hadászati cél a továbbiakban az ellenséges katonai erők üzemanyag-ellátásának megakadályozása.”. A parancs a háború befejezéséig életben maradt. A hazánk elleni légi hadműveletek listája, sorrendje ennek megfelelően alakult a továbbiakban: olajipar, vasúti közlekedés, repülőgépgyártás, harckocsi és hadianyaggyártás. Ez a sorrend csak 1944. augusztus végén, Románia kiugrását, a Vörös Hadsereg (Szovjet Hadsereg) hatalmas erejű támadását követően módosult. A főcsapás elsőrendű célpontjai ezt követően a vasúti hálózat és a repülőterek lettek. Egészen 1945. március végéig.

Budapestet **július 14-én** érte az „olajháború” első nagy támadása. A IX. kerületi Fantó Művekre, a csepeli kőolaj-kikötő gyáira hullottak a bombák. A Ferencvárosi-rendező-pályaudvar és a Duna-parti teherpályaudvar ekkor sem maradt ki. **Június 25/26-án** éjszaka, az olajipari célok mellett az összes fővárosi pályaudvart bombázták. **Június 27-én** 300 gép Ferihegyet, az olajipari üzemeket, a Keleti- és Józsefvárosi pályaudvart, a MÁVAG, Ganz, Danuvius gyárakat – a harckocsigyártást – valamint a Lipótvárosi és Magdolnavárosi pályaudvarokat bombázta. A **július 2-án** Budapestet ért legnagyobb méretű bombatámadást már említettük. A fő kárterületek a VI., XIII. és a IX. kerületek, valamint Csepel

voltak. Július 14-én ismét az olajcélók, tehát Csepel és a Ferencvárosi rendező-pályaudvar, valamint a mellette lévő Fantó Vegyipari Művek állt a céllista élén. A Ferencvárosi pályaudvar és a Fantó bombázása a gyakorlatban azt jelentette, hogy északról számítva a Hallerutcától egészen Kispestig, illetve a Dunától nagyjából, a mai M-5-ös autópálya kivezető szakaszáig mindegyik támadáskor, mindenhová hullottak a bombák. Jól szemlélteti ezt a Soroksári-úton a Marhavágóhíd sorsa. Soha egyetlen amerikai bombázási parancsban nem szerepelt célként. Mégis, mivel „rosszkor, rossz helyen volt”, minden a Ferencvárost ért összes bombatámadáskor bőven hullott rá a bomba. Gyakran több mint a megsemmisítésre kijelölt célokra. Esetenként 20-50 rombolóbomba találatot is jelentett a gyár légtartalma. **Július 27.** Részlet az amerikai bevetési parancsból „Bari, 1944. július 26. 16 óra 00 perc. Hadműveleti terv: 1944. július 27-re...

Plan Baker: a 304., 5., 47., 49. Wing bombázza a Manfred Weiss műveket...”(8). A Ferencvárosi rendező-pályaudvart újból súlyos támadás érte. Bombázták a Ferihegyi-repülőtérrel, sőt a budaörsire is hullott mintegy 5000 repesz bomba. **Július 30-án** ismét a Dunai Repülőgépgyár és a tököli repülőtér volt a cél, **augusztus 9-én** pedig Ferihegy. A Vörös Hadsereg előretörése, magyar területre lépése (augusztus 26. Úz völgye, Csík megye) új helyzetet teremtett. **Szeptember 3-án** volt a kezdete, mondhatni nyitánya, annak a többhetes, egészen október 13-ig tartó bombatámadás sorozatnak, amelynek nyilvánvaló politikai célja „kibombázni Magyarországot a háborúból”. Rákényszeríteni a fegyverszünetre. Részletezés nélkül, maguk a dátumok jelzik milyen, példátlanul heves sorozat volt. **Szeptember 3., 5., 13/14., 17, 18., 18/19., 19/20., 20., 20/21., október 11., 12., 13.** A célpontok szinte kivétel nélkül a vasúti rendező-pályaudvarok, pályaudvarok, csomópontok, berendezések és új elemként az északi, valamint déli (ma: Lágymányosi-híd) vasúti összekötő hidak. Egy-egy támadásban nappal 350-450 amerikai, éjszaka 80-150 brit, valamint a 13/14-i éjszaka mintegy 200 szovjet bombázógép vett részt az adott hadműveletben. A legnagyobb kárterületek a vasúti rendező pályaudvarok, pályaudvarok, valamint a két híd pesti és budai hídfője körül alakult ki, a IX., XIII., VI., VII., VIII. XI. és XIV kerületekben. A XI. kerület lágymányosi része akkor lakatlan volt, ahonnan a jelentésekben sok befulladt bomba szerepelt. Jellemző a korra, számtalan bomba ellenére egyik vasúti hidat sem érte közvetlen találat, csak a fölvezető vasúti töltéseket. Ezeket pedig órák alatt helyreállították.

Összegeve. Napjainkban feltehetően a legtöbb befulladt bombával a IX. kerületben, a XIII. kerületben, a XXI. Kerületben a két hídfő körzetében, beleértve a Duna medrét is, a IV. kerületben, valamint az említett pályaudvarok környékének beépítetlen területein lehet számolni. Ez a becslés azonban nem zárja ki, hogy a Főváros más területeink is lehet találni bombákat, robbanó testeket, lőszereket. A Vörös Hadsereg légierejének harcászati és hadműveleti bombázásairól már alig, az ostrom alatti eseményekről pedig egyáltalán nem készült sem korabeli légtalmai, sem katonai jelentés. A közel két és fél hónapig tartó ostrom eseményei, harcai gyakorlatilag érintették a Főváros egész, és közvetlen környéke nagyobb részének területeit. Különösen a Vár és az I. kerület szenvedett sokat, amelyre korábban alig egy-két bomba hullott. Befejezésül megjegyzem, hogy a bombatámadások bemutatásánál korabeli közigazgatási határokkal és megnevezésekkel, utca és helységnevekkel dolgoztam.

JEGYZETEK

1. Karsai Elek: Elképzelések és tervek Magyarország bombázására. Somogy Megyei Levéltár. Kaposvár 1985.
2. Beer, Siegfried-Karner Stefan: Der Krieg aus der Luft 1941-1945. Graz, 1992.
3. Juhász Gyula: Magyar brit titkos tárgyalások. Bp. 1978.
4. Ugyanott.
5. Karsai Elek: Nekem szülőhazám. Rádió és Televízió újság. 1984/11.
Juhász Gyula: idézett mű.
6. Carter – Mueller: The Army Air Force in World War II. Combat Chronology 1941-1945. Washington 1973.
7. Pataky Iván – Rozsos László – Sárhidai Gyula: Légi háború Magyarország felett. II. Budapest, 1992.
8. Munson, Kenneth: Die Weltkrieg II. Flugzeuge. Stuttgart, 1988.
9. Groehler, Olaf: A légi háborúk története 1910-1970. 1980.
10. Irányelvek a helyi légoltalmi parancsnok intézkedéseihez, amelyeket a fel nem robbant bombákkal kapcsolatosan kell végrehajtani. HM. m. kir. Országos Légoltalmi Intézet. Bp. 1944.
11. Utasítás a légoltalmi tűzszerészek számára. Bp. 1944.
12. Tűzszerész utasítás (Bomba típus ismeret). Bp. 1954.

Az egyes bombatámadások adatait a Magyar Országos Levéltárban, és a Hadtörténeli Intézet és Múzeum Hadtörténeli Levéltárában őrzött a bombatámadásokat követő légoltalmi jelentések, valamint a csendőrség napi jelentései alapján állítottam össze. Részletes felsorolásuktól, terjedelmi okok miatt eltekintek. ■

DR. SZENDREI GYÖRGY

GÁSPÁR PÉTER

A HAJDÚ-BIHAR MEGYEI POLGÁRI VÉDELMI SZÖVETSÉG BEMUTATKOZIK

A szervezet 1992. szeptemberében 120 alapító taggal, **Magyar Polgári Védelmi Szövetség Hajdú-Bihar Megyei Szervezete** néven, a Magyar Polgári Védelmi Szövetség Országos Elnöksége tagszervezeteként alakult.

A megalakulás megálmodója, létrehozója és fő mozgató rugója Dr. Hegedűs Gábor ny. ezredes volt, aki 1954-től 1987-ig – a nyugállományba vonulásáig – igen magas színvonalon nagy rátermettséggel irányította és szervezte Hajdú-Bihar megye polgári védelmi életét.

Főbb célkitűzéseink közé tartozott a megyei Polgári Védelmi Parancsnokság munkájának segítése, közreműködés a lakosságfelkészítésben, a polgári védelmi ifjúsági versenyek, valamint különböző rendezvények szervezésében. Kiváló kapcsolatteremtő képességének köszönhetően a szervezetünk igen hamar ismertté és elismertté vált a működési területünkön Hajdú-Bihar megyében. Azóta is működő, gyümölcsöző kapcsolatot épített ki az önkormányzatokkal, gazdálkodó és társ szervezetekkel.

A tanuló ifjúság jobb tájékoztatása érdekében létrehoztunk a Gábor Dénes Elektronikai Szakközépiskolában egy polgári védelmi bemutató kabinetet, ahol megismerkedhetnek az érdeklődők – elsősorban általános és középiskolai tanulók – a polgári védelem történetével, használati eszközeivel, védőfelszereléseivel.

A kínáló pályázati lehetőségek és a továbbfejlődés érdekében 2005. júniusában a szervezetünk egyesületi formában működő önálló jogi személyyé alakult **Hajdú-Bihar Megyei Polgári Védelmi Szövetség** néven.

Az alapszabályban rögzítettük a szervezet főbb célkitűzéseit melyek az alábbiak:

1. Közreműködik a Magyar Köztársaság Alkotmányában rögzített jogokra és kötelességekre figyelemmel a Honvédelmi, a Polgári Védelmi, Katasztrófavédelmi törvényekben és a háború áldozatainak védelméről szóló Genfi Egyezmények I. és II. kiegészítő jegyzőkönyvében megjelölt polgári védelmi, katasztrófavédelmi feladatok végrehajtásában.

2. A légmentesség és a polgári védelem hagyományai alapján, az államilag szervezett katasztrófavédelemmel együttműködve segíteni a környezetbiztonságot, ezen belül a katasztrófavédelmet és kiemelten a polgári védelmi feladatokat a lakosság legszélesebb köre és minden érdekszféra odaadó, áldozatkész támogatásával.

3. Közhasznú tevékenységet végezve részt venni az állampolgárok polgári védelmi, katasztrófavédelmi és egyéb humanitárius feladatokra való felkészítésében, védelmük szervezésében, hogy az állampolgárok képesek legyenek önmaguk, családjuk, embertársaik életét, vagyontárgyait eredményesen oltalmazni, menteni elemi csapások, természeti és ipari katasztrófák, valamint fegyveres konfliktusok esetén.

4. Együttműködni a katasztrófavédelmi, polgári védelmi feladatokat ellátó országos, megyei és helyi szervekkel, megyei és helyi védelmi bizottságokkal és önkormányzatokkal, továbbá a humanitárius és más társadalmi szervezetekkel. Törekedni a katasztrófavédelmi, polgári védelmi, az épített és természetes környezet biztonságának védelmét felvállaló, továbbá a háború polgári védelmi áldozatai emlékéét ápoló önkéntes társadalmi szervezetek, alapítványok, csoportos és magánkezdeményezések segítésére.

A fentiekből adódóan továbbra is főbb tevékenységünk közé tartozik a Hajdú-Bihar Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság munkájának segítése, közreműködés a lakosság felkészítés, katasztrófavédelmi ifjúsági versenyek szervezésében, valamint a polgármester-segítők tanfolyamának megrendezése.

Munkánk során példaértékű együttműködés alakult ki az Igazgatósággal, beleértve a megyében működő három polgári védelmi kirendeltséget is.

A polgármester-segítők tanfolyamát először 2003-ban szerveztük meg és azóta 5 évig minden évben megrendezésre került. A felkészítés hallgatóinak köre többnyire a megyénkben működő 3 polgári védelmi kirendeltség polgármesteri hivatalainak köztisztviselői állományából tevődött össze. 2007-ig az igen hamar ismertté és népszerűvé vált alapképzésen, mely az ismeretek számonkérésével zárult, összesen 102 fő vett részt.

Ez évben a már végzett hallgatók részére, az újabban megalkotott jogszabályok figyelembe vételével emlékezet frissítő foglalkozást tartottunk.

Az előadásokat melyeknek tematikája az alábbiak voltak:

- történeti visszatekintés,
- jogszabály ismeret,
- árvíz, belvíz elleni védekezés,
- tűzvédelem,
- vegyi, sugárzó anyagok elleni védelem,
- okmányok kezelése stb.

az Igazgatóság e szakterületekért felelős, legképzettebb munkatársai tartották.

Munkánkhoz az anyagi fedezetet a már felszámolt Biztonságos Magyarországért Köz-alapítvány által meghirdetett pályázati lehetőségek – melyeken minden évben sikeresen szerepeltünk – biztosították.

2005. év decemberében nagy megtiszteltetés érte a szervezetünket, megbízást kaptunk a **„70 ÉVES A POLGÁRI VÉDELEM”** rendezvényei vidéki megnyitójának megszervezésére. „A nem kormányzati szervezetek lehetőségei, helye és szerepe a katasztrófavédelemben” című szakmai konferencián kb. 250 fő vett részt, míg az azt követő, 1 héti tartó polgári védelmi történeti kiállítást mintegy 1500 érdeklődő tekintette meg.

Az országban másodikként, 2007. év novemberében a Hajdúszoboszlói Kiképző és Raktárbázison megalakult a Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg, valamint Jász –Nagykun-Szolnok megyék Polgári Védelmi Szövetségei közreműködésével az **ÉSZAK-ALFÖLDI POLGÁRI VÉDELMI SZÖVETSÉGEK REGIONÁLIS EGYÜTTMŰKÖDÉSI TANÁCSA**.

További célkitűzéseink közt szerepel, hogy még a 2008. évben és a későbbiek során is a Honvédelmi Minisztérium Védelmi Hivatala által biztosított pályázati összeg felhasználásával ár- és belvíz védelmi gyakorlatot tartani, valamint tovább folytatni az ifjúság felkészítésében való közreműködést és szervezni a polgármester segítők tanfolyamát. ■

TARTALOMJEGYZÉK

FÓKUSZBAN

DR. TOKOVICZ JÓZSEF – DR. KESZELY LÁSZLÓ Nem csak katonadolog	3
DR. DSUPIN OTTÓ – BOGNÁR BALÁZS A kormányzati koordináció megvalósulása a katasztrófavédelem rendszerében	10
DR. TÓTH FERENC Háború és béke	20

FELKÉSZÍTÉS – LOGISZTIKA

DR. VARGA IMRE Elgondolás a polgári védelmi kötelezettség alapján létrehozott szervezetek felszereléséről, felkészítéséről	27
DEMETER ISTVÁN A Magyar Polgári Védelmi Szövetség szerepe, lehetőségei a polgári védelmi szervezetek felkészítésében, kiképzésében	41
GÁL LÁSZLÓNÉ Polgári védelmi gyakorlat Pusztaedericsen	50
DR. HORNYACSEK JÚLIA A lakosság önvédelmi készsége növelésének gyakorlata 1.	53

A POLGÁRI VÉDELEM TÖRTÉNETÉBŐL

OROVECZ ISTVÁN A fővárosi központi rendeltetésű mentőszervezet 10 éve, ahogy én látom	64
DR. PATAKY IVÁN Budapest 1944. évi bombázásának napjainkig ható tapasztalatai	68

FÓRUM

DR. SZENDREI GYÖRGY – GÁSPÁR PÉTER A Hajdú-Bihar megyei Polgári Védelmi Szövetség bemutatkozik	81
---	----